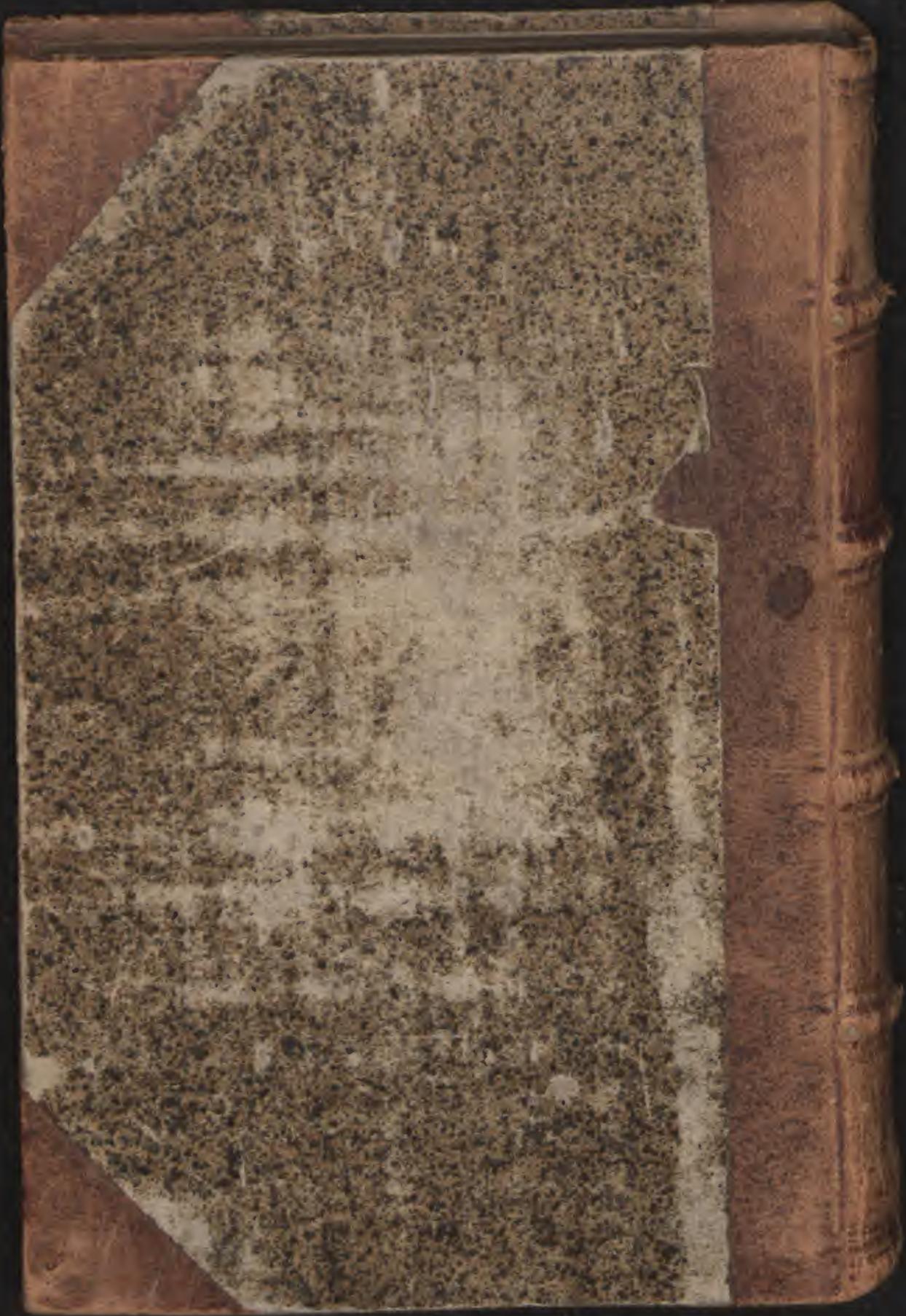

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 851 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 851 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 851 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 851 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 851 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 851 8° copy 1

3. - 109.

LN 851

ex. 1

M

D
CH
NIS,
maxim
Da M
tis, duc
phato
mi,

N.

Hab
min
plicata, un
gicart

H

Ex

HISTORIA
DOMINI IHESV
CHRISTI DEI ET HOMI-
NIS, REGIS COELI ET TERRÆ
maximi & inuictissimi, unici Ecclesiæ
Dei Monarchæ, summi æterniꝝ Sacerdo-
tis, ducis de Bethlehem illustriſſimi, trium-
phatoris regni tenebrarum glorioſiſſi-
mi, ac datoris uitæ æternæ libera-
liſſimi: ex principio Euani-
gely Iohannis
per
NICOLAVM HEM-
MINGIVM.

Habes in his pagellis pie lector, præter historiā Do-
mini præcipua nostræ religionis capita simplicissime exo-
plicata, unā cum refutatione multorum errorū, ut ma-
gicæ artis, & aliarum superstitionum & abusu.
His utere mecum, & candidè iudica
sine calunnia.

HAFNIAE
Excudebat Laurentius Benedict.

1562.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
KØBENHAVN

ORNATISSIMO VIRO,
doctrina, pietate ac sapientia præstanti,
D. Iohanni Albertio, Episcopo Selandiæ
vigilantissimo, ac in Regia Academia
Hafniensi sacratissimæ Theolo-
giæ professori doctissimo,
fratri suo: gratiam &
pacem precatur

NICOLAVS HEM-
mingius.

*

APIENTER à veteri
Poëta Menandro dictū est :
Ὥσ πάντα ἐμπειρία φοῖς οὐκονίζεται.
Nihil enim est
melius, nihil dulcior, nihil sanctius
sincera hominum inter se concordia.
Quām autem uerè hoc dicatur, non
solum ratio recta dictat, uerum etiam
omnium sanorum hominum prudens te-
statur experientia. Quæ domus
non fœlix iudicatur, in qua coniugum
animos dulcis connectit concordia :
Quæ

Quæ respublica non censetur beatissima, cuius ciues mutua se complectuntur benevolentia & Quodnam, quæso, regnum rapinæ hostium & predæ exposi-
litur, in quo gubernato-
rum & iubditorum tranquillus fuit
ο θεος εποιει την αρματα των Ταταρων Rex
quidam moriens filius duodecim sagittas to-
tidem in fascem ligatas tradidit, ut frā-
gerent: illis autem frustra conantibus,
solui eas iussit, atq; frangi singulas. Ita
uestrum (inquit) imperium, si eritis
concordes, firmum fuerit ac stabile:
at soluto animorum consensu, hostium
iniuriæ obnoxium. Atq; ita profectō
est ut ille ait: Concordia parvæ res
crescunt, discordia magnæ dilabun-
tur.

Quid, quæso, dicemus de Eccles-
sia: An non & huius incolumentem u-
na tutatur concordia: An non omnia
Ecclesiæ membra mutuis inter se of-
ficijs charitate & concordia cohærent
& continentur: Recte igitur Paulus
ait:

ait : Vinculum perfectionis est charitas. Audiamus Dauidem sapientissimum ac uerissimum concordiæ in Ecclesia Dei præconem. Ecce , inquit , quām bonum & quām iucundum, habitare fratres unanimes. Est sicut unguentum optimum super caput , descendens super barbam , barbam Aharon : quod descendit super oram uestimentorum eius , & sicut ros Hermon qui descendit super montes Sion. Quoniam illic præcepit Iehouah benedictionem , & uitam usq; in seculum.

An ullus Apelles expressius magisq; graphicè concordiæ bonum despingere potuit ? Principio admirationem excitatis auditorum animis , concordiam optimam esse & iucundissimam , quō eius desiderio animi piorum magis inflamentur , affirmat . Deinde eandem fragrantiorē ac suauorem balsamo illo odoratissimo, quo Reges olim & Sacerdotes ungebantur, pronunciat : & pulcherrimè indicat unde profici

* 3 uera

uerā & pia concordia debeat. Vnguentum inquit effusum in caput Aharonis, de capite in barbam, de hac in reliquum corpus, ac tandem in oram uestimentorum stillat.

Sed quid sibi uult quōd Aharonis potissimum meminit Regius Propheta? Hoc eō pertinet, ut ueluti symbolo quodam illustri doceat, unde sit ueræ concordiæ origo, uidelicet à pio in religione consensu. In hac enim cūm doctores concordes sunt, ipsa concordiæ uis etiam ad alios manat, non secus atq; balsamum effusum in caput paulatim distillat in barbam, & inde in reliquum corpus! Tunc in extremam oram uestimentorum dimanauerit: ut sic uel infirmis membris iua aspiret fragrantia. Ut ergo balsamum suavi quadam uoluptate totum perfundens corpus, omnia eius membra reficit ac uires roborat: Ita sancta concordia à Doctoribus manans, totum Ecclesiæ corpus diuina quadam & sancta uoluptate perfundit,

nguen
aronis,
cliquum
imentos

Aharonis
opheta;
olo quo;
re cons
religio;
doctores
uis eti;
tq; bal;
atim di;
cliquum
m uesti;
uel infir;
grantia.
tam uo;
bus, o;
s robo;
toribus
diuina
xerfuns;
dit,

dit, ac singula eius membra mirificè oblectat.

Neq; hac dulcissima imagine contentus est Dauid, sed addit aliam, Concordiam rori cœlesti cōparans. Sicuti enim ros cœlestis terram arenem reficit, exhilarat, ac fœcundat: Ita pia & sancta concordia, à docentib; ad auditores promanans, cœlesti quodam rore rigat animos, et ueluti ad suauissimos pietatis fructus concipiendos & edendos feraces reddit. Neq; mirum est ita fœcundam esse concordiam. Nam, ut Dauid subiungit, illic mandauit Dominus benedictionem & uitam usq; in seculum. Quis fructus uberior esse potest sanctæ cordiæ? Dominus mittit in concordes benedictionem, qua eos fœlices reddit, curatq; non solum ut ubi est uera fraternitas, omnes sua beneficentia fruantur, uerum etiam ut perpetua uita beati gaudeant.

Sed quorsum (inquieris) hæc & ista sanè ideo à me dicta cogites, charissime frater, uelim, ut nos gratitudinis er-

* 4 ga

ga Deum admoneant, qui gubernatores
Ecclesiarum Danicarum & doctores re-
ligionis in scholis & templis 26. annos
ferè ita deuinixerat, ut summum adhuc
tueantur in doctrina religionis consen-
sum, ac omnes ueluti uno animo inutili-
bus disputationibus & contentionibus
nihil ad ædificationem facientibus re-
nunciarint: non secus ac si alius alium
hoc Pindarico uersu à discordia & con-
tentione dehortaretur: ἔτελον μοι, ἔτε-
μαχὴν χωρίς θεόν. Quid quæso spiraz
uit sanctum illud pectus D: Petri Pal-
ladij præter pacem & concordiam? Quid
suauissim⁹ D. Iohannes Seningius? Quid
grauissimus ille & sincerus Theologus
D: Iohannes Machabæ⁹ Alpinas? Quid
Franciscus Vormordus Episcopus olim
Scaniæ? Quid M. Iohannes Sclauus E-
piscopus aliquando Ripensis? Quid M.
Iacobus Schøningius Vibergensis olim
antistes. Quid M. Georgius præsul O-
thoniensis? Quid D: Olaus Chryso-
stom⁹ & post eum M. Laurentius Nico-
laï Ripensis, Vendalensium Ecclesiarū ali-
quando

quando gubernatores? Quid Nicolaus
Palladius qui Scanicas Ecclesias multos
annos rexit? An non hi omnes ad con-
cordiam & pacem dulcissimam nati es-
se uidebantur? qui nunc omnes tandem
iuxta promissionem Dei, in portū illum
beatum uitæ æternum duraturæ per-
uenerunt, ubi nunc conspectu filij Dei
beati fruuntur, & absq; dubio nobis
optant, quam illi ardentissimis animis
coluere, concordiam, quanq; ueluti lam-
padem nobis, qui adhuc superstites su-
mus, tradiderunt, ut eam sanctè, illo-
rum exemplo colamus, quod & ex Dei
gratia adhuc facimus. Quid enim cha-
rius habet M. Chilianus qui nunc Vi-
bergenses Ecclesias regit pia concordia?
Quid M. Laurentius Bartholomei Epi-
scopus Arhusiensis paci & tranquillita-
ti Ecclesiarum anteponit? Quid dicam
de M. Georgio Martini, qui olim noster
pastor fuit, nunc uero Vendalenses Ec-
clesias gubernat? Quid de M. Tycone
Asmundo qui cùm hic Pastor esset &
Professor, legitimè uocatus est ad gu-
berna-

hernationem Ecclesiarum Scanicarum &
Quid de M. Nicolao Caspare Ecclesia-
rum Fyonicarum rectore & Quid de no-
stro M. Paulo Mathiae qui de professore
huius scholæ diligentissimo, factus est inspe-
ctor Ecclesiarum Ripensium uigilantis-
simus & Hi uiri & multi alii, quorum no-
bis olim consuetudo iucundissima fuit,
summum & doctrinæ & animorum no-
biscum, ut fratres decet, consensum co-
lunt. Plena etenim & iusta concordia,
uoluntatum & doctrinæ consensu con-
stat.

Hanc concordiam nostris Ecclesijs
gratulor, & oro Deum patrem Domini-
ni nostri Iesu Christi, ut ea nostrarum
Ecclesiarum fœlicitas sit perpetua, ne
Satan aliquod uirus euomat, quo hanc
sanctam concordiam inficiat, ut infecta
tandem dissoluatur. Hoc itaque ut caue-
atur omnibus uiribus conandum est, idque
potissimum nobis quibus munus docen-
di in scholis & Ecclesijs commissum est,
& singulari prudentia opus est & pñs
uotis,

uotis, ut mature occurratur initis & occasionibus Hæreseon & Schismatum, quibus unitas Ecclesiæ turbatur & scinditur.

Sæpe initia uidimus incendiorum, sed statim diuina gratia per prudentes gubernatores restincta sunt: unus atq[ue] alter aliunde huc aduenientes, Anabaptistarum ueneno nonnullos inficere attentarunt. Sed mox dolo prodito magistratus uigilantia sunt coerciti. Adfuerunt & hic hospites quidam, qui ob ceremonias nostrarum Ecclesiarum offensi, se à publico cœtu Ecclesiæ nostræ excluserunt, sed eorum schismati nullus condatus locum fecit. Breuiter, ea fuit haec tenus gubernatorum prudens uigilantia, quod suborientia Hæreseon & Schismatum semina mox eradicarint.

Verūm quid nunc Satan molitur? quia ea non successit uia, alia aggreditur, quo sanctam nostrarum Ecclesiæ tum concordiam inuadat ac dissoluat. Reuocat enim iam multis annis sepultū artificium uetus, quo puritatē doctrinæ

ræ

næ coelestis ante diluuium infecit , ac
magicis artibus ueluti impuro impu-
rissimi pectoris halitu paulatim quo-
rundam animis afflare conatur , ut do-
ctrina pura isto Satanico fœtore pol-
luatur . Huic malo nisi maturè occur-
ratur , magna plaga est pertimescen-
da .

Vt ergò ipse Ecclesij nostris in hac
re non deessem , sumsi enarrandū prin-
cipium Euangeli Johannis , quo inter
alia sacra Dei uerba malefici abutun-
tur , ut hac occasione non solum præ-
cipua capita doctrinæ Ecclesiarum no-
strarum repeterem , uerum etiam ut
errorem istum Satanicum cum alijs ab-
usibus uerbi Dei et signorum refellerem ,
ostenderemq; ueram religionem Dei cum
ista Ethnica & Satanica superstitione
& idolomania stare non posse . Nam ea
sanè aliud non est , q; aperta nominis Dei
blasphemia , atq; id adeo in hunc finem
à me factum est , ut fratres , qui forte
hæc sunt lecturi , se cordatè istis Dia-
bolicis artibus opponant , quas Methos-
dius

Huius narrat posteris Cain à Diabolo traditas esse, ut isto pacto limpidissimos uerbi Dei fontes turbaret saltem.

Habes consilium meum charissime frater, cur hanc enarrationem aggressus sim + nunc autem quarè hās pagellas sub tuo nomine in lucem edi uoluerim, breuiter accipe. Primum me mouit, quod ea doctrinæ cœlestis capita, quæ in his pagellis explicantur, semper constanter una defendimus, & summa fide in nostra Schola et in templis docuimus, docebimusque quam diu hoc Deo uisum fuerit. Deinde quod in idolorum & artium magicarum damnatione quam in hoc libello adieci, communia, & pericula, & labores fuere. Ad hæc spero fratribus hæc lecturis haud ingratum fore uidere in nobis manere illibatam, sanctam illam à maioribus traditam in religione concordiam, & animorum coniunctionem, quam iam totos uiginti annos illesam aluimus & fouimus, idq; in eadem republica literaria uiuentes:

fecit, ac
ro impu-
tim quo-
r, ut do-
tore pol-
rè occur-
rtimescen-

stris in hac
andū prin-
quo inter
ici abutun-
solum præ-
eliarum no-
nariam ut
um alijs ab-
refellerem,
em Dei cum
uperstitione
e. Nam ea
ominis Dei
hunc finem
qui forte
istis Diaz
is Metho-
dius

tes : in qua mihi aliquoties in Philolo-
phicis eisq; uarijs lectionibus successisti,
donec à p̄issimo Rege Christiano tibi ex-
tiam professio Theologica post obitum
piæ memorie D. Iohannis Machabæi
demandata sit , in quo munere ita graui-
ter & piè te gerebas, quòd à Rege nos-
tro D. Frederico secundo, in locum D.
Petri Palladij ad gubernandas Ecclesiæ
Selandicas , Senatu Scholæ nostræ ap-
probante, sis suffectus . Ex quo factum
est, ut tametsi duplex labor tuis humeris
sit impositus: in utroq; tamen ita te mo-
deratè geras , ut nihil antiquius , nihil
sanctius , nihil dulcius pia & sancta fra-
trum concordia habere uidearis . Huc
accedit, quòd aliquod de meo erga te a-
nimo publicè extare testimonium cupi-
am.

Rogo igitur ut hanc animi mei er-
ga te significationem , eo accipias animo
quo à me est profecta . Vale frater
Charissime unā cum ecclesiola domesti-
ca, hoc est, cum uxore tua Catharina fœ-
mina castissima, optimi uiri D. Andreæ
Iohannis

Iohannis olim concionatoris Malmogen-
sis facundissimi & constantissimi filia, &
liberis charissimis, quos, ut facis, in timo-
re Domini educere perge. Precor De-
um patrem, ut sicut hactenus fecit, ita
in posterum quoque nos ueris concordiae
vinculis pietate & charitate contineat.
Amen. Hafnia, ipso die quo cele-
bratur festum castissimorum
Spirituum. Anno

1562.

Historia

H

Verbi
um. O

9

HISTORIA REGIS MAXI-
mi & inuictissimi Iesu Christi filij
Dei. &c. Ex primo
Cap: Iohan.

*

IN PRINCIPIO ERAT
verbum, & verbum erat apud
DEVM, & **D**EVS erat
verbum, hoc erat in principio apud De-
um. Omnia per ipsum facta sunt, & sine
A ipso

²
ipso factum est nihil quod factum est. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehendenderūt. Fuit homo missus à Deo, cui nomen Iohannes: hic venit in testimonium, ut testificaretur de lumine, ut omnes crederent per eum. Non erat ille lux illa, sed ut testificaretur de luce. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In sua venit, & sui eum nō receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatē, ut filij Dei fiant, ijs scilicet qui credunt in nomē eius, qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex uoluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, et vidimus gloriam eius, gloriam tanquam uirginis a Patre, plenum gratia & veritate.

Hæc Euangelica narratio continet historiam, qualis alia nec sublimior,
nec

3

nec profundior, nec utilior, nec magnificientior esse potest. Aeternam enim aeterni uerbi ab aeterno patre nativitate narrat, & idem uerbum in tempore factum hominem assuerat: ut sit aeternum uerbum & humana natura a uerbo assumta, una persona, Deus & homo in duabus naturis ita unitus, ut etsi naturae confusae non sint, una tamen aeterna persona existat, & non duae personae: quae una persona secundum diuinitatem, aeternus aeterni Dei est filius: secundum humanitatem, in tempore filius hominis & dicitur et est: non tamen sunt duo filii, sed ut una persona, ita unus filius.

Etsi autem haec sublimis sapientia a creatura satis intelligi nequit: Tamen ideo nobis commendatur, ut beneficia Dei & mediatoris nostri Iesu Christi cogitemus, & agamus gratias aeterno Deo, qui uoluit aeternum suum filium hominem fieri, ut nos homines Deos efficeret, & diuinae naturae participes.

LOCI TRES.

1. Descriptio diuinae naturae aeterni uerbi.
A 2 Narra-

4

2. Narratio de præcursorē Iohanne.
3. Expositio aduentus æterni uerbi in mundum.

In principio erat verbum, & verbum erat apud DEVM, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deū. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum: et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.

HÆC est descriptio diuinæ naturæ æterni verbi: in qua pluribus Euā= gelista respondet quæstionibus. Si enim quæris, quando erat uerbum? Respondet: In principio erat verbum. Si quæris, ubi erat uerbum? Respondet: Et uerbū erat apud Deum. Si quæris vltrā, Quid erat uerbum? Respondet: Et Deus erat uerbum. Si quæris, Quando uerbum erat apud DEum? Respondet: Hoc erat in principio apud Deum. Si quæris, Quid egerit hoc uerbum? Respondet: Omnia per

5

per ipsum facta sunt, & sine ipso factum
est nihil quod factum est. Si quæris, Quæ
sit huius uerbi uis & efficacia in creatu-
ris? Respondet: In ipso uita erat, quæ
uita & lux hominum est. Si quæris, Vbi
nam lucet illa lux? Respondet: In tene-
bris lucet. Si quæris, Quomodo fit quod
hanc lucem nō percipiunt homines? Re-
spondet: Et tenebræ eam non compre-
henderunt. His quæstionibus respondet
Iohannes mira breuitate, de quibus sigil-
latim dicamus, sed breuissimè.

In principio erat verbum.

Hic quæritur quid principium, &
quid uerbum sit. Principium hoc loco tē-
poris initium (quo cœpit Deus res cre-
are) significare, ex principio primæ E-
pistolæ Iohannis apparet: ubi exponit, In
principio idem esse quod à principio, ita
enim ait: Quod erat à principio. Signifi-
cat ergo Euangelista hoc dicto, filiū Dei
iam extitisse, antequām rerum creatarū
& temporis ullum esset initium. Et ob-
seruandum in primis est, ut monet Am-

A ,

bro-

6

broſius, quōd Apostolus non dicat , In principio factum est uerbū , sed in principio erat uerbū. Quare huius uerbi initium nullum est. Si enim erat hoc uerbū cum Deus initium faceret creandi quicquid est conditum, utiq̄ æternum est : si æternū, creatura non est: si non creatura, utiq̄ creator. Hoc uerbū creator, ERA, hoc est, subsistebat: ἵπόσασις enim uerbi, & æterna eius à patre generatio initio caret, ideoq̄ à Hieremia Iehoua, & in Apocal: ὁ ὡραῖος dicitur.

Sed cur hic æternus Dei filius uerbum appellatur? Hic primum quotupliciter dicitur uerbum, Deinde cur filius Dei uerbum appelletur, & quōd uerbū significet personam subsistentem, explicandum est.

Verbum dicitur tribus modis. Primum enim est uerbum internum, Græcē λογοῦ ἐνδιάθετος, quod est rei alicuius in animo perceptio, seu sermo mēte à potestate cognoscente cōprehensus. Deinde est sonus ex ore hominis procedēs, aliquid significans & mox in aërem euanscens .

Præter-

at, In
n prin
erbi in
uerbū
hi quic
n est: si
reatura,
ERA,
im uer
atio ini
oua, &

lius uer
uocupli
ur filius
d uerbū
n, expli

odis. Pri
m. Græcē
licius in
e a potē
ciode est
, aliquid
nelcens.
Prater

7
Præterea est uerbi sonantis & euaneſcē
tis significatio mente audientis concepta.

Prima & tertia uerbi acceptio in
hoc conueniunt, quod utraq; in mentesit:
sed in eo differunt, quod prima ex po
tentia cognoscente, tertia ex sono naſ
citur.

Hæc sunt significata verbi, quo
rum unum ob similitudinem aliquam
ad filium Dei transferri, ut dicatur
uerbum seu λόγος, necesse est. Non
postremum significatum: quia isto mo
do non unum esset uerbum Dei, sed
penè infinita. Quicquid enim ex uo
cali prædicatione dignè de Deo in mente
hominis cōcipitur, uerbum Dei dicitur.
De hoc uerbi genere loquitur Dominus,
cūm inquit. Si uerba mea in uobis manſe
rint. Nec medium significatū uerbi qua
drat ad hoc nostrum propositum. Quia
hoc modo plurima etiam uerba Dei erūt.
Sic dicuntur decem legis uerba, dum per
os hominis efferuntur, & eorum sonus in
aërem euaneſcit. Reliqua est ergo prima
uerbi acceptio, que est rei alicuius in mē

A 4 te

te perceptio nata ex potentia cognoscente.

Hæc acceptio verbi propter similitudinem quandam attribuitur æterno Dei filio. Verūm hic magnum discrimen est inter nostrum uerbum, & hæc DEI uerbū. Nostrū enim uerbum ἐνδιάθετον internum, accidens est in nobis, & in tempore nascitur. At cum in DEum nullum cedit accidens, necesse est hoc uerbum Dei fateri esse θυσιῶδες καὶ ὑφισάμληον esse entiale & subsistens, non transiens, non euanescentes, non accidentale, non tempore natum.

Ex his ratio translatæ significatio-
nis uerbi ad filium Dei æternum, ut cunctis
intelligi potest. Ut enim in hominibus à
potentia cognoscente gignitur uerbum
internū : Ita filius est æterni patris ima-
go cogitatione ab æterno genita, cōmu-
nicata essentia. Atque hæc est prima &
potissima ratio, cur filius Dei æternus di-
catur λόγος seu uerbum, et si posteā plu-
res rationes addi possunt. Cæterum quia
uetustas pia studiosis grata esse debet, re-
feram

cognos

ter simi
r extero
discrimē
loc DE I
dicitur
& in te
im nullum
x uerbum
o sāp
aliens, non
in tempore

gnificatio
m, ut cunq
ominibus à
x uerbum
patris ima
ita, cōmū
i prima &
ternus di
osteā plus
rum quia
debet, re
feram

9

feram primū ex Basilio Magno quid sen-
sere ueteres de hac appellatione. Is enim
in quadam Homilia pagina 200, ita ait :

Δια τι λόγος ; οὐα δε χεῖ δὲ εκ τοῦ νό^{τη}
προσῆλθε. Δια τι λόγος ; οὐα ἀπαθῶς ἐγενέ^ν
νηθε. Δια τι λόγος ; οὐα εἰ καὶ μέτρον τοῦ γεννή^σ
σαντος. οὐα εἰ μέτρον δεκανυός τοῦ γεννή^σ
σαντα. Hoc est : Propter quid uerbum
dicitur : ut ostendatur quod ex mente
procedat. Propter quid uerbum : Quia
citra perpessionē natus est. Propter quid
verbum : Quia imago genitoris est, to-
tum in seipso exhibens genitorem.

Hactenus ostensa est ratio cur filius
Dei dicatur λόγος, idquā respectu patris
tantū. Dicitur quoquā λόγος siue uerbum
respectu nostri, quia patrem in reuelatione
Euangelij nobis ostendit, iuxta il-
lud. Nemo patrem uidit unquam, sed fi-
lius qui est in sinu patris, nobis reuelauit,
scilicet, Patrem. Item, Qui uidet me,
uidet & Patrem.

Vtrancū appellationis huius ratio-
nem coniungit Nazianzenus, cum ita ait:
λόγος δὲ συντως ἐχε προς τὸν πατέρα, ὃς
προς νόμον λόγον μόνον δία τὸ ἀπαθεῖ

A,

της

πᾶς γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ συναφές καὶ τὸ
ξεγγελέορ. Hoc est: Filius Dei dicitur
λόγος, quia sic se habet ad Patrem, sicut
ad mentem uerbum, non solum propter
ea, quod eius generatio sit citra perpe-
sionem: Verum etiam propter coniuncti-
onem, & quod enunciet patris uolunta-
tem. Hæc sobrie sciamus de hac appella-
tione, quæ quodammodo filij æterni ge-
nerationē nobis insinuat: quam quia ne-
mo satis intelligere potest, dictum Na-
zianzeni amplectamur, qui ita ait: Dei
generatio silentio honoretur, magnum
est didicisse quod genitus sit.

Porrō cùm hic λόγος Dei reuelat
nobis uerbum Euāgelij, & ubi illud uer-
bum ut semen incorruptibile & cœleste
mentibus nostris conceptum fuerit: na-
scimur & nos filij Dei, qui gestabimus i-
maginem naturalis filij reparatam in no-
bis per spiritū Dei. Ad quam sanē ima-
ginē primi nostri parentes conditi erāt.
Ex his quoq[ue] patet quod uerbum Dei δύ-
σι, ὁδες, hoc est, substātiale, nō significet,
sicut Ariani & Seruetus nugantur, cōsi-
lium

lium aut promissionē Dei, sed uerē per= sonam subsistentē; id quod etiam sequen= tia confirmant. Nam cū dicit, omnia per ipsum facta sunt, & λόγος caro fa=ctus est: euertitur ualidissimis rationibus Arianorū & Serueti hæresis. Non enim per promissionem condita sunt omnia, sed per filium. Nec consilium, nec promis= sio caro facta est, sed filius.

Et verbum erat apud Deum.

Vt prima assertio Euangelistæ æter= nitatem uerbi nobis commēdat: Ita hæc secunda, distinctionē personalem & sub= sistentiā realem in diuinis personis astru= it, cū enim dicitur: ET V E R B U M E R A T A P V D E V M, signifi= cat filium à patre differre subsistentia personali. Etsi autem non est aliud pater quā filius, eadem est enim utriusq; ὁ υστέρος: Tamen filius alius est à Patre, quia pater & filius non est una persona, sed filius à patris persona, est persona distincta, per se subsistens.

Et

Et Deus erat verbum.

Hæc tertia assertio manifestē pronunciat uerbum illud æternū, quod erat in principio, quod erat apud Deum, esse verum Deum. Nam in hac oratione, & Deus erat ὁ λόγος: ὁ λόγος, hoc est, uerbum, subiectū est, et Deus prædicatum.

Huc accersantur testimonia quibus diuinitas huius uerbi æterni cōfirmetur, quæ ego soleo quinquem capitibus subh̄cere, comprehensis hoc disticho.

*Dictum, cultus, opus, confessio, munera: quinq; hæc,
Naturas Christi cognoscendas tibi monstrant.*

Hoc erat in principio apud Deum.

Repetit primam & secundam assertiōnē, easq; in unam coniungit, ut & æternitatem uerbi, & distinctionem eius personalem à patre doceat. Fuit autem necessaria hæc repetitio, ne quis ex unitate et simplicitate naturæ diuinæ cum Sabellio induceret vnitatem personæ. Et ne quis cum Arrianis in tempore factā perso-

personarum distinctionem multiplicata substantia diuina assereret. Vtraque hæresis hac apostolica assertione refellitur. Si enim erat λόγος in principio apud Deū, certè distincta persona est à Patre. Et, si erat in principio apud Deum, non in tempore personarum facta est distinc*tio*. Et, si λόγος erat apud Deum, & λόγος erat Deus, natura eadē et essentia est patris & filii nō multiplicata, ut in rebus creatis, sed eadē numero. Aliud enim fieri prohibet naturæ diuinæ simplicitas.

*Omnia per ipsum facta sunt, &
sine ipso factum est nihil, quod
factum est.*

Hæc quinta assertio diuinitatem & æternitatem uerbi, cùm ab ipsis uerbi operibus, tum à rerum quæ sunt, condizione & ordine. OMNIA PER IPSUM FACTA SVNT. Hoc sane diuinæ potentiae est. ET SINE IPSO FACTVM EST NIL QVOD FACTVM EST. Hoc dicto separatur hoc uerbum à creaturis

aturis omnibus. Nam omnes creaturæ in tēpore facte sunt. Huc illud Iustini Martyris: Quicquid est rerum, aut est factū, aut non factum. Si factum, cœpit aliquādo fieri: at si non factum, ut λόγος Dei, æternum esse necesse est. Nunc autem cū æternum esse soli Deo conueniat, λόγος hunc Dei ut fateamur æternum oportet.

Porrò quōd hic Euangelista generaliter dicit, Paulus ad Coloss. 1: pulcherrima enumeratione prosequitur, ita enim ait: Qui est imago Dei inconspicui, pri-mogenitus omnis creaturæ. Nam per eū omnia quæ in cœlis sunt, & quæ in terra uisibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue po-testates, omnia per ipsum, & in ipsum creata sunt.

Quod autem Ariani præpositionem, PER, ad causam instrumentalē referunt, ut isto pacto inæqualitatem personarum induant, facile refellitur. Pater enim creat per λόγον, ut per sapientiam suā. Quarē potius ad efficientem causam re-ferendum est, quod hic dicitur. Verum hunc

hunc nodum elegantissimē soluit Basilius Magnus, in libro de Spiritu sancto,
Cap. 5. & 9.

In ipso vita erat.

Vt quinta assertio diuinitatem Christi asseruit ex operibus creationis: Ita hęc sexta idem concludit ex prouidentiæ & conseruationis rerum beneficio, IN IPSSO (inquit) ERAT VITA, hoc est, per λόγον, seu uia & efficacia uerbi erat uita cunctis animantibus. Hęc uita non est essentia uerbi, sed efficientia, qua æternus λόγος facit, ut res in suo conseruentur statu & ordine.

Et vita erat lux hominum.

Vt sexta assertio omnem uim & efficiaciā in creaturis esse à uerbo illo æterno, quod est Deus, astruit: Ita hęc septima assertio, hypothesin quandam sextæ continet. Nā in ea agit de certo quodam creaturæ genere, nempe de hominibus. In horum enim mentibus, uerbum illud æternum & ineffabile accedit lucem

Creaturae in
ustini Mar-
ut est factū,
epit aliquās
in Dei,
ne autem cū
eniat, λόγον
rum oportet.
clista genera-
i: pulcherri-
tur, ita enim
onspicui, pri-
Nam per eū
que in terra
throni, siue
atus, siue po-
& in iplum

æ positionem,
italē referunt,
æ personarum
Pater enim
cientiam suā.
n causam re-
tur. Verum
hunc

cem rationis & intelligentiae: quod quidem opus planè diuinum est. Hæc lux destinata sanè est notitiæ Dei ac eius celebrationi, sed nube quadam caliginosa obducta est, atq[ue] ideo subh[ic]citur.

Et lux in tenebris lucet , & tenebris eam non comprehendenterunt .

Qualis illa lux remaneat in hac corrupta natura ostenditur 8. & 9. assertoribus : manet quidem lux, sed mox tenebris inuoluitur, quæ tenebræ impediunt, quo minus homines ad hunc λόγον lucis ductu perueniāt. Hoc autē quale sit breuiter explicandum est. Homines luce illa uident quidem Deum esse, eumq[ue] colendum agnoscunt: uident mali & boni discrimen, sed hæc lux priusquam ad actionem ueniat, peccatorum tenebris obruitur : quemadmodum Apostolus ad Romam: i. clarè ostendit. Primū enim ita ait: τὸ γνῶσόμενός manifestum erat in illis. Deus enim illis manifestauit. Nam ex uirtute & efficacia æterni uerbi promanauit in homines. Deinde addit causam impeditæ

peditæ huius lucis , cùm inquit : Vani
 facti sunt homines in cogitationibus uel
 disceptationibus suis , & obtenebratum
 est desipiens cor eorum, qui cùm se pro-
 fiterentur esse sapientes, stulti facti sunt.
 Quid hic Apostolus aliud uult , quām
 quod noster Euangelista afferit dum ait:
 Et lux in tenebris lucet , & tenebræ eam
 non comprehendenterunt. Propterea quod
 homines in hac corrupta natura illam lu-
 cem in se lucentem non percipiunt , non
 consequuntur, atq[ue] adeò non agnoscunt.
 Apostolus similiter fatetur lucem quan-
 dam principiorum de Deo, & eius cultu
 in hominibus esse : sed eandem affirmat
 tenebris esse inuolutam, adeò ut cùm ad
 πρόξειν uentum fuerit , uideatur euane-
 scere. Cùm enim homines à sua, quam
 habent ab æterno λόγῳ, luce aberrant ,
 (nam suis disceptationibus lucem ob-
 ruunt , & ab ea planè deficiunt) mille
 superstitionum prestigias excogitant.
 Huius rei causam Apostolus facit καὶ δι-
 ἀπὸ στύπου, hoc est , διαβόλον ad com-
 prehendendum & colligendum ex luce

B princi-

principiorum, quæ uera & certa sunt, minimè aptam. Ex thesibus enim, quæ sunt lux quædam in mente, perperam extruunt hypotheses, deficientes à communibus noticis.

Proinde hic locus clarè docet, neminem posse peruenire ad salutarem Dei notitiam per rationis lucem : quæ rationis lux, et si à Christo existit, tamen tenebrarum, quæ naturam corruptam occupant, interuentu opprimitur. Nostandum est igitur discrimen duplicis lucis, quam æternus λόγος hominibus communicat. Prior in natura refulget, ideoque naturalis dicitur. Altera naturam colapsam releuat & instaurat, ideoque lux gratiæ dicitur : quæ accenditur in homine per spiritum sanctum, dum prædicatur Euangelium.

DE SECUNDO

loco.

*Fuit homo missus à Deo, cui nomen
Iohannes : hic venit in testimoniu-*
m,

um, ut testificaretur de lumine, ut omnes crederent per eum. Non erat lux illa, sed ut testificaretur de luce.

De præcursori domini hic quinque narrantur. Nomen præcursoris, diuina missio seu legatio, destinatio, legationis finis, & discrimin inter præcursori et Christum dominum, cuius præcursor fuit. De his quinque ordine pauca dicenda sunt.

DE PRIMO.

Præcursoris Domini nomen Iohannes, quod non ex casu, non ex consilio humano, non ex familia, sed ex mandato Dei accepit. Est autem imprimis discernendum inter ea nomina quæ hominibus tribuuntur ab hominibus, & ea quæ Deus suo mandato iubet attribui. Illa enim uel ex affectu aliquo, uel casu, uel propter familiam tribuuntur, nec quam certi de persona promittunt. Hæc uero personarum officia & eventus nostant, & sunt plerunque ueluti quedam munieris publici symbola.

B 2 Quod

Quod autem mandato Dei, nomen
I O H A N N E S præcursori Domini
 sit inditum, docetur Luce 1: & nominis
 rationem pater Zacharias in suo cantico
 explicat, dum in hunc modum, de illo
 canit: *Et tu puer propheta altissimi
 vocaberis, præibus enim ante faciem Do-
 mini parare vias eius. Ad dandam scien-
 tiam salutis populo eius, in remissionem
 peccatorum suorum. Per viscera mis-
 ricordiæ Dei nostri.*

Quia igitur præto futurus erat ui-
 scerum misericordiæ Dei nostri, ad dan-
 dam scientiam salutis, Iohannes dictus
 est. Sonat autem **I O H A N N E S**
 gratiam seu gratiosum, Hebraicè Iochas-
 nan, à chanan, quod significat gratifica-
 ri & gratia aliquem prosequi, seu gra-
 tuitò beneficium præstare, & semper
 exclusionem dignitatis & meriti habet.
 Rectè ergo et respectu personæ, & rati-
 one ministerij, nominatus est hic legatus
 Iohannes. Nam & persona ipsius grati-
 osa erat apud Deum, & officium ipsius
 fuit gratiæ & misericordiæ Dei mini-
 sterium

sterium. Cùm autem in huius locum omnes ministri Euangelij succedunt , huius præcursoris nomine admoneantur de suo ministerio.

DE SECUNDО.

Secundo loco narrat Euangelista hunc Iohannem fuisse à Deo missum, hic plura occurrunt perpendenda : ut, prophetæ præcedentes, promissio conceptionis, concio angeli de ipso, patris Zazcharię testimonium, præparatio Iohannis ad tantam legationem , uox Dei & mandatum ad Iohannem in deserto, quibus accedit & Christi testimonium.

Prophetias ex Malach : 3. & Esaiæ 40. adducit Marcus : Quorum ille quidem ita ait : Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, & præparabit uiam tuam ante te : Esaias uero. Vox clamantis in deserto, parate uiam Domini & rectas facite semitas eius.

Promissio conceptionis & concio angeli de Iohanne habetur, Lucæ i. Vbi in hunc modum angelus Domini Zazchariam

B ; chariam

chariam alloquitur: Ne timeas Zacharia, quoniam oratio tua est exaudita, & uxor tua Elizabet pariet filium tibi, & uocabis nomen eius Iohanneum, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in nativitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino: uinum & siceram nequaquam bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ, & multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum, & ipse præcedat eum in spiritu & uirtute Eliæ.

Patris Zachariæ testimonium pauci ante adduxi ex ipsius cantico. Et tu puer propheta altissimi uocaberis, &c.

Præparatio Iohannis ad hanc legationem diuinam etiam à Luca describitur. Primum enim dicit: Vinum & siceram non bibet. Deinde, Spiritu sancto replebitur. Item, & erat in deserto ad eum diem, quo se ostenderet apud Israelem. Item Matth: 3. & Marci 1. Scribitur habuisse uestem ex pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos, cui cibus erant locustæ, & mel sylvestre. Hac
præpa-

as Zacha-
taudita, &
m tibi, &
n, & erit
X multi in
Erit enim
um & sice
puru san-
tero matris
el convertet
im, & ipse
virtute Elię.
tonium pau-
tico. Et tu
aberis, &c.
I hanc lega-
ca describi-
num & sice
itu sancto re-
ferto ad cū
ad Iraelim.
tributur ha-
rum, & zo-
uos, cui ci-
resire. Hac
præpar-

23

præparatione significatur ministros Eu-
angelij non uocari ad delicias huius mū-
di, sed ad labores & certamina.

Vox Dei & mandatum super Io-
hannem in deserto habetur Lucæ 3. Fa-
ctum est uerbum Domini ad Iohannem
filium Zachariæ in deserto. Venit igit̄
tur in omnem regionem circumiacen-
tem prædicans Baptismum pœnitentiæ
in remissionem peccatorum. Quarè uer-
bum illud Domini, continet mandatum
quo Iohannes iubetur inchoare Euange-
lī prædicationem, quam uocant Baptis-
mum pœnitentiæ in remissionem pecca-
torum.

Christi testimonium de Iohanne nar-
ratur Matth : ii. ubi inter alia Dominus
dicit Iohannem plus esse quām propheta-
tam, & inter natos mulierum non sur-
rexisse maiorem Iohanne Baptista. Di-
ctum quoq̄ Malachiæ 4. Ecce mitto an-
gelum meum: Iohanni accommodat, quē
Iohannem propter spiritum & uirtutem
in ministerio Eliam esse pronunciat.

B 4   Hacte-

Hactenus de missione diuina Iohānis: unde discamus & nos expectandam esse ad ministerium Ecclesię diuinam uocationem, qui enim currit absq; mitten te in uanum currit, & operam ludit.

Verūm sciendum est, diuinam ad ministerium Euangelij uocationem duplēcē esse: nempe immediatam, qualis fuit prophetarum, Apostolorum & Iohannis: Et mediatam quæ fit per Ecclesiam, siue per magistratum pium, siue per alios quibus hoc negocium uel à magistratu pio, uel ab Ecclesia demandatum est.

DE TERTIO.

Cui rei destinata legatio Iohannis fuerit. Sequitur.

Hic venit in testimonium: vt testificaretur de lumine.

Duo dicit Euangelista. Primum, quod Iohannes fuerit in testimonium missus. Deinde testimonij summa proponitur, quæ est testificari de lumine, hoc est,

est, de Christo uero lumine. Cum Christum testatur lumen esse, significat & mundum totum sine Christo in tenebras submersum esse, & Christum solum esse luminis salutaris auctorem.

Hic obseruemus quam pulchre haec Euangelistae uerba conueniant cum prophetis: Esaias cap: 60. ait. Surge illuminare Hierusalem, quia uenit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Et paulo post interpretatur hoc lumen, inquietus.: Super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te uidebitur. Huius glorie etiam meminit Iohannes, ut infra audiemus, ubi dicit, & gloriam eius uidimus. Psal: 36. Apud te est fons uitae & in lumine tuo uidebimur lumen. In lumine tuo, id est in Christo. Videbimus lumen, id est, consequemur ueram Dei noticiam & felicitatem.

Euangelistae quae in prophetis narrantur de lumine, ad Christum referunt, & ad eius Euangeliū. Zacharias in suo cantico ait: Visitauit nos oriens ex alto, ut appareat h̄s, qui sunt in

B 5 tene-

uina Iohā
extandam
uinam uo-
sp mitten-
n ludit.
uinam ad
ionem du-
tam, qualis
rum & lo-
fit per Ec-
m pium, siue
am uel à ma-
a demandas

D.
tio Iohannis

: vi testis

Primum,
estimonium
una propo-
mine, hoc
est,

tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros, in viam pacis. Hic duo obserua, antithesin orientis seu luminis, tenebrarumque & umbre mortis, & luminis usum. Tenebræ notant ignorantiam & calamitates. Umbra mortis, extremum interitum. Proinde lumen & salutarem Dei scientiam & salutem significat. Usus luminis est, ut dirigat nos in viam pacis: hoc est, in eam viam quæ ad ueram fœlicitatem dicit. Pacis enim appellatione Hebræi, eum statum intelligunt, in quo quis meritò se fœlicem & beatum iudicet.

Quām autem latē se extendat huius luminis uirtus, significat Simeon, cùm inquit: Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel. Hac enim distributione significat Christum lumē, ut solis huius aspectabilis, illucescere toti mundo, idque per prædicationem Euangeli. Qui autem non illuminantur, sua culpa nolentes lumen accipere, in tenebris & umbra mortis pereunt.

DE

DE QUARTO.

Quartō sequitur finis testimonij Iohannis, & diuinæ ipsius legationis. Ita enim ait Euangelista : Vt omnes crederent per eum : scilicet, Iohannem & predicationem Iohannis.

In hoc dicto diligenter obseruetur signum uniuersale, O M N E S. Quod continet & doctrinam utilissimā & consolationem dulcissimam. Doctrina hæc est, quod Euangelium sit uniuersalis concio salutis acquirendæ per fidem. Nam quia Deus uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire: proponit uerbum, quo omnes promiscuē sine omni exceptione ad fidem inuitantur. Quicunq̄ ergo Euangelij uoci credunt, habent certam salutis promissionem, quæ nullo euertitur Stoico fato. Hæc enim doctrina uniuersalis gratiæ excludit omnem Stoicam fatalium librorum necessitatem. Nam si finis legationis Baptistaræ est ut omnes credat per ipsum, fieri nullo modo potest ut certo decreto

&

DE

& consilio creationis statuerit se uelle maximam humani generis partem certæ damnationi subiçere. Nam cùm uoluntas Dei sit, ut O M N E S credant, & finis fidei sit salus animarum, quis non uidet consilium Dei esse & uoluntatem antecedentem, ut homines ad ipsius imaginem conditi saluentur?

Consolatio dulcissima est in hoc signo uniuersali, O M N E S, qua superatur tentatio quæ uel ex indignitate uel peccatorum multitudine nasci poterat. Cùm enim dicit, omnes, non est hic ulla restrictio contra uerbum imaginanda. Leprosus itaç̄ non fugiat Christum quia indignus est. Magdalena & Manasses nō desperent, propterea quod sint magni peccatores, sed se potius includant in hanc uniuersalis gratiæ promissionem, non sínant se ulla sophisticæ, ulla cruce, ulla diuinitūs illata plaga, ulla peccatorum cogitatione ab hac uniuersali promissione auelli. Imò potius quiduis patiantur, quām ut uanam esse statuant hanc spiritus sancti uocem, qua omni-

omnibus promiscuè offertur misericordia & salus. Intueantur precium inæstimabile salutis, quod est uictima filij Dei, quæ sanè uictima nequaquam est peracta pro quibusdam selectis de magno numero hominibus: sed pro toto mundo. Ita enim ait Euangelista noster. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.

Non est ergo quod quis desperet ob peccati magnitudinem, modò ad Christum, quem Deus nobis proposuit propiciatorium in sanguine ipsius confugiat. Eius enim sacrificio expiamur, eius iusticia donamur, eius sanctificatione regeneramur in nouos homines, ut ius peccati in nos aboleatur, qui sumus in Christo, et non secundum carnem uiuimus, sed secundum spiritum. Promissio enim gratiæ, quæ (si Deum respicis) est uniuersalis, requirit conditionem fidei, seu conversionis, id quod multis scripturæ probatur testimonij. Christus clare inquit. Nisi poenitentiam egeritis omnes simul peribitis. Qui crediderit, saluabitur: qui uero non crediderit, condemnabitur. Et

Paulus

Paulus ait : Si modō in fide fundati per-
stiteritis. Qui perseuerauerit in finem ,
hic saluus erit.

Caveamus igitur ne nostra diffi-
cile excludamus nos à gratia, quæ ut
omnibus promiscuè offertur : Ita à solis
credentibus accipitur in salutem. Si er-
go ad consilium Dei, ad hostiæ precium,
ad mandatum prædicationis respicias,
uerē gratia uniuersalis est ; at si ad E-
uentum respicias , hominum uitio fit
particularis.

Porrō hic finis legationis Baptistæ
etiam ad omnes Euangelij ministros per-
tinet, quorum hoc est munus , ut testi-
monium perhibeant de lumine , ut om-
nes credant per ipsos. Proinde studeant
ministri Euangelij, ut & uoce & uita ,
duces sint suis auditoribus ad fidem &
ad fidei fructus , cum omni pietate &
patientia edendos.

DE QVINTO.

Sequitur discrimin inter præcur-
sorem Iohannem & Christum lucem.

Non

*Non erat ille lux, sed ut testifi-
caretur de luce. Erat lux ve-
ra, quæ illuminat omnem homi-
nem venientem in hunc mun-
dum.*

Cum & pñc in quorum numero
non infimum locum obtinet Baptista, de
quo hic agitur) lux dicantur in scriptu-
ra, & Christus ipse lux sit & dicatur :
discrimen tenendum est. De Apostolis
testatur Dominus, cum inquit , Matth :
5. Vos estis lux mundi. De omnibus pñs
Paulus ad Ephe: 5. Eratis olim tenebre,
nunc autem lux in Domino.

Pñ omnes sunt lux dupli modo.

Primō quia uera luce illustrantur
in sese, quod fit in uera poenitentia ad
prædicationem Euangelij. Dum enim
Euangelium prædicatur , illuminantur
homines fulgore radiorum Christi, quos
æternus ille sol Christus spargit in cor-
da fidelium per Spiritum sanctum.

Secundo

Non

Secundo, p̄d dicuntur lux, quia alijs
uita & moribus præludent, adeo ut sce-
leratorum uitam sua luce arguant. Prio-
ris lucis finis est, ut ipsi fideles recta di-
rigantur in viam salutis. Posterioris, ut
ali homines nondum conuersi, uideant
fidelium lucem, eorum exemplo resipi-
scant, ac Deum cœlestem patrem glori-
ficient. Huc illud Domini dictum. Sic
luceat lux uestra coram hominibus, ut
uideant uestra bona opera, & glorifi-
cent patrem uestrum, qui in cœlis est.

Porrō ministri Euangeliū peculiari-
ter L V X dicuntur, quia euangeliū re-
gni Dei, ut facem quandam ardentem,
hominibus præferunt, ad mundi tene-
bras discutiendas. Qui ergo ministrorū
titulo gaudere uolunt, triplici luce splē-
dere debent. Primū enim oportet eos
notitia Euangeliū & fide in Christum ui-
ua, per spiritum sanctum lucere, quō ipsi
à salutis uia non aberrent. Deinde ex-
emplo suo auditores dirigere in viam
salutis, ut sui auditoribus pius minister
cum Paulo dicere possit: Estote imita-
tores

tores mei sicut ego Christi. Tertiō, pu-
ra Euangelij prædicatione lucere, ac te-
nebras ignorantiae hominum discutere.
Ministri autem qui in hac postrema luce
uidentur hærere, ac tantum uoce et lin-
gua Euangelium sonant, quoties alii hāc
lucem prætendunt, toties sibijs male-
ditionis sunt præcones, donec & ipsi
resipiscant. Dum enim alii regnum cœ-
lorum aperiunt, sibijs claudunt. Qua-
rē meritō qui huiusmodi sunt, compa-
rantur fabris arcæ Noë, qui cùm ar-
cam ædificassent, in qua Noë cum fami-
lia sua seruatus est, in diluvio miserè pe-
rierunt.

Hactenus de Iohanne, de omnibus
p̄n̄s & ministris Euangelij dictum est,
uidelicet quomodò lux dicantur, & qua-
rum rerum eos admoneat lucis appella-
tio. Iam sequitur differētia, inter Chri-
stum lucem & Iohannem, qui etiam lucis
nomen sortitus est.

De Iohanne, quidem ita ait : Non
erat ille lux. De Christo uero : Erat
lux uera, quæ illuminat omnem homi-

C nem

nem uenientem in hunc mundum. Dupli-
cem hic differentiam ponit, qua Chri-
stus lux, ab alijs qui lux dicuntur, di-
stinguitur.

Prima est, quod Christus sit lux
uera. Epitheton V E R A , non oppo-
nitur falsæ, ut aliqua lux falsa dicatur :
sed substantiam & naturam notat : ut
dicatur lux uera, tanquam ex scipsa , &
per se refulgens : cum piorum lux sit a-
liunde. Christus ergo lux dicitur sub-
stantia & natura: p̄i autē gratia. Chri-
stus lux dicitur origine, p̄i autem parti-
cipatione.

Secunda differentia est, quod Chri-
stus sit causa omnis lucis, & splendoris in
mundo. Nam illuminat (ut inquit) om-
nem hominem uenientem in hunc mun-
dū. De huius lucis ratione in primo leco
quędā suprā dicta sunt in 7. et 8. assertio-
nib⁹. Loquitur enim hic Euangelista nō
de luce Euangeli⁹, sed de luce communi,
uidelicet, quod Christus suę lucis radios
diffundat in totum genus humanum. Nā
quod homines ratione ac intelligentia
predi-

prædicti, discrimin honestorum & tur-
pium uideant: ex Christo luce prouenit,
De qua re suprā dictum est.

DE TERTIO LOCO.

In mundo erat, & mundus per
ipsum factus est, & mundus eum
non cognouit. In sua venit, & sui
eum nō receperunt. Quotquot au-
tem receperunt eum, dedit po-
testatē, ut filij Dei fiant, ijs scili-
cet, qui credunt in nomē eius, qui
non ex sanguinibus, neq; ex vo-
luntate carnis, neq; ex uoluntate
uiri, sed ex Deo nati sunt. Et ver-
bum caro factum est, et habitauit
in nobis, et vidimus gloriam eius,
gloriam tanquam vnigeniti à
Patre, plenū gratiæ et veritatis.

Hic Euangelista incipit historiam
aduentus æterni uerbi in mundum, per
humanæ naturæ assumptionem, exponere.
Quæ sanè historia siue mysterij pro-
funditatem, siue personæ maiestatem,

C 2 siue

siue diuinæ gratiæ magnitudinem, siue angelorum & hominum dignissimam admirationem respicis, omnes alias historias facilè superat. Historia creationis magna quidem & admirabilis est, sed in hac bonitas Dei, misericordia, iustitia, sapientia & ueritas magis cōspiciuntur. Quarē piorum est & rectē discere hanc historiam, & eadem piē uti, cūm in gloriam Dei, exemplo castissimorum spirituum, tum in proprium commodum & salutem.

Constat autem hæc expositio seu narratio sex ueluti membris, quorum explicatio ualde illustrabit articulum incarnationis Christi, & multas utiles doctrinas & admonitiones continet. Membra autem narrationis huius hæc sunt.

Primum. Querela de ingratitudine mundi non agnoscentis æternum uerbum, quod hominum causa assumxit humana naturam.

Secundum. Beneficij, quod mundo offertur per incarnatum uerbum, significatio.

Tertium.

n, siue
mam ad
s histo
reationis
st, sed in
iustitia,
iciuntur,
ere hanc
im in glo
am spiri
nodum &

olitio seu
quorum
culum ins
utiles dos
ier. Mem
ec sunt.
igratitudi
num vers
sumit huc
od mun
erbum,
Tertium.

Tertium. Discrimen inter spiritualem filiorum Dei nativitatem & alias propagationes & successiones. 37

Quartum. Modus aduenientis huius æterni uerbi in mundum.

Quintum. Reuelatio seu manifestatio gloriæ, qua æternus λόγος homo factus, filius Dei declaratur.

Sextum. Plenitudo gratiæ & ueritatis, quæ reuelatur in hoc λόγῳ homine facto.

Hæc sex historiæ membra, eo quo proposita sunt ordine, quam possum simplicissimè explicabo.

DE PRIMO

Membro.

Grauissima querela est, qua conqueritur Euangelista æternum λόγον fuisse in mundo, sed non à mundo fuisse agnitus: & uenisse ad suos, & à suis non esse receptum. Ita enim ait: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit: in sua uenit,

C 3 nit,

nit, & sui eum non receperunt. Hac im-
pia ingratitudine, quod malum excogi-
tari potest atrocius : Creator uenit ad
creaturam, sed contemnitur. Saluator ad
perditum mundum, sed non recipitur.
Tantum potest uirus Sathanæ quo mun-
dus totus infectus est à lapsu primorum
parentum. Huius immanis ingratitudi-
nis exaggerandæ gratia, Euangelista di-
stributionem adhibet. Primū enim di-
cit, mundum eum non agnouisse. Dein-
de addit eum à suis non esse receptum :
ut significet, & gentes & Iudæos qui
eius populus peculiaris dicebantur, hoc
fœdo ingratitudinis uitio laborasse,
quod suum creatorem & saluatorem nō
agnouerint. Graue quidem scelus fuit,
quod mundus, hoc est, gentes non ag-
nouerint filium Dei : sed intollerabile
omnino, quod Iudæi, quos elegerat in
peculium, quos adeò multis, imo infi-
nitis beneficj̄s ornauerat, non ipsum ag-
nouerint : imo per stupenda miracula
agnitum non receperint.

Similis

Similis querela est, apud Isaiam cap:
 i. Bos agnoscit possessorem suum, asinus
 præsepe domini sui. Israel autem me non
 cognouit. De hac ingratitudine pluri-
 ma in Psalmis extant uaticinia: ut in 2. et
 22: In 2: prædicit de furib[us] impiorum
 aduersus Christum. In 22: quomodo il-
 lum exceperint flagellis & cruce.

Hinc ergo primū docemur, Chri-
 stum nequaquam ullis nostris præceden-
 tibus meritis prouocatum, descendisse
 de cœlo, & assumisse hanc nostram
 massam. Deinde quod omnia humana
 merita hac iustissima querela cuertan-
 tur. Quarè admoneamur nos, qui Chri-
 sto dedimus nomina, gratitudinis erga
 filium Dei: ne nos cum impio mundo &
 ingratisimis Iudæis abhiciat. Admonea-
 mur quoq[ue] inuocationis, qua à Deo pe-
 tamus, ut ipse nostras mentes expurget,
 & donet nobis nouum cor, purgatum ab
 antiquo serpentis ueneno, quo maxima
 pars mundi infecta, secura iacet in suis
 peccatis, & non agnoscit hoc summum
 beneficium, quod in hac historia nobis
 proponitur.

C 4   Adhuc

Hac in-
 excogit-
 uenit ad
 luator ad
 recipitur.
 quo mun-
 oriorum
 gratitudi-
 nes
 gelista di-
 a enim di-
 lle. Dein-
 recepsum:
 uideos qui
 ntur, hoc
 laborasse,
 ratiorem no-
 celus fuit,
 s nod ag-
 nollerabile
 legerat in
 uno infi-
 plum ag-
 miracula

Similis

40

Adhæc optimi patris nostri exemplo, ex-
citemur ad præstanta hominibus bene-
ficia, non absterriti ab hoc debito & pio
officio, usitata hominum ingratitudine,
quæ iam fortè maior est, quam unquam
aliás fuisse uidetur. Quando ergo ex-
perimur ingratitudinem eorum, de quib-
us optimè meriti sumus, duo faciamus.
Primū agnoscamus iustam esse pœnam
quam nos ingrati Deo, ab ingratis ho-
minibus patimur. Deinde agentes pœ-
nitentiam, consolemur nos exemplo filij
Dei, qui tanta pro multis ingratis passus
est.

*DE SECUNDО
Membro.*

Secundum membrum continetur
his uerbis. Quotquot autem receperunt
eum, dedit eis potestatem, ut filij Dei
fierent, ihs qui credunt in nomen eius.
His uerbis breuissimè narratur benefici-
um, quod Christus adueniens in mundū
secum apportat; quod est dare potesta-
tem

tem filios Dei fieri, omnibus qui in ipsum crediderint. In hac breui narratione plura obseruanda occurunt.

Primū enim hic asseritur, donum Christi esse filios Dei fieri. Deinde, eos qui filii Dei efficiuntur, honorem, quo nullus maior creature contingere potest, consequi. Tum hoc donum, & hunc honorem omnibus promiscue offerri hominibus. Postremò adoptionem hanc admixtā & diuinam, fieri per fidem. Horum singula, pia & singulari meditatio ne digna sunt. Nam & summam Euangeliū, & consolationes, soli Ecclesiæ notas, dulcissimas continent.

Primū itaque cū dicit: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Significat adoptionem nostri, adeoque salutem, merum Christi esse donum, & nequaquam nostrum opus aut meritum. Nam si dedit, non persoluit pro opere ut debitum, sed donauit ex gratia; Ita enim inter se pugnant donum & debitum, ut de eodem tertio simpliciter & uerē dici non possint. Vnde hæc immota apud Paulum, à

C^s, repug=

repugnantibus est ratiocinatio. Si gratia, non amplius ex operibus, alioqui gratia non amplius sit gratia : si ex operibus, non amplius est gratia, alioqui opus non amplius est opus. Hæc consecutio adeo firma & necessaria est, ut nulla sophistica refelli possit. Quarè quoties audimus adoptionem salutis, uitam æternam esse donum Dei in Christo : sciamus certi omnia humana merita, & omnes omnium hominum & diabolorum doctrinas, qui nostram salutem ex meritis operum hominum pendere docent, contra clarissima Prophetarum, Apostolorū & Christi oracula. Qualia inter multa, hæc sunt pauca. Osee 13. Perditio tua ex te Israel, in me tantummodò auxilium tuum.

Isaiæ 55 : Omnes sitientes uenite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, comedite, uenite. Emite absq[ue] argento, & absq[ue] ulla commutatione uinum & lac. Hic Isaias Propheeticis figuris magnificē commendat nobis bonitatem Dei; quæ sese erga nos copiosè effusura erat sub regno Christi: penes quem,

quem, omnes thesauri gratiae Dei repositi sunt. Primum inuitat omnes, nulla habita personarum ratione. Hanc uniuersalem inquisitionem duabus rebus opponamus, uidelicet indignitati & particularitati. Deinde addit, S I T I E N T E S : ostendens quae sit uera præparationis ad recipiendam hanc gratiam. Nam qui turget inani operum fiducia, satur sibi uidetur, ideoque Christo locum non dat: quemadmodum uidere est in Pharisæis omnium temporum. Contrâ, qui sentiunt suam sitim, ut Magdalena, Publicanus, Latro, Hemorrheusa &c. magno desiderio accurrit, ut sitim suam, fonte aquæ salientis in uitâ æternam, extinguant. Quod cum fit, impletur dictum Domini, Matt: 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Vt autem hanc famem & spiritualē sitim sentiamus, proponitur nobis lex, quæ deducit nos in cognitionem Deo debitæ obedientiæ. Ex hac cognitione, in cognitionem inobedientiæ, hoc est, peccati nostri: Ex hac rursus in cognitionem iræ Dei iustissimæ.

Tum

Si gratia,
qui gratia
operibus,
opus non
curio adeo
la sophistis
es audimus
terram esse
amus certi
mnes omni
doctrinas,
mnes operum
contra christi
rū & Christi
hac sunt
ate Israel,
nrum.
entes venite
argentum,
e, venire. Es
illa communis
as Prophes
ndat nobis
nos copio
rili; penes
quem,

44

Tum ex huius iræ iustissimæ cognitione
in sensum maledictionis & æternæ dam-
nationis , quam sequitur naturā despe-
ratio. Quorum sitis hoc pacto excitata
est, his, ne absorbeantur desperatione ,
proponitur dulcissima inuitatio ad a-
quas salutares, quæ inuitatio fit per E-
uangelij prædicationem, quæ est poenit-
entiæ, hoc est, conuersionis hominis per
fidem in Iesum Christum.

Præterea addit. Emite sine argento,
hoc est , gratis accipite. Nam additio,
SINE ARGENTO, specificam
uerbi præcedentis significationem ad ge-
nus reuocat , Synecdoche Hebræis usis
tatiſſima.

Postremō. Vini & lactis symbos-
lo, omnia comprehendit, quæ ad spiris-
tualem uitam necessaria sunt. Ratio sym-
boli hæc est. Quemadmodum uino &
lacte in hac uita nutrimur : Ita animæ
nostræ, doctrina Euangelij, spiritu san-
cto, & alijs donis spiritualibus in spiri-
tuali Christi regno aluntur.

Paulus

45

Paulus ad Roma : 6. Donum Dei
uita æterna in Christo Iesu Domino no-
stro.

Ad Ephes : 2. Gratia estis saluati
per fidem, & hoc non ex uobis, Dei do-
num.

Huiusmodi testimonia confirmant
doctrinam Euangelij de gratuita salute:
confutant aduersarios, hoc est iustitiaris
os omnium temporum : & consolantur
afflictos , & sitiens aquas salutares .
Quare non est leuiter prætereundum
quod Euangelista D O N I memine-
rit.

Deinde, Euangelista magnum &
eximum honorem esse definit , hanc in
filios Dei adoptionē, D E D I T, inquit,
P O T E S T A T E M, grēcē ηξοσιαρι
qua uoce significatur & potestas & ho-
nor. Potestas quidem , qua superiores
sumus mundo, iuxta illud. Hæc est uicto-
ria quæ uincit mundum , fides uestra .
Honor uero , quo subiecti sumus ab igno-
minia extrema, ad summam gloriam,
ut filij Dei iam simus, habeamusq; mini-

ster

Paulus

stros & custodes Angelos. Atq[ue] ideo Nonnus reddit ὀνειρικὸν ἡμέραν, hoc est cœlestem honorem, ut hunc eximum honorem, quem offert Euangelium, distinguat à uano huius mundi & interierto honore. Honor mundi, siue uerus sit siue falsus, instabilis, momentaneus & imperfectus est. Nam uerus quidem, qui ob uirtutem & res præclarè gestas alicui tribuitur, inuidiæ hominum multisq[ue] periculis expositus est: Ex quo fit quod maximè ob uirtutem & res præclarè gestas honorati, sibi magis ab insidijs malorum timeant. Ut Scipio ille Africanus, qui confecto perdifficili bello secundo Punico, & uicto Hannibale, cessit īs qui suæ uirtuti inuidenterunt: & extra patriam (ut Augustinus narrat) quam liberauit, mortuus est. Falsus uero qui ex hominum adulazione dependet, non homini ob uirtutem, aut res præclarè gestas tribuitur, Sed uel propter diuitias: iuxta illud Poëtæ:

*Curia pauperibus clausa est, dat census honores,
Inde grauis iudex, inde seuerus eques,*

Vel

Vel propter potentiam redditur :
unde illud Atrei apud Senecam. Ma-
ximum hoc regni bonum , quod facta
domini cogitur populus sui, quam ferre
tam laudare. Idem.

*Laus uera, & humili saepe contingit uiro,
Non nisi potenti falsa. Quod nolunt , uelint.*

Sed huius falsi honoris catastro-
phe est ignominia. Nam etsi sepulcro
clauditur corpus : tamen scelerum foetor
post funera perpetuo remanet.

Contrà autem , hic cœlestis honor,
ut habet firmissimum fundamentum, ita
maxime solidus existit. Nam ut mundi
honor & gloria in hac uita illustrior, ob-
scuratur post funera , Ita hic honor in
hoc seculo obscurior, post mortem maxi-
mè claret. Vtruncq; uidere est in diuite
Epulone , & in paupere Lazaro.

Vocatur autem hic honor Cœle-
stis , cum quia à cœlesti patre Deo
est , tum quia æternum in cœlo durabit.

Proinde

Vel .

Proinde nos qui hunc honorem adepti sumus, admoneamur gratitudinis erga Deum: cœlestia meditemur: caueamus ne nostro uitio, hoc honore rursus turpiter excidamus: cogitemus quid nos deceat, quibus tantus honor contigit, ut filij Dei censeamur. Hunc itaque honorem magnificiamus: degamus uitam tanto honore dignam: existimemus nihil fœdius aut turpius esse, quam tanto honore neglecto redire ad pristinam ignominiam, & dare maculam (ut cum Syracide loquar) in tantam gloriam.

Præterea Euangeliſta diſertē docet, hoc donum Christi, & hunc adoptionis honorem promiscuē offerri omnibus. Ita enim ait: Quotquot receperunt eum, dedit potestatem filios Dei fieri. Huc illud ad Titum: Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus. De hac universalis gratia suprà in quarto membro secundi loci quedam dicta sunt: Quare hic tantum quedam admonendi gratia adjicam. Nemo enim satis explicare potest, quanti theſauri misericordiae & graz

gratiæ lateant in huiusmodi uniuersaliæ
bus promissionibus. Demus ergo operam
ut ihs recte utamur in gloriam Dei, &
nostram salutem: Quod tūm demum
fiet, ubi nos in uniuersalem promissio-
nem concluserimus, & eam (ut anteā ad-
monui) particularitati Stoicæ, ac indig-
nitati nostræ opposuerimus, uiuentes in
uera poenitentia, & timore Dei, perpe-
tuò bonitatem Dei in Christo prædicant-
tes: & alios nostro exemplo ad hanc
gratiam inuitantes.

Cæterūm hac uniuersalis gratiæ
promissione, abutuntur non pauci, ut qui
inde carnalem securitatem quærunt, &
totam uitam sine poenitentia transfigunt,
putantes satis esse si extremum halitum
poenitentiæ agendæ reseruauerint. Hunc
abusum misericordiæ Dei Syracides re-
prehendit his uerbis: Ne dicas miseri-
cordia Domini plurima est, multitudi-
nem peccatorum meorum mihi ignoscit.
Tam enim ira, quam misericordia à
Deo properabit: ac super sceleratos fu-
ror eius requiescat. Ne igitur differas

D conuerti

conuersti ad Dominum, nec diem ex diē
ducas. Subitō enim ira Domini erum=pet,
& cūm securus eris profligaberis,
atq̄ in tempore ultionis peribis. His cō=
sentiant hęc Augustini uerba, in libro de
salutaribus documentis : Clementissim⁹,
inquit, Dominus configuentibus ad pœ=
nitentiam ignoscit; Sed ne de misericor=diā
Domini tantum securi existamus, ut
peccatis peccata augeamus: neq̄ dicam⁹,
donec uiget ætas, nostræ carnis concu=
piscientias exerceamus: & postremō in
senectute, malorum nostrorum pœnitentia=tiā
agamus. Pius est enim Dominus &
misericors, nec ultrā facinorum nostros
rum recordabitur. Hactenus Augustinus.

Ne igitur & nos abutamur hac
dulcissima uniuersalis gratiæ promissio=ne,
hęc decem nobis semper sint in con=
spectu.

Primum. Incertitudo uitæ. Ne=
mo enim nouit qua hora, aut quo mo=
mento, & quo medio sit sibi hinc mi=
grandum. Atq̄ ideo Dominus suos dis=
cipulos hortatur ad uigilantiam, hisce
verbis

51

uerbis: Vigilate (inquit) & orate: quia
nescitis diem neq; horam. Et diuiti in
Euangelio dicitur : hac nocte repetent
animam tuam. Si es contemtor uerbi &
ministerij, caue ne contemtoris merce-
dem accipias. Ante uiginti annos, ut de-
multis exemplis unum referam, cum qui-
dam blasphemus, tantopere contempsisset
uerbum Dei & ministros uerbi, quod e-
tiam palam ministerium deriserit, con-
tigit quod idem semel templum ingres-
sus, concionantem est suggestu parochum
murmure, & omnibus corporis gestibus
deriserit: cui tamen pius concionator ni-
hil respondet, sed tacite uindictam Deo
relinquens, pergit constanter in sua con-
cione. Sed quid fit ? impius iste uidens
sacerdotem nihil suas curare ineptias, ex-
greditur de templo, & mox tegula est tene-
pli techo lapsa interficitur impius.

Secundum. Thesaurus plurimos
rum scelerum periculosisimus procras-
tinatione poenitentiae colligitur. Vnde
Paulus : Secundum duritiem tuam
& cor poenitere nescium, thesaurizas

D 2 tibi

tib⁹psī iram in die iræ. Peccatum enim quod per poenitentiam non opprimitur, mox suo pondere in aliud trahit. De hoc rursus in aliud, donec immensa peccatorum catena efficiatur. Ut enim pessima radix non euulsa de terra, perpetuō germinat : Ita peccatum, cui indulges, nouas uires quotidie acquirit : & maximus peccatorum cumulus efficitur.

Tertium. Abalienatio mentis à Deo, & induratio: ex quo fit, ut quō diutius differtur poenitentia, eō reddatur difficilior. Nam, ut in morbo corporis, quō diutius differtur medicina, eō fit morbus periculosior & difficilius curatur, imò interdum ex diuturnitate incurabilis redditur : Ita in morbo animi cōtingit. Nam postquam consuetudine peccandi animus callum induxit, ueluti cancro quadam corripitur. Ex quo fit ut malum faulatim serpat, donec interitum adferat. Rectè proinde à Marco Eremita dictum est: Vitiorum methodus, rete est multiplex : quo qui partculatim implicitus est, si neglexerit, omnibus

53

nibus membris constringitur. Hic pro
inde locum habet illud Poëtæ.

Qui non est hodie, cras minus aptus erit:

Quartum. Ira Dei procrastinatio
ne pœnitentia acceditur. Ex quo fit
sæpiissimè, quòd Deus homines impœni
entes in reprobum sensum tradat, ut
minimè probanda probent, ac tandem
cordium suorum cogitationibus decepti
pereant.

Quintum. Scandalum, quo alij of
fenduntur, qui te uiuere sine pœnitentia
animaduertunt. Hoc scandalum grauissi
mas meretur pœnas: sicuti Dominus ip
se in Euangelio ostendit: Væ, inquiens,
homini per quem scandalum uenit: Et
rursus: Quisquis offenderit unum ex
paruis istis, qui in me credunt, præsti
terit illi ut suspendatur mola asinaria in
collum eius, & demergatur in profun
dum maris. Et Paulus dicit in Christū
peccare, & perdere infirmos fratres e
um, qui adiaphoris cum scando utitur.
Quid igitur sentiendum de illo, qui ma

D 3 la

54

la uita ac impia conuersatione & exemplo, multos in perniciem adducit :

Sextum. Exclusio à communione honorum, quorum soli sancti in Ecclesia sunt participes. Donec enim homo sine poenitentia uiuit, gaudio spiritus caret, conscientiae pace destituitur, spiritualibus consolationibus priuatur, nec potest alios in Ecclesia suis iuuare precibus.

Septimum. Deliciæ Satanæ. Quemadmodum enim angeli in cœlo, gaudent super homine agente poenitentiam: Sic Satanas summis delicijs & ueluti iucundissimis uoluptatibus perficitur, cum homines, præsertim eos qui Christo dederunt nomina, uideat sine poenitentia uiuere. Sunt enim peccata hominum, ut quidam ex patribus dixit, οὐωχία φάντασται μόνων.

Octauum. Cogitatio tragicorum exemplorum in plurimis hominibus, qui à Deo ob contumaciam sunt abiecti in æternas poenas: ut Cain, Pharao, Saul, Achitophel, Iudas, & infiniti alij.

Nonum

55

Nonum. Cogitatio etiam hæc ani-
mum subeat, quod pœnitentia non sit
opus hominis, sed donum Dei: quod si
contemseris, dum à Deo tibi offertur,
metuendum est ut suas margaritas sæpi-
us suibus obijciat.

Decimum. Conditio seræ pœnitен-
tiæ. Dici enim rectè solet: sera pœnitен-
tia raro uera. Nec enim is rectè pœ-
nitentiam agere censendus est, qui post-
quam peccare non possit, pœnitentiam
simulat.

His itaq; admoniti, cum gratitu-
dine animi summa, amplectamur uni-
uersalem gratiæ promissionem: ac ad
uocem Euangeliū seriō agamus pœnitен-
tiam: & maturē, ut filiū Dei, cum san-
ctis omnibus, & castissimis spiritibus
glorificemus Deum mente, lingua, uita
& operibus: quod tandem læti, retinen-
tes fidem, & bonam conscientiam, mi-
gremus hinc ad cœtum illum beatorum
spirituum, fruamurq; consuetudine Dei
& sanctorum omnium in omni æterni-
tate.

D 4 Postre-

Postremum, quod in hoc secundo membro obseruandum diximus, est ad optionis modus. Dedit (inquit) potestatem ut filii Dei fierent, ihs qui credunt in nomen eius. Quibus uerbis Euangeliſta apertissime docet, adoptionem nostri in filios Dei, per fidem fieri: qua credimus in nomen æterni λόγου, qui est filius uirginis. Rationem itaque fidei, qua sit hæc admiranda & expetenda adoptione explicemus.

FIDES Christiana, qua in filios Dei adoptamur, est noticia & assensus promissæ & expetitæ misericordiæ, adeoque salutis propter Christum, & in eandem promissam misericordiam firma fiducia.

Hæc definitio confirmatur, & aperitis oraculis Dei, & illustribus exemplis, ut Abrahæ & aliorum. Verum ut hæc definitio clarius demonstrari possit, eam in partes suas, monstrato obiecto, & fundamentis, quibus singulæ partes nitantur, retexere uolo.

Sunt autem quatuor huius definitionis partes: quæ omnes idem habent obiectum.

obiectum. Prima est noticia. Secunda,
Assensus. Tertia, Expeditio. Quarta,
Fiducia. Nos primū de obiecto non
nulla dicamus, in quod hæ omnes fidei
partes intuentur. Est autem commune
harum partium obiectum, misericordia
Dei in Christo promissa: in quo Chri-
sto nos pater cœlestis regenerat, adop-
tat, iustificat, sanctificat: breuiter, sal-
uat & donat æterna uita. Hoc obiectū
ab Apostolo nostro indicatur hisce uer-
bis: **QVI CREDUNT IN
NOME NIVS.** Nomen autem
habet relationem ad prædicationem E-
uangelij de Christo. Vult ergò Aposto-
lus, ut in Christum credamus, eum ui-
delicet, quem proponit nobis Euangeli-
um, & talem, qualis in Evangelio nō
minatur, hoc est, prædicatur. Quis est
ergò ille Christus quem proponit E-
uangelium? Est æternus λόγος Dei: est
semen mulieris primis nostris parenti-
bus promissum: est Messias prædictus à
Prophetis: est ille dominator gentium,
quem signauerunt figuræ: est ille filius

Dominus sicut uirginis

oc secundo
us, et ad-
quit) potes-
qui credant
is Euange-
tionem no-
fieri: qua-
oꝝ, qui est
aqꝝ fidei, qua-
tenda adop-
ta in filios Dei
assensus pro-
rdia, adeo ꝑ
C in eandem
irma fiducia.
macer, & a-
stribus exem-
rum. Verum
nonstrari pos-
sitratio obie-
ctum par-
uius definis-
tem habent
obiectum.

uirginis natus in Bethlehem : est ille do-
ctor, qui stupendis & diuinis miraculis
suam obsignauit doctrinam : qui post=
quam passus , mortuus & resuscitatus
est, ascendit in cœlum , dedit Spiritum
sanctum uisibili forma, sedet ad dexte=
ram patris , unde uenturus est iudicatum
uiuos & mortuos.

Qualisnam hic nominatur & præ=
dicatur in Euangeliō ? Primū predi=
catur uerus & æternus Deus . Quare
qui in Christum credit, in uerum & æ=
ternum Deum credit. Et deinde predi=
catur & declaratur uerus homo. Quare
qui in Christum credit, in hominem cre=
dit qui est Deus. Tertiō, nominatur u=
nus Christus, atq̄ ideo quicunq̄ in ip= testi
cum
Dor
Hic
suu
(in
prob
uenit
Atq
Zac
anun
rum,
stri.

obie
mus,
P
Nar
nece
Etus.
men
Noti
ment
Vr C
Deus
sum credit, in eam personam credit, que
est Deus & homo, seu, ut Græci loquun=
tur, quæ est θεόντωπος . Quartō, no=
minatur & prædicatur saluator creden=
tium. Quisq̄ proinde in ipsum credide=
rit, saluabitur. Hoc saluationis offici= P
Narr
nece
Etus.
men
Noti
ment
Vr C
Deus
um indicatur , & uarijs huius personæ
appellationibus, & plurimis scripturæ
testimo-

testimonij: imo tota scriptura hunc unicū scopum habet, ut doceat Christum Dominum saluatorem credentium esse. Hic finis est, cur misericors pater hunc suum filium in mundum miserit. Fidelis (inquit Paulus) est sermo, & omni approbatione dignus, quod Christus Iesus uenit in mundum, ut peccatores saluet. Atque haec est illa scientia salutis, quam Zacharias canit filium suum Iohannem anunciatum, in remissionem peccatorum, Per uiscera misericordiae Dei nostri.

Hæc sint breuiter signata de fidei obiecto, iam partes fidei quas proposuimus, explicemus.

Prima pars fidei est NOTICIA. Nam cum fides uerbum Dei intueatur, necessariō eius uerbi requiritur intellectus. Adam audiens hoc uerbum: Semen mulieris conteret caput serpentis: Noticiam huius uerbi, & auribus & mente percepit. Abraham uocatus de Vr Chaldeorum, audiuit uerbum: Ero Deus tuus, & seminis tui post te.

Item.

Item : In semine tuo benedicentur omnes gentes. Verbum hoc & auribus & mente perceptum circumfert Abraham. Nicodemus, cùm audiret à Domino: Sic Deus dilexit mundum, quod Filium suum unigenitum dederit , ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam : Intellexit hanc magnificam promissionem, & eius notitiam mente concepit, quam apud se meditatus est. Hemorrheusa auditæ huius dulcissimæ inuitationis Domini : Venite ad me omnes, qui laboratis , & onerati estis, ego reficiam uos : noticiam mente conseruat. Latro intelligit Christi promissionem : Hodie tecum eris in paradyso. Ad eundem modum hodie quicunq; saluabitur, idem uerbum de agno Dei abolente peccata mundi, nouisse debet : sine quo, fides salutaris inchoari nequit. Est enim hæc noticia, ueluti elementum fidei ordine primum.

Huic noticiæ consequendæ seruit ministerium uerbi , diligens lectio , interpretatione , meditatio. Tametsi autem hoc

61

hoc uerbum breue admodum & facile in
tellectu uidetur, reuerà tamen plurima
ad eius salutarem noticiam requiruntur.
Oportet enim omnes articulos fidei cum
suis causis & circumstantijs cognitos ha-
bere. Quarè inepti sunt, qui existimant
satis esse ad rationem plenam huius no-
ticiæ, ex qua extruitur fides, tenere u-
nam atq; alteram promissionē de Chri-
sto. Ignorant enim doctrinam Ecclesiæ
ueluti catenam quādam esse, in qua pars
una alteri ita cohēret, ut omnes partes
à se mutuò dependeant.

Secunda pars fidei , est A S S E N-
S V S : quo assentimur noticiæ, & eam
ut certissimam statuimus. Hic assensus
ideo græcè ὁγκωτάθεσις dicitur , quia
mens nostra cum intellecta sententia uer-
bi consentit adeò, ut quod uerbum so-
nat, ratum & firmum esse non dubitet.
Hic assensus duplex esse deprehenditur.
Nam cùm sponte aliquis assentitur ihs
quæ dicuntur, spontaneus est assensus :
contrà , si rationibus firmis conuicta
mens approbat uerbum, assensus merito
uiolen-

uiolentus dicitur. Atq; ideo huic assensu
sui roborando, seruit primū miracula
la diuina, ut Nicodemus audita Dominis
uerba nouit, & secum circumfert admirabundus: sed cūm stupenda Christi fa-
cta uidit, assensus fit firmus & immotus.
Huc etiam alia testimonia pertinent, ut
prophetiarum euentus, conseruatio Eccliesiæ,
confessiones tot Martyrum omnium temporum, consensus Mosis, Propheta-
rum & Apostolorum in eadem do-
ctrina. Adhæc Spiritus sanctus obsignat
ueritatem Dei in cordibus hominum, ut
uelint nolint fateantur doctrinam cœle-
stem uerissimam esse.

Hæc igitur omnia euidentissimam
doctrinæ cœlestis demonstrationem sup-
peditant, adeo ut homines, obstinata ma-
licia & Diabolico ueneno non demetati,
hanc demonstrationem intuentes, acqui-
escant pleno assensu: ac deliramenta Iudaica,
Ethnica, & Mahometica execrē-
tur, non amplius fluctuantes opinionib;. Verūm, qui hoc modo norunt doctrinā
salutis

Salutis, ac ita conuicti sunt, ut assensum
 præbeant uelint nolint, sed nihilo minus
 ueritati resistunt, obstinata, ut dixi, ma-
 licia, & Diabolico ueneno dementati, a-
 pertè Spiritui sancto resistunt, & in Spi-
 ritum sanctum peccare conuincuntur :
 quod scelus suis Iudeis Stephanus obie-
 cit Acto : 7. Quarè qui tales sunt, etsi
 uiuunt, hanc externam, ut ita dicam, ui-
 tam : tamen iudicio Dei mortui sunt,
 pœnis æternis addicti. Hinc ergo appa-
 ret, quod etsi noticia uerbi, & eius fir-
 mus assensus sint partes fidei, & ueluti
 prima eius quædam elementa : non ta-
 men fidem iustificantem constituant. Nā
 communis adhuc est cūm p̄hs, tum im-
 p̄hs: quemadmodum historia Euangeli-
 ca satis in īs ostendit, quibus Christus
 blasphemiam in Spiritum sanctum obie-
 cit.

E X P E T I T I O, tertia fidei
 pars & ueluti elementum sequitur. Huic
 plura destinantur. Primū προτρέπειν
 omnia, qualia sunt hæc : Venite filii,
 timorem Domini docebo uos.

Item

Item : Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis , ego reficiam uos. Deinde comminationes mortis æternæ , quam uox Dei minatur omnibus, qui non conuertuntur . Adhæc sensus iræ Dei horrendæ in peccatores : in quo est gustus quidam cōmeritæ damnationis : unde oritur in corde pauor , & operante spiritu Dei, in corde expetitur inenarrabilibus gemitibus remissio peccatorū. In qua expetitione, homo per spiritum sanctum regeneratur ac iustificatur, concepta in mediatorem fiducia. Exempla huius expetitæ remissionis & fiduciae , conspicuntur in Davide, Publicano, Lazrone, Magdalena & multis alijs.

FIDUCIA itaq̄, quam quartam partem constitui , est fidei iustificantis absolutio & cōsummatio. Huic stabiliendæ seruiunt Sacra menta , Baptismus & coena Domini. Seruiunt preces & perpetua pietatis exercitia : quæ sunt ueluti ros quidam cœlestis , quo diuina illa plantula,fiducia in Christum rigatur, fouetur, alitur & crescit. Vnde fit ut hæc fiducia

qui laborat
eficiam vos.
is xterne,
ibus, qui non
sus iræ Dei
quo est gue
nationis: un
& operante
itur inenarr
o peccatorū.
per spiritum
incaut, con
i. Exempla
& fiducia,
ublicano, La
s alios.

quam quare
dei iustifican
d. Haic stab
a, Baptismus
ritus & per
e sunt ueluz
diuina illa
rigatur, fo
e fit ut hanc
fiducia

65

fiducia ita rigata, & fota paulatim ados
lescat. Hinc hypostasis illa & $\omega\lambda\eta\varphi\omega\sigma$
 $\sigma\iota\alpha$ oriuntur, ueluti pulcherrimi fidei
flores. Hypostasis quidem, qua fides in
uicta opponit se omnibus periculis, su
stinet omnia, temptationibus carnis, mun
di & Satanæ nequaquam cedit. $\omega\lambda\eta\varphi\omega\sigma$
 $\phi\sigma\iota\alpha$ uerō, qua fertur pleno impetu re
ctā ad thronum Dei, facit ne fides ullis
fluctibus se impediri sinat, donec in
portum salutis peruerterit. Huius hypo
staseos & $\omega\lambda\eta\varphi\omega\sigma\iota\alpha$ s plurima exem
pla in sanctis Dei Martyribus conspic
untur, & imprimis illustria sunt Latro
nis, & Stephani. Huiusmodi exemplis
Ecclesiastica historia plena est.

Etsi autem quæ hactenus de fide
dicta sunt, utcunq; nobis fidei rationem
explicare uidentur : tamen tria adhuc
adūciam. Primum enim contra Papistas
immotis rationibus ostendam, quod fi
des iustificans sit fiducia. Deinde con
uincam sola hac fiducia iustificari & re
generari hominem. Tertio quædam de

E effecti-

effectibus fidei addam, quō plenior fidei doctrina habeatur.

Quantum ad primum attinet, firmissimas rationes colligam, quibus & Papistarum error, qui fidem tantum historiæ noticiam esse uolunt, refelletur, et quod fides iustificans sit uiua in promissionem gratuitæ salutis fiducia, demonstrabitur.

Rationes autem hæ sunt.

Prima. Ipsa Grammatica & propria uocis significatio, non historiæ sed fiduciæ congruit, ut in illo Phocylidis : Λαῶ μὴ πίσευε, τῷ λύτρῳ πότερον οὐκέτι : hoc est, Populo ne credas, ne cōfidas uulgo, nam inconstans est, modò hoc, modò illud probat & improbat si ne iudicio.

Secunda. Synonyma idem conuincunt: ut sunt, Confidere: ut in illo: Beati omnes qui confidunt in ipsum. Παρεγγέλματα cōfidentia seu fiducia. Πεπειθήσεις, Ephes: 3. fiducia. Hypostasis, certa promissionis fiducia, qualis in eo esse solet, qui

67

qui intrepidè periculum imminens se su-
peraturum confidit, & statuit se scopū
præfixum assecuturum. Ita accipitur uox
hypostasis psal:39. 2.Corint: 9. & 11. He-
bre:3. et 11. Ex quib^o locis colligitur, quod
fides sit imperterrita animi subsistentia,
qua quis rei promissæ certitudine fret^o,
euentum sine hæsitatione expectat, imo
ut iam præsentem amplectitur. πληροφορία
tribuitur fidei, ad Romanos 4.
Quarè non dubium est, quin complecta-
tur fiduciam. Est enim πληροφορία cer-
ta persuasio, quo quis ueluti pleno cur-
su ad metam contendit.

Tertia. Exempla illustrium homi-
num qui credidisse in scripturis perhi-
bentur, & prædicantur. Ut Abrahāmi,
Iairi, Hæmorrheusæ, Peccatricis, Lucæ
7. Latronis &c.

Fides Abrahæ describitur ad Ro-
ma: 4. Qui preter spem super spe cre-
didi: hoc est, ubi nulla rationi affulsi:
spes, nixus tamen promissionibus Dei
credidit Abraham.

E 2   Quare

Quarē fides Abrahæ fuit certa fiducia
diuinarum promissionum , quæ fiducia
sensui & iudicio carnis sese opposuit.
Nam cūm Abraham statuerit uerbum
Dei fuisse quod sibi proponebatur , &
certō sciret ipsum Deum ueracem esse ,
expet̄t promissa bona, cōcepitq; in pro-
missionem fiduciam certam , & non ua-
cillantem opinionem. Hoc ipsum Gene-
seos 15 : in eodem declaratur exemplo.
Nam illic quid significet uerbum CRE-
DIDIT & promissio & consolatio in-
dicant. Noli (inquit) timere Abra-
ham, ego protector tuus & merces tua
magna nimis. In hac dulcissima consola-
tione & promissione , testatur Deus se
propitium esse Abrahamo : testatur se
defensorem , adiutorem & saluatorem
eius fore. Hanc promissionem intuens
Abraham uerè confidit , & statuit se in
gratiā recipi. Vnde de eo dictum est ,
credidit Abraham Deo & imputatum
est illi ad iusticiam . Hinc manifestē pa-
tet quōd fides Abrahæ non fuerit tan-
tum historiæ noticia, sed etiam, idq; pro-
prijs si-

pr̄iūssimē, uiua & certa in promissionem
diuinam fiducia.

Iairus ait : Domine filia mea modō
defuncta est, sed ueni & impone manum
tuam super eam, & uiuet. Hæc oratio
fidei est, quæ non solum est noticia hi-
storiæ de Christo, quod possit mortuos
quos uult excitare, sed etiam uiua fidu-
cia, quod uelit. Ideo dicit : Impone ma-
num tuam super eam, hæc est precatio
pro filia. Et uiuet, hæc est uiuæ fiduciæ
uox.

Hemorrheusa cùm ait : Si tetige-
ro tantum fimbriam uestimenti eius, sal-
ua ero. Hæc oratio fidei est, quæ ut duo
tribuit Christo, uidelicet quod & possit
& quod uelit se iuuare : ita in eum uiua
fiducia recumbit, qua & iustificata est
ipsa, & quod pet̄it impetravit.

Peccatrix Lucæ 7 : accedit Chri-
stum, rigat pedes eius lachrymis suis, ab-
stergit capillis, osculatur pedes Domini,
& audit à Domino : fides tua te sal-
uam fecit, uade in pace. Quis hic non
uidet fidei nomine significari fiduciam ?

E , Nam

70
Nam & effectus fidei, & Christi dictū,
quæ fuerit ratio fidei Peccatricis, satis
ostendunt.

Latro in cruce dicit. Memento
mei Domine cūm ueneris in regnum tu-
um. Hanc latronis orationem fuisse fidei,
hoc est, firmæ in Christum fiduciæ con-
uincit responsum Domini dicentis: ho-
die mecum eris in paradiſo. Huiusmodi
plurima fidei exempla cūm in ueteri, tum
in nouo testamento & Ecclesiæ historia
habentur, & multa in Epistola ad He-
breos recitantur: quæ omnia satis do-
cent, quòd fides non sit tantum historiæ
noticia & assensus, sed etiam expeditio
gratiz, & in eadem firma fiducia.

Quarta. Fidei propriè adiun-
cta, similiter concludunt fidem esse fi-
duciam. Christus habitat in cordibus
fidelium per fidem, fide accedimus ad
Deum, fide iustificamur, fide regenc-
ramur, credenti omnia sunt possibilia.
Quomodo potestis, ait Dominus, cre-
dere qui gloriam à uobis inuicem acci-
pitis,

risti dicū,
ricis, satis

Memento
regnum tu-
tuus fidei,
fiduciae con-
fidentis: hos
Huiusmodi
in veteri, tum
clericis historia
piscibus ad He-
renia factis do-
cumentis historice
iam expeditio-
ma fiducia.

Propriè adiu-
fidem esse fi-
ciat in cordibus
accedimus ad
fide regenc-
iat possibilia.
ominus, cre-
nuicem acci-
pitis,

pitis, & gloriam quæ à solo Deo est, non
⁷¹
quæreritis &

Quinta. Rom: 4. Fides oppo-
nitur dubitationi de euentu rei pro-
missæ: Igitur significat firmam fiduci-
am: nam hac sola dubitatio euertis-
tur.

Sexta. Mutua relatio inter fidem
& promissionem.

Promissio non solum prædicat
gratiam, uerum etiam eam offert: ergo
fides non tantum nouisse debet pro-
missionem, sed etiam certò sibi pol-
liceri, quod Deus sit uerè præstiturus
quod promittit. Qui autem hanc non
habet fiduciam, Deum mendacem fa-
cit: quo scelere nullum maius est.

Septima. Testimonium Ecclesiæ. San-
cti enim patres unanimi consensu fidem
esse fiduciā testantur. Augustinus confert
fidem manui non aridæ, sed uiuæ: sentit
igitur fidem fiduciā esse. Bernhardus ita
loquitur. Primū syncera radix sanctæ fi-
dei, in terra humani cordis plantatur, cui

E 4 inserit

inseritur ramusculus ille sanctæ arboris timor Domini, qui dicitur initium sapientiæ. Cum hoc incipit & cum illo ascendit, usq; ad plenitudinem luminis. Hic poma sunt quibus anima reficitur. Hæc Bernhardi uerba satis indicant, quid senserit sanctus ille pater de fide. Verū de patrum testimonij, plura in proximo membro dicentur.

His septem rationibus, tanquam demonstrationibus quibusdam euidentissimis, conuincimus fidem non tantum significare noticiam historiæ & assensum: uerum etiam promissæ gratiæ expetitionem & fiduciam.

Iam ostendendum est, quōd hac sola iustificemur ac regeneremur in nouam creaturam. Rationes autem quibus hoc euidenter probari potest, ordine recitabo, ac numeris distinguam: quō & clarius perspiciantur, & tenacius memoria teneantur.

Prima. Marci 5: Dominus confirmatus archisynagogum Iairum dicit ei: ne metuas, tantum crede. Hic exceptiua

ceptiuia particula disertè additur , ut intelligatur quòd promissio salutis , sola accipiatur fide , & non pendeat ex ulla operis nostri dignitate aut merito.

Secunda. Periphrasis particulæ exclusiæ, ut ad Gal : 2. ubi Paulus dicit homines non iustificari, nisi fide & addit expresse, absq; operibus .

Tertia. Collectiones fortissimæ , petitæ ex dictis de iustificatione, quales inter multas hæ sunt.

Acto : 10. Hic est declaratus à Deo iudex uiuorum & mortuorum: huic omnes Prophetæ testimonium perhibent , quòd omnis qui credit in ipsum , accipiat remissionem peccatorum per nomen eius.

Item. Acto : 13. Notum sit uobis uiri fratres, quòd per hunc uobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus quibus non potuistis in lege Mosis iustificari , in hoc omnis qui credit iustificatur.

Acto : 15. Cognitor cordium Deus, testimonium perhibuit ipsis, cùm das E s ret

ret ihs Spiritum sanctum , quemadmo^t
dum & nobis , & nihil discreuit inter
nos & ipsos, fide purificans corda eo
rum.

Ad Rom : 1. Euangelium est po
tentia Dei in salutem omni credenti, cūm
Iudæo , tum Græco : iusticia enim Dei
ex eo reuelatur ex fide in fidem , & ut
scriptum est, iustus ex fide uiuet.

Ad Rom : 3. Ex operibus legis
non iustificabitur ulla caro coram ipso ,
per legem enim cognitio peccati est.
Nunc autem sine lege iusticia Dei mani
festata est , testimonium habens in lege
& Prophetis. Iusticia autem Dei , per
fidem Iesu Christi , in omnes & super
omnes credentes.

Et paulō post : Iustificamur gratis
ipsius gratia per redemtionem quæ est
in Christo Iesu , quem proposuit Deus
propiciatorium , per fidem in eius san
guine. Et rursus : Arbitramur igi
tur fide iustificari hominem absq; operi
bus legis .

Roma :

Roma: 4. Gene: 15. Credidit Abraham Deo & imputatum est illi ad iusticiam. Item. Operanti non imputatur merces ex gratia, sed datur ex debito. At non operanti, sed credenti in eum qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iusticiam. Et eodem capite. Si qui ex lege sunt heredes, inanis est facta fides & irrita promissio. Et paulo post. Ideo ex fide ut secundum gratiam, quoniam firma sit promissio omni semini.

Et Roma: 5. Quemadmodum per inobedientiam unius hominis, peccatores sunt multi: Sic per obedientiam unius, iusti constituentur multi.

Item, cap: 10. Ignorantes Dei iusticiam & propriam iusticiam querentes stabilire, iusticæ Dei non fuerunt subiecti. Finis enim legis Christus, in iusticiam omni credenti.

Item, Si credideris in corde tuo, quod Deus illum excitarit a mortuis, saluus eris, corde enim creditur ad iusticiam, ore autem fit confessio
ad

Roma:

ad salutem. Dicit enim scriptura : omnis qui credit in ipsum, non pudefiet.

1. Corinth : 1. Christus factus est nobis sapientia à Deo, iusticia & sanctificatio, & redemptio, ut, quemadmodum scriptum est, qui gloriatur, in Domino glorietur.

2. Corinth : 5. Eum qui non nouit peccatum , pro nobis peccatum fecit, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso.

Ad Gala : 2. Non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christū Iesum credidimus, ut iustificaremur ex fide Christi, & non ex operibus legis. Quapropter non iustificabitur ex operibus legis omnis caro. Et in fine cap : Si per legem est iusticia , Christus utiq̄ frustrā mortuus est.

Item in 3. Scitote quod qui ex fide sunt , hi sunt filii Abrahæ.

Item. Qui ex fide sunt benedicuntur cum fideli Abraham.

Item. Quicunq̄ ex operibus legis sunt, sub maledictione sunt. Scriptum est enim :

enim : Maledictus omnis qui non manse-
rit in omnibus , quæ scripta sunt in le-
ge.

Item. Quod in lege nemo iustifica-
tur apud Deum, manifestum est , quia
iustus ex fide uiuet:at lex non est ex fide,
sed qui fecerit ea homo uiuet in eis.

Item. Conclusit scriptura omnia
sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu
Christi daretur credentibus.

Ad Ephes : 2. Gratia estis saluati
per fidem (& hoc non ex uobis, Dei do-
num est) non ex operibus, ne quis glori-
etur.

Ad Philip : 3. Paulus de se loqui-
tur hoc modo : Iuxta iusticiam quæ est
ex lege fui irreprehensibilis, sed quæ mi-
hi erant lucra, hæc existimauit propter
Christum detrimentum, imò etiam ex-
istimo omnia detrimentum esse, propter
excellentem cognitionem Iesu Christi
Domini mei, propter quem omnium ia-
eturam passus sum, & reproto omnia re-
iectamenta, ut Christum lucrifaciam, &
inueniar in eo, non habens iusticiam me-
am

am quæ ex lege est , sed eam quæ ex fide
Iesu Christi, quæ est ex Deo iusticia per
fidem.

Ad Titum 3. Quando benignitas
& φιλανθρωπία apparuit saluatoris no-
stri Dei, non ex operibus iustis quæ &c.

Ex his testimonijis immota conse-
quentia sequitur, quod & opera de cau-
sis iustificationis excludantur , & quod
Sola fide iustificetur omnis qui credit.

Quarta . Iudæorum exemplum so-
lius fidei esse iusticiam apertè docet ad
Roma : 10. Apostolus enim pronunciat
propterea Iudæos non fuisse iusticæ fi-
dei subiectos, quia propriam iusticiam
unâ cum fidei iusticia uoluerunt stabili-
re .

Paulus ad Philip : 3. idem suo ex-
emplo comprobat , afferit enim se utut
erat irreprehensibilis in lege coram ho-
minibus , omnia reputasse ueluti σκύ-
λα , ut eam iusticiam quæ est à Deo
per fidem consequatur : significans fieri
non posse, ut fides & opera simul iusti-
cæ partes aut causæ statuantur .

Quinz

Quinta. Necessitas, eac^p quadruplic^e. Prima necessitas confutandi corruptelas, quas inuexit papatus ex cacozelia Philosophica in doctrinam de iustificatione. Secunda necessitas vindicandi honorem Christi, cui soli redemptio nostri, gloria & uictoria super Satana debetur. Tertia. Necessitas consolandi afflictam conscientiam & luctantem cum desperatione, Nam qui statuit iustificationem ex operibus & fide simul pendere, tanquam ex eius causis : nunquam ueram in corde consolationem sentiet : imo in agone mortis, peccatorum conscientia territus desperabit.

Quarta. Necessitas discernendi legis iusticiam, & iusticiam Euangeli. Illa enim operum est, quam nemo praeter unum Christum est consecutus : hec fidei est & omnibus credentibus gratis propter Christum imputatur. Hoc discrimē disertē traditur in Epistolis Pauli : ad Roma : Galat : Ephe : & ad Philip :

Sexta

quæ ex fide
iusticia per
benignitas
luatoris no-
is quæ &c.
mota confe-
opera de cau-
ur, & quod
qui credit.
exemplum so-
cerdote docebat
im pronunciabat
Se iusticie fi-
ciam iusticiam
perunt stabili-

idem suo ex-
ternum se utrat-
que coram hos-
te ueluti & uis-
te est à Deo
gnificans fieri
simul iusti-
tur.

Quint

Sexta. Ut ilitas discernendi inter causas & effecta iustificationis, inter arborem & fructum, inter efficientiam & declarationem: inter iustificationem uitæ, & hominis coram hominibus. Gra-
tia Dei, & λύτρον Christi, sunt causæ ius-
tificationis propriæ: quæ quidem ius-
ticia, ut uerbo & spiritu offertur: ita
sola fide oblata accipitur, usu Sacramē-
torum confirmanda. Fructus iustificati-
onis est noua uita: quæ declarat iustifi-
cationem uitæ, & ostendit hominem co-
ram hominibus iustum esse. Sed de hac
re posteā plura.

Septima. Vox Ecclesiae & confes-
sio. Præcipui enim inter patres clarè
pronunciant sola fide hominem iustifi-
cari.

Gennadius Græcus Pauli interpre-
ita ait: Δικαιοσύνη γὰς νοῆς τὸ πίστεως
μόνον, hoc est, iusticia est uel credere tan-
tum.

Basilius in oratione de humilitate,
ut omnem gloriandi tollat materiam ex-
numerationem eorum facit, quæ homi-
nibus

nibus gloriandi materiam suppeditare uidentur : & ubi ad iusticiam Christias nam uentum est , ita sua lingua ait :

*μήτε ἐπὶ διηγεοσύνῃ οὐ παύγεται ἔαυτος,
ἀλλ᾽ ἐγὼ μὲν ἐνδέηστα ἔαυτον δικαιόσυνη
νής ἀλλοθάσος, τίσα δὲ κόνην τῇ ἐις χριστὸν
δικαιώμενον, hoc est, Non ob iusticiam aliquis extollitur suam , sed nouit & se indigere iusticia, & sola in Christum fide iustificari.*

Ambrosius . Iustificati sunt gratis, quia nihil operantes, neq; uicem redentes , sola fide iustificati sunt. Idem : Manifestè beati sunt , quibus sine labore uel opere aliquo remittuntur iniquitates , & peccata teguntur , nulla ab his requisita pœnitentiæ opera, nisi tantum ut credant . Hic autor super Epistolam ad Rom : sæpiissimè repetit particulam S O L A : & disertè dicit: sine operibus Mosis & naturæ sola fide.

Athanasius : Nunc planè demonstrat fidem ipsam uel solam , iustificandi in se habere uirtutem.

F Thcophi

Theophila^ctus. Demonstrato quod lex maledictos faciat , fides autem benedicat, ostendit iam nunc quod & fides sola iustificat,& non lex.

Iam restat extre^mum quod proposuimus, nempe ut nonnihil de effectis fidei dicamus : Quæ ut certissima uiuæ fidei indicia facilè ostendent , & quæ sit salutaris fides, qua sola iustificari hominem asserimus,& quæ sit mortua & hypocritica , quæ in ore locum habet tantum, & non in corde : quemadmodum opera eorum testantur , quæ ut fructus arborem, ita illa indolem fidei sequuntur.

Quoniam autem suprà dictum est satis,qua ratione iustificet fides , uidelicet quod non sit uel causa effectrix iusticæ, uel pars eiusdem , materia aut forma, uel qualitas, qua iusti sumus coram Deo & accepti : sed tantum instrumentum recipiens, hoc est, quo apprehendimus tanquam manu quadam iusticiam Christi , quæ nobis offertur per prædicationem Euangeli^j, in quo spiritus sanctus

Etus est efficax, & operatur hoc instrumentum, uidelicet fidem, qua accipitur gratia reconciliationis, & fit adoptio. Quarè hic tantum de fidei effectis in iustificatis agam, quæ tametsi multiplicia sunt & uaria & penè innumerabilia: ea tamen conabor certis subiçere generibus, quibus omnia contineri videbuntur. Hæc genera, ut memoriae dissentium seruiam, numeris in hunc modū discerno.

Primum. Fides uiua & salutaris renunciat Satanæ, ac eius imperio & operibus, idq; corde, professione & externis actionibus. Corde, dum fidelis animus auersatur Satanam, ut hostem & eius imperata extremè odit. Professione, dum uoce corā angelis & hominibus testatur se à Satana defecisse, atq; eius castra reliquisse. Externis actionibus, dum uita & moribus pugnantibus cum uita & moribus seruorum Satanæ defectionē ab eo & abiurationē declarat. Hæc omnia continentur illo Pauli ad Ephes: 5. dicto: Ne cōmerciū habueritis cum operibus infrugiferis tenebrarum, sed potius arguite.

F 2 Deinde

Deinde quia Christus & Satan hostes sunt ἔσπονθοι : nemo potest de Christo gloriari, nisi qui totus Satanæ renunciavit, ac totis uiribus se ipsius regno opponit, sub uexillo Christi militans. Hinc facile iudicare est, quām sint procul à fide iustificante, qui adhuc Satanæ & peccati imperio sponte subiecti sunt.

Secundum. Fides uiua & salutaris Deo dat nomen, eius imperata se facturam promittit, atq[ue] eius operibus die ac nocte delectatur : corde purificato Deum agnoscit, inuocat, amat, ab eo omnia salutaria sperat. Contrā, odit quicquid Dei uerbo interdictum intelligit, atq[ue] eius gloriæ aduersatur. Professione testatur se hunc Deum, qui est pater domini nostri Iesu Christi, solum uenerari, cui & gloriam ueritatis tribuit, non hesitans quin prestare possit potenter quæ sapienter decreuit, & ex gratia promisit. Breuiter, ut filius dilectus corde, lingua & opere erga Deum , ut erga patrem charissimū affectus est fidelis animus, in cuius se conspectu perpetuō uersari

uersari cogitat. Et quoniam Deus lu-
men est, ambulat pius in lumine, tanquā
filius lucis, ut paulus ad Ephe : 5. docet.
Atq; adeō in hoc lumine ita ambulat, ut
obedientiam erga Deum præferat om-
nibus rebus mundi, etiam dulcissimis, &
charissimis. Huius subiectionis pī animi
erga Deum, illustre habemus exemplum
in patre nostro Abraham: cuius nos ue-
stigīs insistere oportet, modō uerē de eo
patre gloriari uoluerimus. Hic pater no-
ster Abraham paratus scribitur, man-
dante domino, dilectum suum filium I-
saac in holocaustum offerre : quo filio
nihil seni patri dulcius, nihil charius, ni-
hil preciosius esse potuit : quem tamen
ad mandatum Dei mactare paratus fuit.
Qua re significauit se obedientiam erga
Deum præferre omnibus rebus mundi
charissimis & dulcissimis. Hinc patet,
quām uana sit multorum gloriatio, qui
fidem quidem iacent, Abrahānum su-
um patrem esse gloriantur : cūm tamen
ne minimum affectum ad mandatum
Dei iugulare uolunt, Deus uult ut obe-

F 3 dien=

dientiam erga se omnibus rebus mun-
di anteponas, sed affectus malus con-
trà suadet: cui si indulseris, facilè te
declaras ne micam quidem fidei Abra-
hamicæ habere, de qua tamen im-
pudenter gloriaris. Cogitet ergò u-
nusquisq; apud se, ac se ipse non hy-
pocriticè examinet, non dolosis lanci-
bus cor suum expendat: cuius si ani-
mus Deo (ut dictum est) adhæret, si
delectatur mandatis Dei, si nihil ma-
gis in uotis habet quam imperata à
Deo præstare, si naturalem imbecilli-
tatem deplorat, qua impeditur quō
minus obedire Deo possit, glorietur
in Domino, ac petat ut hoc diuinum
donum indies magis magisq; augea-
tur. At si contrarium senserit, &
conscientia ipsius arguerit ipsum, sci-
at se uiua in Deum fiducia nequaquam
prædictum esse: sed adhuc sub uexillo
Satanæ militare, & peccati inhabi-
tantis imperata facere, cuius stipendi-
um est mors æterna.

Tertiæ

Tertium. Fides uiua & salutaris hominem piē securum facit , iuxta ille luc , 2. Paralip : 15. Credite in De mino Deo uestro , & securi eritis. Hæc securitas in tranquillitate conscientiæ sita est. Nam cùm fides operatur sensum reconciliationis in cordibus hominum : conscientia, anteā turbata peccatorum sensu , pacata & tranquilla redditur . Hinc illa Pauli ωαξησια : Si Christus est qui iustificat , quis est qui condemnat ? Securum proinde de salute fides credentem facit.

Quartum. Fides uiua & salutaris exultationem spiritus operatur: iuxta illud , 1. Petri 1. Credentes autem exultabitis læticia inenarrabili. Hæc læticia est inchoatio beatæ uitæ , quæ consummabitur post resurrectionē corporū. Hanc læticiam spiritus, Paulus pronunciat esse regnum Christi. Nam est testimonium uictoriæ Christi super Satanam, qui sub morte & damnatione captiuos tenet omnes , qui non sunt ad Deum fide conuersi. Ad hanc spirittalem

F 4 exulta-

Terti

exultationem hortatur Ecclesiam regius
Propheta, idq; in locis quām plurimis.

Psal : 5. Lætentur omnes speran-
tes in te, æternum tripudient & prote-
gas eos. Exultent in te qui diligunt no-
men tuum. Quoniam tu benedicis iusto
domine, & ueluti scuto benevolentia co-
ronabis eum .

Psalm: 9. Lætabor & exultabo in
te, psallam nomini tuo altissime .

Psalm: 31. Lætamini in Domino &
exultate iusti, & gloriamini omnes recti
corde.

Psalm: 33. Exultate iusti in Domino,
rectis decora est laudatio.

Psalm: 104. Lætetur cor quærenti-
um Dominum.

Psalm: 94. Venite exultemus Do-
mino, iubilemus Deo salutari nostro,
præoccupemus faciem eius in cōfessione,
in Psalmis iubilemus ei. Hæc spiritualis
& uera læticia, gustus æternæ uitæ, po-
tissimum sentitur in seria & ardenti in-
uocatione, sicuti ex Psalmis patet, & pi-
orum experientia testatur,

Quin-

Quintum. Fides uiua & salutaris patientiam sub cruce operatur. Hinc est quod Paulus 2. Thessa : 1. Fidem & patienciam coniungat. Nam ex patien-
cia afflictionum, uirtus fidei declaratur.
Ita enim ait : Gratias agere debemus
Deo semper de uobis fratres, ut par est,
quod uehementer augescit fides uestra,
& exuberat mutua uestra omnium cha-
ritas cuiusq[ue] in alterum, adeo ut nos ipsi
de uobis gloriemur in Ecclesijs Dei, de
paciencia uestra, & fide, super omnibus
persecutionibus uestris & afflictionibus
quas sustinetis. Hæc fides non solū o-
peratur patienciam sub cruce, ut iam
dictum est : uerum etiam gloriationem.
Ita enim ait Apostolus : Iustificati igitur
ex fide pacem habemus erga Deum, per
Dominum nostrum Iesum Christum, per
quem & accessum obtinuimus ad gratia-
m hanc in qua stamus, & gloriamur
sub spe gloriæ Dei : nec id solum, uerum
etiam gloriamur in afflictionibus. Hinc
est quod autor Epistolæ ad Hebræos, di-
cat sanctos rapinam bonorum suorum

F 5   cum

Quint

cum gaudio sustinuisse. Quoties igitur
cruce premimur, excitetur fides, quæ ex-
citata patientiam operatur: idq; hoc
modo.

Primūm enim persuadeat nobis fi-
des Deum placatum esse, peccato expi-
ato sanguine Christi. Deinde, persua-
deat nobis crucem non impositam esse
nobis, ut sub illa collapsi pereamus: Sed
potius, ut probatores reddamur, ac in-
victi aduersus omnia Satanæ tela. Ita
enim Petrus ait: Paululum nunc per ua-
rias tentationes affecti, ut exploratio fi-
dei uestræ, multo preciosior exploratio-
ne auri, quod perit & tamen per ignem
exploratur, comperiatur uobis esse lau-
di, & gloriæ, & honori. Prætereà, fides
persuadeat cruce pressis certissimam es-
se propositam liberationem, qua omnes
filij Dei liberabuntur ita, ut nulla un-
quam sit illis amplius pertimescenda
afflictio. Nam Christus uictor Sata-
næ, suo glorioso aduentu mortem abo-
lebit, & absterget sanctorum suorum
lachrymas in perpetuum.

Sextum

Sextum. Viua & salutaris fides suam
uim & efficaciam, etiam erga proximos
nostros declarat , etsi non simili modo.
Primūm enim erga eiusdem fidei consor-
tes , uim suam exerit. Deinde in genere
se extendit ad quosuis mortales, præpos-
nit ergo fideles cæteris mortalibus , etsi
omnibus studet benefacere. Hic ordo
commendatur nobis ad Gala : 6. hisce
uerbis: Dum tempus habemus operemur
bonum erga omnes, præcipue uero erga
domesticos fidei. Erga hos operatur fides
concordiam in Christo & mutuam con-
iunctionem. Huc pertinet adhortatio
Pauli ad Rom: 12. Ephes: 4. & 1. Cor: 12.
Vbi Apostolus confert Ecclesiam corpo-
ri, in quo sunt diuersa quidem membra ,
sed ut uno Christi spiritu uiuificantur
& uirtutem accipiunt : Ita coniunctis
uiribus corpus incolume conseruabunt ,
& se mutuis officijs fouebunt . Hinc est
quod Paulus asserit dilectionem quæ ex
fide nascitur, esse uinculum perfectionis.
Nam hæc coniungit membra, facitq; ut
singula suum locum & officium tuean-
tur.

Septi-

Sextum .

Septimum. Viua & salutaris fides
operatur piam & sanctam in uocatione
cuiusq; sollicitudinem. Nam ut diffiden-
tia ethnicam & prophanam sollicitudi-
nem gignit, & caro s̄epe etiam in san-
ctis limites transgreditur: Ita fides Chri-
stianam & sanctam curam gignit, & spi-
ritus seu nouus homo se carni & diffi-
dentiæ opponit. Cuiusmodi pia sancta q;
cura, quam à fide proficisci diximus, cùm
testimonij scripturæ, tum sanctorum
exemplis nobis commendatur.

Ad Rom : 12. Qui præest, in solici-
tudine. Prioris ad Timoth : 5. Si quis
suorum & maximè domesticorum curā
non habet, fidem abnegauit, & est infi-
deli deterior. Abraham, Isaac, Iacob,
piam suæ familiæ curam habuerunt. Io-
seph septem annorum pro regno Ægy-
pti & Ecclesiæ seminario quod illic erat,
curam in se receperat. Moses quadra-
ginta annis non sine maxima sollicitudine
populum contumacem in deserto rexit.
Daniel in Babilone, & multi p̄i reges, &
Prophetæ in populo Dei, tanta non ges-
serunt

salutaris fides
in uocatione
ut diffiden-
tam sollicitudin-
e etiam in h-
cita fides Chi-
nignit, & spi-
carni & dif-
fodi pia sancta
culi diximus, cu-
tum sanctorum
ndatur.
di prestat in solici-
moch: 5. Si qui
meficorum con-
gunt, & est ini-
n, Iacob, Jacob,
m habuerunt, lo-
pro regno Agy-
to quod illuc erat
Moses quadra-
ma sollicitudine
deserto rexit.
ulti pñ reges, &
ranta non ges-
serunt.

93

Serunt sine magna cura. Paulus quoq; 2.
Corinth: II. Coloss: 2. Prioris ad
Theffal: 2. Suam sollicitudinem pro Ec-
clesia testatur. Sic pñ reges pro suis
regnis: pñ patresfamilias pro suis do-
mesticis: Synceri Euangelij præcones,
pro suis auditoribus: fideles præcepto-
res pro suis discipulis: breuiter, singuli
in sua uocatione, sanctam quandam ex
fide manantem sollicitudinem, habere
solent. Ut autem hæc sancta cura non
contaminetur ethnica diffidentia, eadem
fides efficit, quæ perpetuò non solum
mandatum Dei intuetur, & prouiden-
tiam, uerum etiam suam curam & solici-
tudinem uoluntati Dei subhicit, eamq; ad
gloriam ipsius dirigit, cuius bonitate in
omnibus suis actionibus nititur.

Octauum. Viua & salutaris fides
etiam promissionem honorum in hac ui-
ta respicit. Vnde de Mose ad Hebræ:
scribitur, quod respexit ad remunerati-
onem. Quoties ergo Dominus promit-
tit hoc uel illud, sibi obedienti: fides
hanc promissionem intuebitur & expe-
ctabit

etabit præmij largitionem promissam.
Cum itaque pius legit Matth: 10. hanc
Christi promissionem: Qui recipit Pro-
phetam in nomine Prophetæ, mercedem
Prophetæ accipiet: & qui recipit iustum
in nomine iusti, mercedem iusti accipiat:
& quicunque dederit uni ex minimis his,
calicem aquæ frigidæ in nomine discipu-
li: Amen dico uobis nequaquam perdet
mercedem suam: Debet eam promissio-
nem fide intueri, & expectare promis-
sam mercedem, non quod eam pius sit
meritus dignitate obedientiæ suæ, nam
cum discipuli Christi omnia fecerint, ag-
noscent se inutiles seruos esse, & nihil fe-
cisse quod non debuerint: sed fretus bo-
nitate Dei promittentis, cui ita placuit sua
in nobis coronare dona. Huc illud ad Ti-
moth: Pietas ad omnia ualet, habet enim
promissionē presentis uitæ et futuræ. Hec
proinde fides remunerationis, excitet nos
ad maiorem erga Deum obedientiam.

Nonum. Viua & salutaris fides ni-
hil unquam tentat aut aggreditur, de
quo conscientia dubitat fluctuatue. Quic-
quid

quid enim sit, uel errante, uel dubitan-
te, uel repugnante conscientia, id fides
uera peccatum esse agnoscit: atq[ue] ideo
cauet, ne quid tentet de quo non habeat
uerbum Dei, certissimam agendi regulā.
Huc illud Pauli ad Rom: 14. ἔναστρος εὐ^τ
ιδίω νοῦ τληροφορεῖθω, id est, Vnusquisq[ue]
sit plenē certus in suo sensu, seu, Nemo
quicquam agat contra conscientiam, ne-
mo faciat quod dubitat licitūmne sit an
non. Hęc salutaris fidei uis refutat opini-
onem eorum, qui hoc textu Euangelico,
uel olim abusi sunt, uel hodie abutuntur,
ipsum includendo, siue in panno, siue in
argento, siue in auro, ac in collo circum-
gestantes, quo sint aduersus Satanā tuti-
ores hoc muniti pr̄esidio: quorū supersti-
tio ualidis rationibꝫ refelli potest. Nā qui
hoc faciūt. Primū contēnunt Deū, nam te-
merariē hanc superstitionē, et cultū ido-
latricū pr̄cepto Dei anteponūt. Is enim
ita ait: Ne faciatis singuli quod sibi rectū
uidetur. Itē, In pr̄ceptis meis ambulate.
Deinde cōscientia errā te impingūt, unde
ista supersticio in certissimā illis ruinam
cedit.

Tertiō.

Tertiō, Confirmant in alijs superstitionem, & exemplo nocent : quod sane multo grauius scelus est quam uulgo æstimatur. Quartō. Sacrilegē tribuunt characteribus literarum efficaciam, qua re prophanos sortilegos & magicos facilè æquant. Nam ut uiua fides statuit uerbum Dei auditum, intellectum & creditum efficax esse : Ita scriptum & circumgestum superstitionē, mortuam agnoscit literam. Quintō. Auocat hęc superstitionē homines à uero & salutari usū huius sanctissimi Euangelij, qui est ut credamus sincero corde & credentes saluemur. In locum huius ueri usus Diabolus obtrusit mundo hanc superstitionēm & idolatriā, ut credant homines uirtutem quandam occultam inesse characteribus literarum huius Euangelij contra febrim, contra incantationes & Satanæ insidias. Quicunq̄ ergo hac superstitione tenetur, fidem uiuam & ueram abiecit, gratia excidit, Satanæ & non Christi seruus esse conuincitur.

De

De maleficis & incantationibus
quæstionem, mihi à claro & nobili uiro
propositam, cum sua solutione ascribere
libet, cuius sanè determinatio admodum
necessaria est, hoc tempore potissimum,
quo Diabolus suas ueteres artes iterum
ad obruendam Euangelij lucem reno-
uat. Quæstio autem hæc est.

*Vtrum malefici, hoc est, qui in-
cantationibus verborum, aut characteri-
bus, seu imaginibus, aut alijs rebus su-
perstitiosè in hoc adhibitis, hominibus vel
prodesse, vel nocere putantur, aut etiam
qui aliud quiduis arte magica moliuntur:
sint ferendi in Christiano cætu nec ne?*
*Vt autem ad hanc quæstionem solidè &
sine errore respondeatur, hæc quinque
quæstiones ordine perpendendæ, & excu-
tiendæ uidentur.*

1. Quæ fuerit origo incantationum.
2. An reuerà incantationes sint effi-
caces.
3. Cur Deus permittat istis Diaboli-
cis artibus aliquid fieri.

G   Quæ

4. Quæ prohibitio extet in scriptura.
5. Grauitas peccati magicæ artis.

Ex harum quæstionū declaratione, patet responsio ad quæstionē propositā.

DE PRIMA.

Etsi ut Augustinus refert, & Epi-
phani⁹ testatur, Zoroastres Rex Bactri-
anorum, qui tempore Nini Babylonici
regis uixit, fertur artis magicæ autor fu-
isse, tamen Methodius in suis reuelatio-
nibus uerius magicam artem ad autorem
Diabolum refert: qui fili⁹ Cain tempore
Iared, qui sextus ab Adam fuit, istas ar-
tes tradidit. Ita enim ait Methodi⁹: An-
no autem 340 Iared, surrexerunt uiri male
artis inuentores, iniqui, & omni nequi-
tia pleni ex fili⁹ Cain, ut Iobeth, Tho-
lucel fili⁹ Lamec, qui cœcus fuit, qui &
Cain interfecit: quoru⁹ dominat⁹ Diabo-
lus, conuertit eos posteā in omnem ma-
gicam artem. Hęc Methodius.

Est autem minimè dubitandum Sa-
tanam istas maledictas artes excogitasse,
ut ita paulatim obrueret suis foetoribus
fontem uerbi Dei limpidissimū, & abole-
ret

ret uerum unius Dei cultū, superstitionib⁹
bus & imposturis in eius locum substitu⁹
tis. Nam et huius reispecimē statim post
conditos homines in paradiſo edidit , ac
primos nostros parentes aggressus , eos
ab obedientia uerbi Dei, sophistica de⁹
prauatione abduxit, fecitq⁹ ut Deo renū⁹
ciantes, sibi auscultarent, cuius rei pœ⁹
nas grauissimas,cum tota sua posteritate
luerunt: & prorsus æternum perīssent ,
nisi Deus ex misericordia propter filiū ,
eos noua promiſſione seminis erexisset.

Cæterum diligentissimē hic cogitan⁹
da est κακογλ̄ια & astutissimum, perni⁹
ciosissimumq⁹ artificium Satanæ, qui ut
tegat fraudes & insidias : ueluti ſimia
Deum imitatur in propaganda ſua per⁹
uersa religione,& cultu nefario. Nam, ut
Deus ad uerum & ſalutarem ſui cultum
commendandū hominibus, præter mi⁹
racula, & diuina opera , quibus ueritas
doctrinę cœleſtis obſignatur, utitur tri⁹
bus instrumētis: Verbo,quod in Prophe⁹
ticis & Apostolicis literis continetur: Sa⁹
cramētis, ſuo mandato nobis cōmendatis,

G 2   quæ

quæ Sacra menta sunt ueluti aspectabiles
quædam conciones, & Spiritu, quo Deus
ipse efficax est in prædicatione uerbi,
& in usu Sacramentorum: Ita Diabolus,
quem Paulus Deum huius mundi, id est, in
fidelium omnium, uocat, præter facta
miracula & præstigias, qualibus Papa-
tus fuit plenus, habet suum uerbum, ha-
bet sua (ut sic dicam) Sacra menta, ha-
bet & spiritum, quo efficax est in suo
uerbo & Sacramentis. Verbum Satanæ
est, partim sophistica uerbi Dei depræ-
uatio, partim traditio hominum pug-
nans cum uerbo, partim superstitionis
uerborum certorum conceptio, cui uis
aliqua propter recitationem tribuitur,
qualis in magicis incantationibus cerni-
tur. Sacra menta Satanæ sunt non unius
generis, ut characteres certi, figuræ,
imagines, & quarumcunq; rerum, ut fa-
lis, terræ, aquæ, pilorum, craniorum
mortuorum hominum, ossium, &c. abu-
sus. Spiritus Satanæ est, quo efficax est
in suo uerbo & suis Sacramentis, in per-
niciem eorum qui se sinunt ab illo contra
Deum

Deum impelli, pluris facientes mendaci-
um Satanæ quām Dei ueritatem.

In hos filios contumaciæ, plenū imperiū
habet Satan, ut Paulus testatur : etsi non
rarō bonitate Dei, conatus eius impedi-
tur. Nulla enim re magis Satan delez-
etatur, quām ut homines abducat in con-
temptum Dei, & ut imitatione quadam
Dei sub angeli specie homines in omne
superstitionis genus, præcipitet, quo mi-
serē tandem cum ipso pereant. Nec ob
aliam causam, magicas impietates in mū-
dum inuexisse censendus est Satan, quām
ut religione quadam, sed peruersa, ho-
minum animos occupet, ne ueræ & salu-
taris religionis sint cultores, & saluen-
tur : illo solo cum suis angelis in æternos
cruciatus coniecto. Postquam enim satis
intellexit malignus ille, se non posse ho-
minibus persuadere omnem religionem
& cultum abhiciendū esse (habent enim
omnes homines uel maximè barbari, ut
testatur Cicero, quendam religionis sen-
sum, quo intelligunt Deum colendum
esse, idq; natura duce) confudit ad id,

G ; quod

i aspectabiles
ritu, quo De-
catione verbi,
Ita Diabolus,
undi, id est, in
Præter facta
quibus Papa
um uerbum, ha-
acramenta, his
facta est in su-
Verbum Sanæ
verbi Dei depa-
homini pug-
superstitiose
ceptio, cui vis
onem tribuitur,
acionibus cer-
e sunt non unis
ceri, figure,
ing rerum, ut sa-
, craniorum
sum, &c. abu-
quo efficax de-
mentis, in per-
t ab illo contra
Deum

quod proximum erat, & in locum ueri
& salutaris cultus, falsum & pernicio-
sum substituit: sub quo omnis magica
uerbi Dei prophanatio, & superstitio
continetur. Habemus breuiter quæ sit
origo magicæ impietatis, quis autor, &
ad quam metam collimet. Sequitur se-
cunda quæstio.

DE SECUNDÆ.

Postquam ostensum est, Satanam ho-
stem salutis humani generis, uerū esse &
unicum autorem magicarum artium, az-
deoq; omnis superstitionis, qui huc om-
nia sua consilia destinat, omnes dolos &
machinas dirigit, ut homines à Deo per
idolatriam deficientes, in æternos cru-
ciatus coniiciat: sequitur quæstio.

An reuerā sint efficaces incanta-
tiones magicæ, characteres, signationes,
figuræ, imagines &c. nec ne?

Respondeo simpliciter & clarē,
maleficos seu magos suis uiribus, & ef-
ficacia omnino nihil posse. Nulla enim
uis aut efficacia recitationi uerborum
conceptorum, characteribus, imaginib⁹
aut

aut figuris, &c. inest: sed Diabolus, cum quo pactum fecerunt malefici, ut confirmet homines in errore, multa ad incantationes magicas operatur, quod hinc facilè colligi potest. Chaldae, Arcades, Ægypti, Indi & alij multi populi, non secus atq[ue] nostræ maleficæ mulierculæ faciunt: incantationibus usi sunt. Sed constat diuersas esse incantationum formas, aliaq[ue] omnino uerba. Illi enim, cùm Christum & eius Euangelium ignorarent, alias omnino incantandi formas habuerūt, quam mancipia Satanæ apud nos: qui diuino uerbo & Christi nomine, sacris Euangelij uerbis & Sacrementis diuinis, Baptismo & pane coenæ dominice, abutuntur: qua re se decuplo deteriores esse Chaldeis & Arcadibus, declarant. Chaldae enim Satane uerbo & malorum spirituum cōpellatione usi sunt: nostri uero Dei uerbo, et Christi nomine blasphemè ad suas nugas Diabolicas abutuntur. Chaldae usi sunt olim coscinomātia, hoc est, diuinatione, in qua cibrum adhibebatur, tanquam Sacramētū Satanæ, quoties

G 4 de

n locum ueri
& pernicio-
omnis magica
& superstitio
editer que illa
quis autor, &
Sequitur se

N.D.A.
est. Satanam ha-
ceris, utriusque &
omniu[m] iratum, &
anis, qui hoc om-
omnes dolos &
mines à Deo per-
san aeternos crux
r quæstio.
fficaces incan-
teres, signations,
ecne:
littere & clare,
suiribus, & ef-
Nulla enira-
ioni uerborum
bus, imaginib-
aut

de re aliqua furto ablata, quærebatur : Nostræ maleficæ similem coscinomantiam, cùm de furtis queritur , adhibere solent, etsi eadem cum Chaldæis in diuinationis mysterio, uerba non habent : id quod omnino necessarium esset , si qua uerbis conceptis inesset efficacia. Sacrificuli nostri malefici , cùm coscinomantia utuntur, uerba ex Psalmo 50. supra cribrum mussitant. Si uidebas furem, currebas cum eo. Quæ sanè uerba nihil ad illud propositum faciunt. Nam in eo loco Dauid perstringit malum iniquæ cupiditatis habendi in illis, qui se illis adiungunt, qui per fas & nefas opes cumulare contendunt.

Hinc manifestum est, quod nec in uerbis, nec in sacramentis, hoc est cribro & clave sit uirtus diuinationis de rebus ablatis : Sed in Satana, qui homines isto pacto sibi obnoxios reddit, ut abutantur Dei uerbo in propriam perniciem. Nihil enim Satanæ iucundius esse potest, quam ut homines contra uerbum Dei impellat in uarias superstitiones, & uerbi abusus:

Nam

Nam nulla salus est extra uerbi Dei ue-
rum usum : qui in his quatuor situs est.
Primùm, ut rectè instruat mentes no-
stras de Deo uero, & eius cultu , atque
alij rebus ad salutem hominum ordine
pertinentibus. Deinde ut iuxta uerbum
fiduciam in Deum collocemus . Tum ut
ex fiducia speremus promissa. Postremò
ut agamus & uiuamus iuxta uerbum. Si
enim in hoc usu uerbi manserimus con-
stantes usque ad finem , salui erimus. Qui
uerò contra fecerit, Deum tentat, quem
inueniet seuerum iudicem in extremo
die , nisi mature pœnitentiam egerit.
Postremò & hinc patet, sagarum & ma-
leficorum incantationes per se ineffica-
ces esse , quia, ut testatur Augustinus ,
postquam uulgò innotuerint cõcepta in-
cantatorum uerba , non amplius recitata
uim habent. Nam Diabolus uulgò inno-
tescere sua mysteria non patitur , ne ap-
pareat cordatis hominibus, quām sint ri-
dicula, atque ita ipse cum sua religione in
contemnum ueniat.

G 5 De

Nam

DE TERTIA.

Cum homines audiunt incantationes illas, quae Satanam autorem habent, nunc inferre segetibus damnum, nunc hominibus nocere: mox querunt cur ista Deus permittat, cur Deus se non opponat Satanæ, cur sinat suum nomen isto pacto inter homines blasphemari? Respondeo, In promptu ratio est. Paulus enim 2. Thessa : 2. respondet, his uerbis: Quia credere noluerunt ueritati, dedit illis Deus efficacem errorem, ut crederent mendacio. Mendacium autem est, cum omnis abusus uerbi Dei, contra ipsius uoluntatem, tum omnium Diabolorum & hominum inuenta, quæ aliquid impietatem & superstitionem mundo obtrudunt.

Permittitur itaque Diabolo eatenus hominibus in rebus & corporibus nocere, quatenus peccata nostra haec merentur: & quatenus Deus hoc illi ad probandam aliorum fidem permittit. Sic enim beatus Augustinus sentit, cum ait:

ait : Nec mirum quod hoc permittit Deus, ut illi qui hoc audiunt & uident, probentur qua fide sunt apud Deum. Sententiam hanc confirmat sanctus ille pater uoce Dei Deuter : 13. Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnium se dicat uidisse, & prædixerit signum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi. Eamus & sequamur Deos alienos, non audies uerba eius, quia tentat uos Deus, ut palam fiat utrum diligatis Deum an non. Non enim aliud uult Satan suis magicis artibus & pestiferis imposturis, quam ut illis adhærentes homines, a uero Dei uerbo deficiant paulatim: donec prorsus Deo & eius sancto Euangeli renunciarerint, sibi quidem ipsis in certam perniciem, alios autem in maximum scandala.

At hic quidam ut arguti esse videantur, obiciunt hoc modo : Sanctitas corporis donum Dei est & res bona. Quarè quavis ratione si amissa fuerit, eam recuperare licet, et si di-

si diabolica arte est ablata sanitas, cur non licebit eandem Diabolica arte repe-
tere & Sunt etiam qui his multo duri-
ora & magis impia, impuro ore eru-
ctant, in contumeliam Euangeli Christi.
Verum his respondeat Augustinus hisce
uerbis: Qui sine saluatore salutem uult
habere, & sine uera sapientia, æstimat se
prudentem fieri posse: non sanus sed æ-
ger, non prudens sed stultus in ægritu-
dine laborabit, & in cœcitate noxia, stul-
tus & demens permanebit. At proinde
omnis inquisitio & omnis curatio, quæ à
magicis artibus expetitur, mors potius
est dicenda quam uita. Hæc Augusti-
nus.

Cuicunque ergo salus & uita æterna
curæ est, is quicquid facit, iuxta consili-
um Pauli, in nomine Domini nostri Iesu
Christi faciat, & ab eo sanitatem petat,
& adhibeat ordinaria remedia, non ten-
tet Deum, qui multa per Satanam per-
mittit fieri, ut suorum fidem exploret:
utque omnes qui Satanæ uerbo & Sacra-
mentis se regi permittunt, contemto
Deo

Deo & eius uerbo, æternum pereant.
 Neq; est quod quisquam existimet se u=na posse & Deo & Satanæ adhærere.
 Nulla enim est conuentio Dei & Belial :
 & Elias impio Achab & eius aulæ adeoq; toti populo dicit . Vsquequò claus= dicatis in duas partes : si Dominus est Deus, sequimini eum : si autem Baal , sequimini illum. Præterea Deus cùm sit zelotes non patitur suę gloriæ uel minimam portiunculam diabolo tribui.

DE QVARTA.

Quarta quæstio est de prohibitiōne. Etsi autem ex superioribus satis manifestum est magicas artes & à Deo damnatas esse , & eos qui istis artibus in contumeliam Dei utuntur, indignos esse ut hunc solem aspiciant : tamen pauca testimonia prohibitionis ascribam : ex quibus etiam intelligi potest , quām sit res Deo iniusa magica impietas. Primum Decalogi præceptum & secundum seuerè mandant fiduciam in solum Deum,

um, & prohibent omnem in alias quasuis res fiduciam, prætereà damnant omnem uerbi & nominis Dei prophanationem. Non habebis, inquit, Deos alienos coram me. Non usurpabis nomen Domini Dei tui in uanum. Leuit : 19. Non declinetis ad magos, nec ab Ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. Hoc dicto Domini cùm magi ipsi, tum qui illorum opera utuntur, polluti & rei peraguntur.

Leuit : 20. Animam, quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam & interficiam eam de medio populi. Hoc Domini mandatum tria continet. Primum significat ipsam magiam abominabilem esse coram Deo. Deinde clarè pronunciat eos qui artibus magicis utuntur, spirituales esse fornicatores, ut qui à Deo tanquam uero marito defecerunt ad turpisimum mœchū Diabolum. Tertiò apertè indicat Deus, quòd uelit & magos ipsos, & eos qui eorum opera utuntur, tolli de medio

medio populi sui, idq; per magistratum.

Deutero : 18. Ne sit maleficus, nec
incantator , neq; qui Pythones consulat .
Exodi 22. Maleficam ne patiaris uiuere.
Hec lex ideo maleficæ,in fœminino in-
minit, quia semper in omnibus nationi-
bus , ad id uitium prouiores fuerunt fœ-
minæ quam uiri : sicuti etiam in hoc re-
gno compertum est. Hisce scripturæ
testimonij satis conuincitur , quod om-
nis magica superstitionis quantumuis leuis
uideatur coram hominibus, sit horrenda
idololatria & a uero Deo defectio.Om-
nia proinde scripturæ pronunciata quæ
idololatriam damnant, simul omnes ma-
gicas superstitiones condemnant,

DE QUINTA.

Ex his etiam quanta sit grauitas
peccati magicæ superstitionis intelligi-
tur. Est enim magica superstitionis , utut
leuis uidetur hominib; ueri Dei abiura-
tio : prophana, ethnica & Diabolica su-
perstitionis

perstitio , cuersio Euangelij , pactio cum
Satana , abnegatio fidei Christianæ .
Breuiter. Est renunciare uero Deo &
eius uerbo , & adhærere Satanæ eiusq;
imposturis , atq;
adeō planè ex homine
Diabolum fieri.

RESPONSIΟ AD
Quæſtionem.

Responsio ad propositam quæſtio-
nem ex dictis facilimè colligitur. Quid
enim, quæſto, indignus aſt , quām in cœ-
tu Ecclesiæ & in hominum consortio ,
ferre eum qui magicis superstitionibus
ſe Dei hostem esse, profitetur ? Scio lon-
gē aliter ſentire & dicere eos, qui hiſce
superstitutionibus addicti ſunt , ſed reſ-
pondet illis Paulus. Verbis quidem pro-
fitentur Deum, ſed factis negant, abo-
minabiles & ad omne opus bonum re-
probi. Nullo proinde pacto ferendi ſunt
homines , quicunq;
diuino nomine ad
quaslibet incantationes magicas ſiue pro-
delle ſe uelle dicunt, ſiue nocere uolunt,
abutun-

Cæterum quod anima rationalis ex traduce non oriatur, multæ sunt firmissimæ rationes : taceo Philosophos, Aristotelem, Ciceronem, Macrobius, & omnes ferè (excipio Epicureos) qui animam extrinsecus accedere docuerunt, conuicti eius admirandis actionibus, quæ ex carnali semine esse non possunt: taceo Theologos ueteres ferè omnes, inter quos Nazianzenus ita ait ; ὅντες ὅλοι ἀνθρώποι οὐ ταῦτα εργότος ὡς ἐνέποστοι. αλλὰ οἱ θεοὶ σαρκόσει κομῆται μάτρες, αμφοτέρων μὲν ὅλα οὐλήσις : τυχὸν δὲ θεῖς κρατήσουσι τὰ ματα.

Præter Philosophorum & Theologorum ueterum testimonia, subiectas rationes habeo.

Prima. Creatio primi hominis docet quænam sit animæ hominis origo. Deus enim primum corpus hominis ex terra plasmauit. Deinde in formatum corpus inspirauit spiraculum uitæ. Ita enim textus ait, & inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ. Hæc homi-

I minis

nis primi formatio : quæ à reliquorum animantium creatione, hac inspiratione animæ differt, quæ sit animæ origo sa-
tis docet, uidelicet , quod Dominus in corpus formatum, iuxta suæ creationis ordinem, animam creet, & in corpus ins-
fundat. Hinc Augustinus : In Adam exemplum datum est, ut ex eo intelliga-
tur quia iam formatum corpus accipit animam. Neç contra ualeat obiectio eo-
rum qui dicunt : si sic est , Deum coope-
rari adulteris. Nam Deus naturæ actio-
nem sustentat , & iuuat, non autem hos
minum malitiam .

Secunda. Cùm Deus Euam è costa Adæ ædificasset, Adam dixit : hoc os ex ossibus meis, & caro de carne mea : non autem addit , & anima de anima mea. Hoc argumento ita motus est Au-
gustinus, ut diceret , de Adam costam sublatam legimus , non tamen animam natam ex anima. Sed si costa secum ha-
buit animam : iam non nata est , sed de-
tracta in partem.

Tertia, Gubernatio & conseruatio huma-

humani generis idem uidetur confirmare. Nam ita ait Psalmus, 32. Qui finxit sigillatim corda eorum, hoc est, animas. Et Zacharie 12. Et formans spiritum hominis in medio eius. Esaiæ 44. Sic dicit Dominus Deus qui fecit te, et finxit te in utero.

Quarta. Animæ & corporis separatio hoc ipsum confirmat. Corpus enim in puluerem redigitur. Spiritus autem, id est, anima uiuit immortalis. Nam si de semine humano esset anima, corruptioni haud dubiè foret obnoxia. Huc ille Iud Ecclesiastæ 12. Reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. An non hic manifestè Solomon aliam animæ, aliam corporis originem esse docet & satis ergò refutat eorum opinionem qui animam ex traduce esse uolunt.

Quinta. Idem natura animæ testatur, quæ est indivisibilis & simplex. Cum ergò ad traductionem requiritur decisione, quæ in rem spiritualem & imparabilem cadere non potest : nequaquam hominis anima ex traduce oriri censenda est.

I 2   Sexta.

Sexta. Effecta animæ quæ sunt præstantiora & nobilia, quam ut à corporeo materia oriri putentur. Nihil enim quod ratiocinandi uim habet, nihil quod præterita tenet & futura præuidet, potest à materia seminis corporis originem ducere. Hac demonstratione motus Arist: in 2: de animalibus, animam rationalem θέραθεν accedere affirmat.

Septima. Signum euidentia quod ex lege Dei, Exodi 21. sumitur. Ibi enim sic habetur. Si quis percusserit mulierem in utero habentem & abortiuuerit, si formatum fuit, det animam pro anima: Si autem informatum, multetur pecunia. Hic probat (inquit Augustinus) non esse animam ante formam. Itaque si iam formato corpori datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine deriuata. Nam si cum semine anima existit ex anima, multæ animæ quotidie pereunt, cum semen fluxu quodam non proficit nativitatibus.

Est

Est & aliud signum probabile,
quod Nazianzenus recitat his uerbis :
μάρτυς ἐμῶν ἐπέων οὐκεὶ σοι πόθος, οὐ
μίτελης γὰρ ἐσέγων ὅν τυχαὶ τεκεών
τα δὲ σώματα μῶνα, οἷς δάκνει μογέδοι
οὐκ οἴς εἰλέθοσι γέγελας.

Octaua. Absurdi uitatio. Si anima hominis oritur ex traduce : aut ex semine utriusq[ue] simul , hoc est, maris & fœminæ: aut ex semine mulieris tantum: aut ex semine uiri tantum oritur. Non autem ex semine utriusq[ue] , quia tunc anima esset composita. Nunc autem inter omnes conuenit eam esse simplicem, ideoq[ue] immortalem. Non ex semine foemine , quia exemplum & Adæ & Euae repugnat . Deinde nati potius fœminis quam uiris ascriberentur , repugnante scriptura. Non ex semine ui- ri , quia cum hoc pugnat ordo exempli à Deo dati (ut inquit Augustinus) illud enim exemplum, quod corpus formatum acceperit animam, docet. Quemadmodū, idem autor ostendit ex cap: 21.

I , Exodi

de quæ sunt
quām ut à
entur. Nihil
habet, nihil
tura prævi-
nis corporis
demonstrat
de animali-
bus quæ acces-

nuntias quod
sumitur. Ibi
vis percussent
nem & abs-
it, de animam
formatum, mol-
probar (inquit
animam ante for-
matu corpori das-
tis nascitur
nam si cum se-
n, multæ &
cū semen
natiuitati.
Est

Exodi. Quare relinquitur animam ne
quaquam oriri ex traduce , sed infun-
dendo creari,& creando infundi, ut pa-
ter Augustinus loquitur.

Hæc de origine animæ dicere hoc
loco operæ preцium iudicaui , ut studiosi
in promtu habeant firmas rationes, qui-
bus ueterum sententiam, eāmq; uerissi-
mam tueri possint , contra quorundam
opinionem , quæ nititur debili funda-
mento, quod suprà euertimus.

T E R T I V M genus propaga-
tionis , est esse natum ex uoluntate uiri,
hoc ad potentiam & nobilitatem refe-
rendum esse non dubito. Docet itaq; his
uerbis Iohannes, non inde capaces regni
cœlorum fieri homines , quod ex po-
tentibus & nobilibus iuxta mundum
sint nati, Psalm : 49. Ut filij Adam uo-
cantur uulgares homines : Ita filij uiri ,
nobiles, inclyti & potentes iuxta mun-
dum appellantur. Esaiæ 2. Inclinatus
est homo & humiliatus est uir, hoc est,
plebei

animam ne
sed infus
andi, ut pa

e dicere hoc
i, ut studiosi
ratiōnes, quis
camq; ueniss
ra quorundam
debeti funda
tumus.

genus propag
voluntate viri,
bilitatem refre
Docet itaq; his
capaces regni
quod ex po
lita mundum
t filij Adam uo
Ita filij viri,
s iuxta mun
1. Inclinatus
vir, hoc est,
plebei

135

plebei & nobiles idolis honorem exhibent.

Hac ergo Prophetica phrasī, significat Iohannes, non esse uel potentiae, uel nobilitatis, nasci capaces regni cœlorum.

Hoc proinde Iohannis dictum & consolatur & monet. Consolatur quidem humiles & plebeios, ne ideo se putent minus idoneos esse ad capessendum regnum cœlorum, quia in mundo sunt contemti, depresso & abiecti. Monet uero potentes & nobiles, ne sua potentia & nobilitate freti, sibi ipsi opinione citius, exitium accersant.

QVARTVM genus propagationis, de quo hic potissimum agit Euanglista, est ex Deo nasci. Nasci autem ex Deo, est per fidem coniungi cum Christo unigenito Dei filio, in quo nos adoptamur in filios. Nam ideo credentes dicuntur filij Dei, quia sunt membra unigeniti filij Dei per fidem.

I 4   Etsi

Etsi autem suprà , aliquoties Spíritualem hanc regenerationē attigi : tamen quia hic locus postulat ut de ea copiosius dicatur , hoc ordine nonnulla ascribam : Primum causas regenerationis inquiram. Deinde partes propo-
nam. Tum definitionem colligam. Po-
ste à notas regeneratorum recitabo. Po-
stremò fines spiritualis regenerationis adhuciam.

Quantum itaq; ad Spiritualis regenerationis causas attinet, sciendum est quod scriptura uarias regenerationis causas recitet. Nunc enim à Deo nasci dicimur, ut in præsenti loco : Interdum à Spiritu renasci , ut Iohan : 3. Aliquando per uerbum. Interdum per fidem . i. Pet : 1. Aliquando per lauacrum, ut Ephes : 5. Tit: 3. Interdumq; ministris Euangelij hæc uis uidetur tribui. Has causas si non diligenter & prudenter distinxerimus , multis & magnis implicabimur erroribus. Quarè eas imprimitis distinguamus , ut intelligatur quem locum

locum quælibet harum causarum sortia= tur in regenerationis mysterio.

Primum itaque dicimur à D E O nasci : quod etsi ad totam trinitatem pertinet : non tamen ad singulas perso= nas eodem modo refertur . Recte qui= dem dicitur , Pater regenerat , Filius re= generat , Spiritus sanctus regenerat . Sed non est eadem personarum proprie= tas in hoc diuino opere , imo ut in crea= tione concurrit actio Patris , Filii & Spi= ritus sancti , sed diuersimodè , ita etiam hic . Ut ergo Deus pater creavit mun= dum per Filium , in Spiritu sancto : ita Pater per Filium in Spiritu sancto rege= nerat hominem . Pater utiçque autor & fons est huius nouæ nativitatis : Filius medium est & meritum : Virtute enim mortis & resurrectionis Christi in con= uersione regeneratione inchoatur . Spi= ritus sanctus intus uim suam exerit in cor= dibus hominum & paulatim perficit hanc regenerationem . Habemus uerum regenerationis fontem & autorem , ue= rum quia Deus medijs utitur ad huius

I 5 genera=

generationis opus, idcirco dicimur nunc
uerbo, nunc fide, nunc baptismo, nunc
per ministros Euangeli regenerari.

Sed quo pacto V E R B O regi-
nimur: Verbum à Petro nouæ huius
natuitatis semen incorruptibile prædi-
catur. Huius seminis uis, ipse Spiritus
Dei est, qui in uerbo prædicato est effi-
cax. Hoc uerbum cùm apprehendimus
fide, dicimur renasci. Has tres causas
hoc est, D E V M, V E R B V M &
F I D E M coniungit Petrus, i. Pet: i.
his uerbis: Benedictus Deus & pater
Domini nostri Iesu Christi, qui secun-
dum multam suam misericordiam re-
genuit nos in spem uitæ, per resurrecti-
onem Iesu Christi, in hæreditatem in-
corruptibilem & incontaminatam &
immarcessibilem repositam in cœlis er-
ga uos, qui uirtute Dei custodimini per
fidem in salutem. Et posteā. Regeniti
non ex semine corruptibili, sed incorrup-
tibili per sermonem uiuentis Dei & ma-
nentis in æternum. De fide ait Euange-
lista

Cimur nunc
lsmo, nunc
generari.

B O regis
nouæ huius
abile prædi-
cione Spiritus
licato est effi-
pprehendimus
tas tres causas
LR BVM &
tus, Pet: i.
Deus & pater
i, qui secundu-
m recordam re-
per resurrectio-
nem deditatem in-
reditatam &
am in celis er-
modimini per
hā. Regeniti
sed incorrup-
tus Dei & ma-
gat Euange-
lilia

139

Ista noster. Dedit potestatem ut filii Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. Ut ergo Petr^o semen huius nouæ regenerationis uerbum Dei statuit : ita Iohannes fidem requirit, qua recepto semine noua hæc sit nativitas. Nam nisi accederet fides, uia spiritus efficacis in uerbo , nulla unquam fieret regeneratio .

Fit itaq^{ue} hæc regeneratio hoc modo. Quando Spiritus sancti uirtute fides ad prædicationem uerbi infunditur cor di hominis, occulto & arcano quodam , nobisq^{ue} prorsus incognito modo, regnatur homo, ac fide iam donatus, uiuo conscientiæ sensu non adoptionis modò gratiam , sed etiam uitæ nouitatem apprehendit.

Hunc modum regenerationis cùm ignoraret Nicodem^o. Dominus ipsum eleganti similitudine instituit , cùm in hunc modum ait : Ventus quo uult spirat , & sonum eius audis : sed ne scis unde ueniat, aut quo uadat : Ita est omnis qui genitus est à Spiritu. Hoc est , Quemadmodum ignoratur unde ueniat

ueniat aut uadat uentus , cuius tamen sonus sentitur dum spirat : Ita modus regenerationis nostræ per Spiritum sanctum, est nobis reconditus. Sed mox ubi regeniti sumus, uis & effectus Spiritus sancti in nobis regenitis se profert. Nam huius Spiritus motus, & flatus in cordibus regenitorum est fides. Hæc enim fides spiritualis seminis fructus est , & ueluti uis , qua sentitur regeneratione.

Proinde quod Deus mera sua misericordia per Spiritum ob meritum Christi efficit , hoc uerbum offert, ac fides ipsa receptum esse declarat.

Quid ergo dicendum de Baptismo qui dicitur lauacrum regenerationis ? Dicimur renasci per Baptismum, quando per Spiritum renascimur , qui Spiritus nobis aspectabili Sacramento testatur & obsignat renascentiam , & ablutionem animæ per sanguinem Christi . Sunt autem duo in Baptismo, signum & res. Signum est aqua cum externa ablutione iuxta institutionem Domini

cuius tamen
Ica modus
spiritum san
Sed mox ubi
estus Spiritus
profert. Nam
latus in cordis
. Hæc enim fi
ructus est, &
regeneratio.
us men sua mis
era ab meritor
bum offert, ac fa
deatur.

lum de Baptis
im regeneratione
per Baptismum
enamor, qui
bili Sacramento
mficiem, &
eguinem Chri
Baptismo, sig
i aqua cum ex
iutionem Do
mini

141

mini. Res est ablutio animæ per sanguinem Christi.

Restant Ministri, qui etiam dicuntur regenerare homines, 1. Corinth : 4. ait Apostolus : In Christo Iesu per Euangelium uos genui. Gal : 4. Filioli quos iterum parturio, donec formetur in uobis Christus. Quomodo quæso hoc intelligendum & num idem tribuitur mortali homini, quod immortali Deo & Tribuitur utiqꝫ, sed diuersimodè. Deus autor est, minister, tantum ut seruus ministrat, iacit enim semen in corda hominum per prædicationem Euangeli : in quo est efficax Spiritus sanctus. Sine ergo Deo minister nihil potest, imò organon est inutile. Verūm cùm Spiritus sanctus per ministrum operatur, tribuitur efficacia ministro, ut externo instrumento.

Causas & earum differentias inquisiuimus, sequitur ut partes essentiales regenerationis scrutemur. Chrysostomus duas regenerationis partes facit, unam iustificationem, alteram sanctificatiō-

Etificationem. Iustificationem fidē ap̄prehendimus, cui natura coniuncta est sanctificatio.

Huius partes sunt mortificatio & uiuificatio.

MORTIFICATIO est communio & societas mortis Christi , qua corpus peccati crucifigitur, & occiditur : idq̄ per ueram contritionem, patientiam & temperantiam. Cæterū huius mortificationis gradus spectandi sunt.

Prinius, est mentis errores de Deo, de prouidentia , de promissionibus & minis, adeoq̄ de Dei natura , uoluntate & cultu corrigere , & prorsus iudicio carnis & toti eius φρονήματι in rebus salutis renunciare. Est enim, ut Paulus testatur, φρόνημα carnis inimicitia apud Deum.

Secundus, est motus errantes & affectus inordinatos reprimere, ac ueluti freno quodam inhibere : quos motus Paulus metaphorice membra ueteris hominis nominat. Nam uetus homo , hoc est,

est, ratio & uoluntas deprauata, non secus his motibus utitur ad suas actiones perficiendas, quam hic externus homo suis uti membris consuevit ad suas actiones peragendas.

Tertius, est uoluntatem auersam spiritu refrenare, ne amplius aduersus Deum sit rebellis & contumax.

Quartus & ultimus, est membris externis imperare, hoc est, lingue, pedibus, oculis & alijs membris imperare, ne peccatrici naturae, ut antea, auscultent.

VIVIFICATIO est nouae uitae manantis ex uirtute resuscitati Christi, per Spiritum regenerationis, excitatio. Dicitur autem haec uiuificatio noua uita, quia est supernaturalis, atque nouae cuiusdam creaturae. Haec distinguitur ab uniuersali uita quae motu duntaxat & sensu, constat, cuius quoque participes sunt bestiae. Distinguitur praeterea a uita humana qua filii Adsumus,

Quare

Quarē non immerito noua dicitur. Ha-
bet etiam & alias appellationes, nam ui-
ta gratiæ, uita Dei, & uita Christi di-
citur. Vita gratiæ dicitur, quia gratis
electis communicatur. Vita Dei per ex-
cellentiam, seu ut uocant, καὶ ξοχὴ,
quod tum demum Deus propriè in nos-
bis uiuere dicitur, & nos eius uita frui,
quando suo Spiritu nos agit ad spiritua-
les actiones perficiendas. Vita Christi
ut Gala : 2. Viuo autem non amplius
ego, sed uiuit in me Christus. Quod mox
exponit, cùm inquit : Quod autem nunc
in carne uiuo, in fide uiuo filij Dei.

Porrò Christus uiuit in fidelibus
dupliciter. Vno modo quando nobis
communicat suam iusticiam. Altero,
cùm nos Spiritu suo gubernat, sanctifi-
cat, actiones dirigit. Prior modus ad
iusticiæ imputationem : posterior ad re-
generationem de qua hic agitur, perti-
net.

Ex his patet quæ sit uiuificationis
ratio: iam eius gradus ex antithesi gra-
duum mortificationis facile intelligun-
tur.

tur. Ut igitur mortificationis quatuor gradus constituimus, nempe mentis, affectuum, uoluntatis, & externorum membrorum corporis: Ita hic eosdem statuimus, ut sit uiuificatio mentis, affectuum, uoluntatis & externarum actionum. Viuificatio mentis in eo sita est, ut deposita uanitate & errore, mens ita uera intelligentia rerum diuinarum de Deo, de cultu Dei, de salutis mysterio sit illustrata, & ita spiritu Dei certificata, ut non amplius mens nostra fluctuet, & quouis uento doctrinæ circumferatur. De hac mentis uiuificatione loquitur Paulus cum inquit Ephes: 4. Renovamini spiritu mentis uestræ. Viuificationis affectuum est eorundem purgatio, qua fit, ne affectemus aut appetamus quod lege Dei nobis uetitum est. Hæc repressio affectuum in timore Dei fundatur, ac absoluuntur uera poenitentia & abnegatione nostri. Viuificationis uoluntatis est conuersio uoluntatis ad Deum, qua fit ut imperemus nobis ea, quæ Deus sua lege nobis præcepit. Vi-

K

ui-

dicitur. Ha-
 ones, nam uia
 Christi de-
 s, qua gratis
 Dei per ex-
 , 150 X¹,
 proprie in no-
 vens vita frui,
 agit ad spiritu-
 as. Vita Christi.
 em non amplius
 uisus. Quid mox
 Quod autem nunc
 iusq; Dei
 uiat in fidibus
 do quando nobis
 iciam. Altero,
 tbernat, sanctifi-
 Prior modus ad
 posterior ad re-
 agitur, pertie-
 viuificationis
 antithesi gra-
 de intelligun-
 tur.

uificatio externalium actionum, consistit
in obedientia membrorum interiorum
& exteriorum erga Deum. Hactenus
partes regenerationis exposuimus, nunc
iustum definitionem colligamus.

R E G E N E R A T I O, ut ex
dictis colligitur, est mortificatio ueteris
hominis & formatio noui, ad imaginem
Dei per Spiritum sanctum ex ui mortis,
sepulturæ & resurrectionis Christi ma-
nans, seu, ut breuius dicam. Regene-
ratio est spiritualis nativitas qua homi-
nes nascuntur filij Dei, quotquot cre-
dunt in nomen Iesu Christi. In his defi-
nitionibus fit mentio causæ efficientis,
materiæ, formæ & instrumenti. Effici-
ens est Deus pater, qui secundum mag-
nam suam misericordiam regenerat nos.
I. Petri 1. Materia Christus est. For-
ma est ipsa renascentia & sanctificatio.
Instrumentum est fides. Sed de his su-
prā.

Notæ regenerationis quinqꝫ nu-
merari possunt,

Prima

Prima est uera Christi cognitio , quæ non solum noticiam Christi historiam , sed etiam firmam in ipsum fiduciam , complectitur . Hæc est , inquit Dominus , uita æterna , ut te cognoscant uerum Deum , & quem misisti Iesum Christum .

Secunda nota primæ coniuncta , est duci Spiritu Christi . Qui ducuntur , inquit Paulus , Spiritu Christi , hi sunt eius .

Tertia , est arrhabo hæreditatis Spiritus sanctus . Ita enim ait Paulus , 2. Corin : 1. Et dedit arrhabonem Spiritus in cordibus uestris . Gala : 4. Quia estis filii , emisit Deus Spiritum filii sui in corda uestra , clamantem abba pater .

Quarta nota , est assidua Spiritus aduersus carnem pugna , & eiusdem Spiritus super carne uictoria .

Quinta nota , est patiencia sub cruce , ex spe liberationis certa concepta .

Sed dicat aliquis : quis mortalium uel sanctissimorum patrum talis inuentus

K 2   est ,

Prima

est, hoc est, ita regenitus in hac uita.
Omnes sancti in seipso descendentes,
sentiunt procul dubio in se, quod nos
sentimus, hoc est, magnam infirmitatem.
Nemo enim ita regenitus fuit in hac ui-
ta, quin adhuc opus habuit incrementis.
Paulus iustificatus & regenit⁹ de se con-
queritur dicens: O me infœlicem, quis
liberabit me de corpore mortis huius?
gratias ago Deo per Iesum Christum.
Vides hic duo in Paulo. Primum est ag-
nitio & confessio infirmitatis & imper-
fectionis in hac uita, cum deploratione
huius mali. Secundum est gratiarum
actio, qua Deo gratias agit per Iesum
Christum, qui testatur Paulum nihilo-
minus bene sperasse de Christo Iesu re-
formatore imaginis Dei in nobis.

Ex his manifestum relinquitur,
quod hoc opus Dei regenerationis non per-
ficiatur in nobis eodem die quo incho-
atur, sed paulatim augescit ad modum
fidei cuiusc⁹, & quotidianis incremen-
tis ad finem paulatim perducatur. Ne-
mo enim unquam repertus est, qui su-
am

am carnem penitus crucifixit, & se ita totum spiritus imperio subiecit; ut in eo nulla peccati uis fuerit reliqua , quæ ip= sum molestaret. Nemo unquam inuen= tus est, qui ita Spiritu uiuificatus fuit , quiq; ita se totum à carnis concupiscen= tij; vindicauit : ut plenum Spiritui im= perium , sine molestia & quotidiana pugna fuerit. Hoc testantur multi er= rores in omnibus sanctis. Hoc testatur omnium sanctorum precatio , qua quo= tidianos lapsus deprecantur. Hoc gemi= tus creber in lectissimis Dei organis con= uincit. Dauid grauissimas suas tentati= ones habuit, & quotidiana ignorantiae delicta deplorauit : ab occultis (inquit) meis munda me Domine. Hinc facile= constat pugnam assiduam carnis & Spi= ritus mansuram in nobis, donec in hac mortalitatis conditione nobis manendum erit.

Pius proinde qui sentit suam infir= mitatem in hunc modum se componat , Primùm , Si Christianus quis uerè est, oportet ut uerè sentiat signum aliquod

K, com-

communionis mortis, & resurrectionis Christi : cuius communionis fructus est crucifixio carnis, & uiuificatio Spiritus. Nec hæc communio ideò nulla est, si res liquias carnis adhuc in se uiuere sentiat, si Spiritus plenum imperium nondum obtineat, ut sine contumacia carnis, libera feratur in Dei obsequium : modò assiduè quantum fieri potest currat, donec ad metam peruentum fuerit.

Deinde cum Paulo deplorabit hanc captiuitatem, & p̄ijs uotis optabit, ut ab ea fœliciter tandem iuxta uoluntatem Dei liberari possit.

Præterea indies conabitur, ut maiora incrementa faciat, & adolescat in Christo. Ut cibo uerbo Dei & sacratissima coena, corpore & sanguine Christi recreatur & foueatur.

Adhæc nunquam indulgebit carni, sed statim suborientes affectus meditazione uerbi Dei & oratione iugulabit. Ex his facile, usus regenerationis conspicitur.

Reliquum

Reliquum est ut de fine regenerationis non nihil dicam, qui est duplex: propinquus & ultimus. Propinquus est, ut non amplius seruiamus peccato, sed iusticiæ: ita ut nostra uita, studia, actiones interiores, & exteriores ad Christi gloriam referantur, qui Christi imaginem aliqua tenui imitatione referimus. Quatenus enim renati sumus, illi similes dicimur. Quatenus adhuc uetus homo sentitur, non renati sumus, nec Christo similes. Quarè perpetuō uigilandum, ut indies ueterem hominem magis magis mortificemus.

Vltimus finis regenerationis est, ut recuperata integrè imagine Dei, in omni æternitate Deum prædicemus, frumentes æterna uita, perpetua & æterna Iæticia, summaç̄ dilectione, in æterna regni Dei hæreditate: in qua tandem absolvetur spiritualis nostri regeneratio, ubi non amplius molestabimur uicioſæ carnis cōcupiscentijs. Deinde et corp⁹ nostrū regenerabitur. Nā ut Paulus inquit, corruptibile hoc induet incorruptibilitatē,

K 4 adeō

Reliquum

adeò ut non amplius geramus imaginem primi Adami, qui est de terra terrenus, sed secundi, qui est de cœlo cœlestis, atq[ue] ita Deo conformes simus in omni æternitate, iuxta illud Iohannis : Charissimi, filij Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus : Scimus quoniam cùm aperauerit, quod similes ei erimus, quoniam uidehimus eum sicuti est, & omnis qui habet hanc spem in eo, purificat se, sicuti ille sanctus est.

Hæc uolebam breuiter ascribere de regeneratione, plura qui cupit legat libellum nostrum cui titulum fecimus de spirituali regeneratione. Ex hac doctrina fluit necessitas bonorum operum, quemadmodum Paulus Roma : 6. Petrus primo & secundo in priori Epistola, Et ipse Dominus Iohan : 3. satis testantur. Qui enim fieri potest, ut noua uita sit absq[ue] suis proprietatibus, & actionibus sibi conuenientibus. Qui cunq[ue] ergo habenas carni laxant, necessitatem bonorum operum extenuantes, non perpendunt quæ sit regenerationis uis

uis, sine qua , teste Christo , nemo regni cœlorum capax esse potest.

*DE QVARTO
Membro.*

Quartum membrum , modum aduentus æterni uerbi in mundum exposuit : Ita enim inquit , Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Sed quid est : Verbum caro factum est : Est, ut Augustinus loquitur, Filius Dei, filius hominis est factus, naturam suscipiendo nostram , non mutando suam : per quod & nobis suam recipientibus ea potestas daretur , ut qui eramus homines , filii Dei fieremus . Idem libro 13. de Trinitate , uerba Euangelistæ exponens , ait : In uerbo intelligo uerum Dei filium , in carne agnosco uerum hominis filium , & utrumque simul in una persona Dei & hominis , ineffabili gratiæ largitate coniunctum . Assumxit ergo æternus λόγος naturam humam , non personam humanam . Nam una

K 5 tan-

tantum est persona æterna, quæ huma-
nam naturam assumſit in unionem per-
sonalem.

Quanta autem hæc fuerit filij Dei
humiliatio, nostri causa suscepta, nemo
satis admirari potest. De qua humiliat-
ione Paulus ad Philip: his uerbis lo-
quitur: Qui cùm esset in forma Dei,
non duxit rapinam, parē esse cum Deo,
sed ipse se inaniuit, forma serui sumta,
similis hominibus factus, & habitu com-
pertus ut homo.

Hac antithesi uerissimè significatur,
quod forma Dei, λόγῳ æterno per na-
turam & essentiam competat, & quod
forma serui, tantum sit ab illo assumta
in unionem hypostaticam seu persona-
lem. Non ergo ut sunt duæ naturæ, ita
duæ personæ: Sed una tantum persona
æterna, à qua natura humana assumta
est, ut hæc persona sit & uerus Deus, &
verus homo.

Cæterum quoniam hodie sunt qui-
dam, qui cum Eutiche tollunt diuinæ
&

& humanæ naturæ discrimina, & me etiam traducunt, qui constanter retineo sententiam Ecclesiæ, de ueritate humanae naturæ in Christo: Huc libet antiquitatis quædam testimonia ascribere, ut & Εὐτύχιστος admoneam sui erroris, & meam confessionem niti scripturæ sanctæ & patrum autoritate ostendam. Primūm itaq; producam testimonia ex Augustino.

Augustinus Epistola 57. Dardano scribens ita ait: Noli itaq; dubitare ibi nunc esse hominem Christum Iesum, unde uenturus est: memoriterq; recole & fideliter tene Christianam confessionem, quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram patris, nec aliunde quam inde uenturus est ad uiuos mortuosq; iudicandos. Et sic uenturus est, illa angelica uoce testante quemadmodū ire uisus est in cœlum, id est, in eadē carnis forma atq; substantia, cui profectō immortalitatem dedit, naturā non abstulit. Secundum hanc formam non est putan=

putandus ubique diffusus. Cauendum est enim, ne ita diuinitatem astruamus hominis, ut ueritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubique ut Deus. Nam & de nobis ueracissima scriptura dicit, quod in illo uiuimus, mouemur & sumus: nec tamen, sicut ille, ubique sumus, sed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter & Deus ille in homine, proprio quodam & singulari modo. Una enim persona Deus & homo est, & unctione est unus Christus Iesus, ubique per id quod Deus est, in cœlo autem per id quod homo.

Idem infrà in eadem Epistola. Nam spacia locorum tolle corporibus, nusquam erunt, & quia nusquam erunt, nec erunt. Tolle ipsa corpora qualitatibus corporum, non erit ubi sint, & ideo necesse est ut non sint.

Idem in fine eiusdem Epistolæ. Christum autem Dominum nostrum, unigenitum Dei filium æqualem patri, eundemque hominis filium, quo maior est

est pater, & ubiqꝫ totum præsentem es-
se non dubites tanquam Deum, & in
eodem templo Dei esse tanquam inhabi-
tantem Deum, & in loco aliquo cœli
propter ueri corporis modum.

Idem tractatu 50. in Iohan : Sed
quoniam uerum est quod ait . Ecce ego
uobiscum sum usqꝫ ad consummationem
seculi : & abiit, & hic est, & rediit, &
nos non deseruit : corpus enim suum in-
tulit cœlo, maiestatem non abstulit mun-
do.

Idem in libro de agone Christia-
no. Nec eos audiamus , qui negant tale
corpus Domini resurrexisse, quale pos-
tum est in monumento. Si enim tale non
fuisset , non ipse dixisset post resurrecti-
onem discipulis, palpate & uidete, quo-
niam Spiritus ossa & carnem non ha-
bet, sicut me uidetis habere. Sacrilegum
est enim credere Dominum nostrum , cū
ipse sit ueritas , in aliquo fuisse menti-
tum . Nec nos moueat , quod clausis
ostijs subito eum apparuisse discipulis
scriptum est , ut propterea negemus il-
lud

lud fuisse corpus humanum, quia contra naturam huius corporis uidemus illud per clausa ostia intrare. Omnia enim possibilia sunt Deo: nam & ambulare super aquas, contra naturam huius corporis esse manifestum est, & tamen non solum ipse Dominus ante passionem ambulauit, sed etiam Petrum ambulare fecit.

Hæc Augustini dicta satis ostendunt, quæ fuerit sancti illius patris sententia, de ueritate corporis Domini, uidelicet, quod non diffundatur per omnia loca cum diuinitate, nec commutata sit in naturam τὸν λόγον, sed quod circumscriptum maneat & certo spatio contineatur iuxta ueri corporis modum, ut ille loquitur, hoc est, quia est uerum corpus humanum.

Cyprianus super Iohannem lib: 6.
cap: 14. Hic animaduertendum, quod etsi corporis sui præsentiam hinc subduxerit: maiestate tamen diuinitatis semper adest, sicut ipse à discipulis abiturus

159
tarus pollicetur. Ecce uobis^{cum} sum
omnibus diebus usq^{ue} ad consummationē
seculi.

Idem libro 9. super Ichān : cap. 21.
Credere autem oportet fideles, quod li-
cet à nobis corpore absit, uirtute tamen
eius omnia & nos gubernari, adesseq^{ue}
semper ipsum omnibus, qui eum dili-
gunt.

Cyrillus in dialogis de trinitate li-
bro 2. Si uerē sectionem & partitionem
diuina natura reciperet, intelligeretur
& corpus. Si autem hoc, & in loco om̄
omnino, & in magnitudine & in quan-
titate: & si caderet in eam quantitas,
non effugeret circumscriptio[n]em. Hic
sanctus pater pro demonstratione fir-
missima habet. Si corpus est, ergō est
in loco: ergō est circumscriptum, ut
ne diuina quidem natura excipienda fu-
erit, si corporea esset.

Vigilius uir eruditissimus & san-
ctissimus, qui floruit ante mille annos,
in hunc modum aduersus Eutychen
scribit:

scribit : Dei filius secundum humanitatem suam recessit à nobis , secundum diuinitatem suam ait nobis : Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. Si nobiscum est, quomodo ait & Venient dies, quando desideretis diem unum filij hominis & non uidebitis. Sed & nobiscum est , & non est nobiscum . Quia quos reliquit & à quibus discessit humanitate sua, non reliquit non deseruit diuinitate sua. Per formam enim serui , quam abstulit à nobis in cœlum, absens est nobis : per formam Dei quæ non recedit à nobis in terris, præsens est nobis : tamen & præsens & absens ipse unus idemq; est nobis.

Idem libro 4. Deinde si uerbi & carnis una natura est, quomodō cūm uerbum ubiq; sit, non ubiq; inueniatur & caro . Namq; quando in terra fuit , non erat utiq; in cœlo. Et nunc quia in cœlo est, non est utiq; in terra , & in tantum non est, ut secundum ipsam , Christum spectemus uenturum de cœlo, quem secundum

secundum uerbum nobiscum esse credimus in terra. Igitur secundum uos, aut uerbum cum carne sua loco continetur, aut caro cum uerbo utiqp est, Quomodo una natura contrarium quid & diuersum non recipit in seipsa. Diuersum est autem & longe dissimile circumscribi loco, & ubiqp esse, & quia uerbum ubiqp est, caro autem eius ubiqp non est: apparet unum eundemqp Christum utriusqp esse naturae, & esse quidem ubiqp secundum naturam diuinitatis suae, & loco continentri secundum naturam humanitatis sue, creatum esse, initium non habere, morti subiacere, & mori non posse, quod unum illi est ex natura uerbi, qua Des est, aliud ex natura carnis qua idem Deus homo est. Igitur unus Dei filius, idemqp hominis factus filius: habet initium ex natura carnis suae, & non est creatus per naturam diuinitatis suae: circumscribitur loco per naturam carnis suae, & loco non capitur per naturam diuinitatis suae.

Sanctus Gelasius aduersus Eutychen & Nestorium. Si & substantia &

L forma

forma hominis Iesu Christi hac transfusione consumta est (loquitur enim aduersus eos, qui humanam naturam in diuinā transfusam esse falso opinati sunt) quis est, quem uidit ad dexteram uirtutis statem sanctus Stephanus? Quis hominis filius uenturus est ad iudicandos uiuos et mortuos? Quis erit quem uidebunt? in quem compunixerunt? Abolitum est omnē mysterium, uacuatum est resolutumq; ut dictum est, quod absit, omne Sacramētum: falsumq; erit, quod ait ipse Salvator: palpate & uidete, quia Spiritus osfa & carnem non habet, sicut me uidentis habentem. Et certe hoc post resurrectionem dixit, talis iam dixit, qualis cum discipulis per quadraginta dies conuersatus est conuescens, & cohabitans cum eis: Talis dixit, qualis ascendit in cœlos. Talis dixit, qualis promissus est inde esse uenturus.

Iustinus Martyr in expositione fidei.

Μένα μὲν πὸ σῶμα σῶμα, τὸν δὲ σῶμα θέσει μετειληφεὶς θεαστὴς ἀξίας, δὲν φύσεως ἐνδοκία τὸ λόγον.

Grego-

Gregorius Nazanzenus aduersus
Apolinarium. Epistola: I.

Οὐδὲ γάρ τὸν ἀνθρώπον χωρίζομεν
τῆς θεότητος, ἀλλὰ ἐναὶ οὐκέ τὸν μογματικόν
ζομένον. Πρότερον λέσσον ἀνθρώπον, ἀλλὰ θεόν
οὐκέ τὸν μονογενῆ οὐκέ προσανώνομον, ἀλλὰ
τὴν σώματόν οὐκέ τὸν ὄσα σώματόν τοι. ἐπί^τ
τέλει δὲ οὐκέ ἀνθρώπον, προσληφθέντα νπό^τ
τῆς σωτηρίας τῆς καὶ μετέρας. πατρὸν σαρξ
κί, ἀπαθήθεό τούτοις, προγενέποντον σώματον, ἀλλὰ
περίγενεπον τανέυματον, τὸ ἀυτὸν ἐπίγειον οὐκέ
ζεράνιον, δρώμελον οὐκέ τὸ δράμελον, χωρητὸν καὶ
ἀχώρητον, ἵνα λαῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἀντῷ οὐκέ θεῶν
ὄλος ἀνθρώπος ἀναπλασθεῖ, ταεσῶν νπό τὸ
αμαρτίαν.

Damascenus libro tertio de fide.

Σμικρύνεται σωματικῶς, οὐκέ συνείλεται. οὐκέ θεϊκῶς δέσποιντος ἀπόγενεπον, το^τ
συμπαρέκτενομένης τῆς σαρκός ἀντος, τῇ
ἀπειριγμάτῳ ἀντοθεότητοι. ὅλος λέσσον
δέσποιντος τέλειος, τοχόλον δὲ θεός. δού γάρ
μόνον θεός ἀλλα καὶ ἀνθρώπος. οὐκέ δέλος
ἐνθρώπῳ θεότητος, δούχολον δὲ ἀνθρώπῳ.
οὐ μόνον γάρ εἰνθρώπῳ, ἀλλὰ οὐκέ θεός.

L 2 Hæc

Gregorius

Hæc testimonia satis docent, quid senserit pia uetustas de ueritate corporis Christi, quod & ante mortem & post resurrectionem, reuerà circumscriptum est & loco clauditur, id quod requirit ueritas corporis. Etsi autem ego ex articulis fidei, & ex ea ratione quam sumit Dominus à proprietatibus corporis humani & repugnantibus Spiritus, cùm ait : Spiritus carnem & ossa non habet, sicuti uidetis me habere, satis apud me confirmatus sum: Tamen propter quosdam fratres qui hic uacillare uidentur, uolui Patrum testimonia ascribere. Cum quibus consentit etiam sanctissimæ memoriae Philippus Melanthon scribens super Epistolam ad Colos: his uerbis.

Hic multæ insignes materiae continentur. Declaratio articulorum Symboli: Ascendit in cœlos, sedet ad dextram Dei patris, &c.

Item, quæ sint proprietates glorificati corporis.

Item

Item, Quomodo dicatur: Christus est in uobis, Christus est uita uestra. Ac primū de dicto: Ascendit in cœlum. Quomodo hæc congruunt? Alibi dicitur: Filius qui est in sinu patris. Item Iohan 3. Filius hominis qui est in cœlo.

Respondeo: In Symbolo intellegatur dictum ut sonat litera, & de corpore et de corporali locatione. Ascendit, scilicet, corporali & physica locatione, In cœlum, id est, in locum cœlestem, ubi cuncti sunt, quia hic nō sunt fingendæ allegoriæ. Ascensio fuit uisibilis & corporalis, & semper ita scripsit tota antiquitas, Christum corporali locatione in aliquo loco esse ubi cuncti sunt, & ascensio corporalis facta est sursum. Ideo Paulus in hoc capite locum illum nominat, Sursum.

At in propositione: Filius qui est in cœlo, dictum intelligatur communatione Idiomatum. οὐ γάρ semper est in cœlo, etiamsi corporali locatione corpus est in uirgine,

L 3 Hæc

Icm

Hæc narratio expressa est in enarratione Symboli, quæ legitur in libris Cypriani, etsi alibi inscriptio est: Enarratio Ruffini. Ascendit ad cœlos, non ubi uerbum Deus anteā non fuerat, quippe qui erat semper in cœlo, & manebat cum patre: sed ubi uerbum caro factum, anteā non sedebat, id est, ubi corpus anteā non habuerat corporalem locationem.

Sic Augustinus loquitur: & citantur uerba in Longobardo lib: 3. distin: 22. Non dimisit patrem Christus, cùm uenit infirmior, ubiq̄ totus, ubiq̄ perfectus. Deinde additur forma sermonis, ubiq̄ totus, sed non totum. Alij concinnius locuti sunt: Propositio uera est communicatione Idiomatum. Christus ubiq̄ est.

Athanasius sic loquitur de incarnatione uerbi: Λόγος non colligatus est corpori, sed ipse corpus continet, ut & in eo sit, & extra omnia, & in sinu patris, neq̄ cùm sit in omnibus, sit pars aliorum, sed omnia uitam sustentationēq̄ ab ipso accipiunt. Vt

Vt autem de locali ascensione na-
turæ humanæ dictum est : Ascendit ad
cœlos : Ita de exaltatione naturæ huma-
næ super omnes creatureas, dictum est :
Sedet ad dexteram patris, ut hic Paulus
inquit: Vbi est ad dexteram Dei sedens.
Ait Christum esse & quidem ad dexter-
am Dei, id est, non ut beati angeli &
homines sursum sunt : sed exaltatus su-
pra angelos, in illa arcana luce Dei reg-
nans cum patre, & tamen corpus locali-
ter alicubi est secundum ueri corporis
modum , ut Augustinus inquit . Et hæ
propositiones : Christus in uobis est, E-
go in eis. Veniemus ad eum & mansio-
nem apud eum faciemus, &c. intelligan-
tur communicatione Idiomatum.

Et de hac præsentia Filij in præ-
dicatione Euangelij & in sanctis , nece-
sse est Ecclesiam fideliter erudiri, ut ag-
noscamus Dominū nostrum Iesum Chri-
stum adesse Ecclesiæ , & esse caput om-
nia in omnibus perficiens.

Cùm hæc asserimus, putant quidā
fratres me oppugnare præsentia Christi

L 4   in

in cœna : qua in re sit mihi non leuis in-
iuria. Nam mea scripta testantur me
agnoscere ueram præsentiam Christi in
cœna, iuxta uerba institutionis: Hoc est
corpus meum, quod pro uobis datur.
Hic est sanguis qui pro uobis effundi-
tur.

Etsi enim non recipio transfusio-
nem cum Eutychè, nec cum quibusdam
fratribus ubiquitatem : Tamen con-
stanter profiteor uerè adesse totum
Christum in cœna , ac manibus ministro-
rum porrigi uerum corpus , & uerum
sanguinem. Cūm uerum dico , sentio
illud ipsum corpus quod pependit in
cruce dari , sentio illum ipsum sanguis-
nem qui effusus est in remissionem pec-
catorum porrigi : non tropico sed uero
modo , quo corpus potest esse cibus &
sanguis potus animis credentium , non e-
nīm datus est hic cibus ad ruinas huius
uitæ (ut loquitur Bernhardus) quæ ua-
por est ad modicum parcens, sed ad æter-
nam uitam animæ conferendam.

Hactenus

Hactenus de sententia uerborum Euangelistæ , iam quæstio explicanda , cur homo fieri uoluerit æternus λόγος.

Quæstio autem hæc Geneseos 3. soluitur, ibi enim Dominus ait : Semen mulieris conteret caput serpentis , quæ uerba Euanglista noster in prima sua Epistola explicans, ait : Christus apparet ut destruat opera Diaboli.

Destruit autem Christus Diaboli opera dupliciter , merito uidelicet & efficacia . Merito quidem quia mereatur nobis remissionem peccatorum, imputationem iusticiæ , donationem Spiritus sancti , & uitam æternam. Efficacia uero , cum æternus Pater & Filius effundunt Spiritum sanctum in corda credentium, & fit consolatio per Spiritum sanctum in cordibus credentium, & læticia inenarrabilis oritur acquiescens in Deo, quæ læticia est testificatio, quod simus in gratia, & quod simus excepti ex inferis. Cum hac consolatione coniuncta simul est uera inuocatio , ex

L , quo

Hactenus

quo sit quod Spiritus Sanctus apud Prophetam nominetur Spiritus precum.

Atque hæc est inchoatio nouæ obedientiæ & sensus regenerationis in cordibus piorum. Summa huc redit, quod filius Dei sit factus filius hominis, ut sit mediator placans Deum, atque omnibus in se credentibus iusticiam & salutem adferat.

Sed cur oportuit mediatorem hunc esse Deum & hominem.

Primum ostendam necessarium fuisse ut mediator esset Deus. Deinde ut verus esset & naturalis homo. Postremo quod oportuerit mediatorem esse unum, id est, unam personam & non duas.

Quantum itaque ad primum nostræ partitionis caput attinet, uidelicet quod necesse fuerit mediatores esse Deum, causæ sunt perspicuae & imprimis obseruandæ. Nam & doctrinam sumam & consolationem uberrimam continent. Recitabo igitur quinque causas.

Prima

PRIMA. Peccati infinita malicia est,
 ideoque infinitus reatus. Infinitum enim
 & summum bonum offendit atque eius
 gloriam ledit. Hoc proinde pecca-
 tum, aut infinitis poenitentia erat punien-
 dum, sic enim iustitia Dei efflagitat: aut
 expiandum erat satisfactione. Verum
 quia hec satisfactio debuit esse precium
 infinitae bonitatis, & æquivalens, non
 potuit ab ulla, imo ne ab omnibus crea-
 turis fieri. Quare necesse fuit expiato-
 rem peccati Deum esse. Hec considera-
 tio commonefacit nos de duabus rebus,
 uidelicet, de magnitudine peccati iræque
 Dei propter peccatum, & de amore
 Dei erga genus humanum: horribilem
 enim fuisse magnitudinem peccati hinc
 patet, quod expiari non potuerit, nisi
 Deus fieret uictima.

Etsi autem poenitentiae tristissimæ in
 genere humano, aliquo modo quantum
 malum sit peccatum ostendunt: Tamen
 hoc testimonium multo est illustri^{us}. Ne-
 cesse est enim horrendum malum esse
 pecca-

Prima

peccatum, cūm nulla creatura potuerit
esse premium sufficiens ad abolendum
tanti mali reatum.

Magnitudo similiter amoris in
æterno Patre , Filio , & Spiritu sancto
erga genus humanum hic conspicitur.
Pater filio suo non pepercit , sed uo=
luit eum subiecti poenit ut nos redime=ret.
Filius uolens & obediens patri,fa=ctus est uictima,reatum peccati in se de=xiuans.Spiritus sanctus ipse uult in cordis=bus reconciliatorum habitare & motus
diuinæ uoluntati congruentes in nobis
accendere.

S E C V N D A. Nulla creata
potentia sola potuit sustinere iram Dei ,
& in tanta magnitudine dolorum Deo
uerè tribuere laudem iusticiæ. Huius
causæ consideratio admoneat nos iusticiæ
Dei. Nam in poena quæ debet esse pla=catio , oportet punienti tribui laudem
iusticiæ,

T E R=.

ra potuerit
abolendum

amoris in
spiritu sancto
conspicitur,
rūs, sed uo-
xi nos redime-
dūtis patria-
petrati in se de-
e uita in cordis
dicare & morus
uentos in nobis

Nulla crea-
inire iram Da-
e dolorum Deo-
ficiere. Huius
per nos iusticie
debet esse plaz-
tribui laudem

TER-

173

T E R T I A. Nulla creata po-
tentia potuit uincere mortem & redde-
re nobis iusticiam & uitam æternam. Hoc
itaq; cùm sit proprium mediatoris, ne-
cessè fuit mediatorem esse Deum. Nam
omnipotentis naturæ est uincere mor-
tem & reddere uitam & iusticiam æter-
nam.

Q V A R T A. Necesse est me-
diatorem esse perpetuum custodem
Ecclesiæ, omnibus temporibus eam ex-
audientē, & præsentē sanctis ubiq;, sicut
uerè adfuit Mōsi & Populo in deserto.
Quemadmodum & Paulus ad Corinth:
testatur. Et deinde semper Ecclesiæ
adest & protegit immedietē, iuxta di-
ctum: Nemo rapiat oves meas de ma-
nibus meis. Hæc esse diuinæ naturæ
propria manifestum est.

Q V I N T A. Mediator debuit
esse καρδιογνώσκος, ut uidere posset ge-
mitus cordium & intima sanctorum su-
piria. Hoc cùm tantum congruat diui-
næ

næ naturæ : necesse fuit ut mediator es-
set Deus.

Hæ quinquæ rationes clarissimè do-
cent, quarè necesse fuerit mediatorem
esse Deum. Et confutant Hæreticos qui
Christi diuinam naturam impugnant,
non intelligentes officium mediatoris :
nec considerantes magnitudinem pecca-
ti, quod non potuit finita uictima expi-
ari.

Iam cur necesse fuerit mediatorem
esse hominem , dicendum est , & causas
quinquæ recitabo.

P R I M A. Necessarium erat , ut
inobedientia commissa in carne nostra ,
in eadem sarciretur. Nam hoc congrue-
bat ordini iusticiæ diuinæ , ut cùm genus
humanum primùm peccasset in uno A-
dam : aliquis in humano genere à pecca-
to immunis , pœnam solueret, quæ esset
precium pro cæteris . Ideò enim uenit
Dominus noster reuerà homo , ueluti
personam ipsius Adæ referens, cuius eti-
am nomen illi tribuitur : ut pœnam pec-
cati in carne , in qua admissum fuerat
persolueret.

Secun-

mediator est
arissimè dux
mediatorem
hereticos qui
impugnant,
mediatoris:
diuem peccat
uictima expi
rit mediatorum
est, & causis
Tamen erat, ut
in carne nostra,
in hoc congrue
x, ut cùm genus
aliter in uno A
genera peccat
erat, quæ erat
lo enim venit
homo, ueluti
gens, cuius erat
poenam pec
cillum fuerat
Secundum

175

SECVNDA, Hebræ : 2. hisce
uerbis exponitur. Quoniam pueri par
ticipes sunt carnis & sanguinis : ipse
quoq; consimiliter particeps factus est
eorundem, ut per mortem aboleret eum,
qui mortis habebat imperium , hoc est,
Diabolum.

TERTIA , eiusdem auctoris
ad Hebræ : est. Congruum fuit, inquit ,
eum per omnia fratribus assimilari , ut
misericors esset & fidelis pontifex, in his
quæ apud Deum forent agenda, ad ex
piandum peccatum populi.

QVARTA. Necesse fuit mes
diatorem humana natura nobis sociari
atq; coniungi. Nam nisi ille frater noster
esset uerus homo, non fieremus per illius
communicationem filii Dei.

Hinc singularem consolationem de
ducit autor Epistolæ ad Hebræos, affir
mans nos non habere aduocatum, qui in
firmitates nostras sustinere non possit :
cùm ipse eodem modo fuerit tentatus ,
per omnia nobis similis factus demto pec
cato,

Quinta.

QVINTA. Resurrectionis nostræ uirtus & efficacia. Vnica enim spes quam de resurrectione corporum habemus, est quod Christus carnem nostram assumserit. Nam caro quam nunc corruptioni obnoxiam circumferimus, iam suscitata est in Christo, & in possessionem regni cœlorum ingressa, ibiç immortalis est facta. Virtute igitur societatis quam habem⁹ cum Christo, excitabimur in extremo die, & donabimur etiam secundum carnem immortalitate. Hinc patet quām necessarium fuerit mediatorem esse hominem.

Restat ut dicamus, cur oportuerit mediatorem esse unam personam, cuius rei causas tres assignabimus.

PRIMA. Vnus mediator Dei & hominum homo Iesus Christus. Hæc uox V N V S, ad personam & nequaquam ad naturas referenda est.

SECVNDA. Hic unus mediator coniunctus & Deo & homini esse debuit quadam necessitate, Deo ergo qui offensus

Sus erat nostrō peccato, uera diuinitate coniunctus erat. Imō eadem numero diuinitas simplicissima cū patre, & spiritu sancto: homini uerò uera humanitate sociatus, ut posset coniungere aduersas partes societate quam habuit cū utrisq;. Huc illud Athanasij, Congruēbat filium assumere humanam naturam, ut hæc persona, quæ est substantialis imaginago æterni patris, restitueret imaginem Dei in nobis.

Tertia. Si non esset mediator una persona, opera redēptionis in humana natura peracta, nequaquam essent sufficiens premium pro peccato, quo infinitum bonum est lœsum. Assumisit ergo æternus Dei filius humanam naturam in unionem hypostaticam, ut opera in humana natura peracta, infinitæ fierent uirtutis.

Ex hac itaq; individualia unione naturæ diuinæ & humanæ in una persona est dignitas infinita, perfectio absolutissima, & inestimabile premium sanguinis, mortis, atq; adeò omnium actionum

M num

num & passionum Christi in sanctissima eius humanitate. Inde est potentia & uirtus delendæ iniquitatis, destruendæ mortis, & potestas remittendi peccata, uiuificandi & saluandi credentes.

Etsi autem Christus in sola carne passus est: tamen passio personæ tribuitur, propter illam arctissimam duarum naturarum unionem in una persona. Ex quo fit, ut omnia in Christo habeantur diuina, immensa, inæstimabilia & saluifica opera & beneficia redemtionis, hoc est, reconciliationis, iustificationis, renovationis & æternæ uitæ.

Hinc quoque facilè intelligi potest, cur caro Christi dicatur uiuifica, & cibo æternæ uitæ: Cur Christi mors sit satisfactio plenaria pro peccato: Cur obediētia Christi sit nostra iustitia: Cur filio hominis remittat peccatū per meritū passiōnis suæ. Nam hec ideo sunt tanti precij, quia sunt opera filij hominis qui est Deo. Atque ita manifestum est, opera redemtionis non esse diuinę nature tantū, ut rixatur Osiander: nec nature humanae seorsim,

sim, ut Stancharus contendit, sed perso-
næ Christi in duabus naturis.

Cū itaq; Christus dicitur mediator, non ad naturā hanc uel illam seorsim; sed ad personam omnino referendū est. Verū cūm dicitur: Filius Dei est mortuus, ad naturam humanam, non ad diuinam re- ferendum est, et si preciū à diuinitate de- pendet. Discernendum est enim inter ap- pellationes, quæ naturarum proprietates significant, et eas quæ officiū concernunt.

Deus, omnipotens, omniscius, immen- sus, infinitus, sunt proprietates diuinæ naturæ, quæ nullo pacto humanæ naturæ in abstracto attribui possunt.

Homo, crescens, fatigatus, edens, bibens, dormiens, lachrymans, sanguis- nem sudans, flagellatus, vulneratus, sunt proprietates humanæ naturæ, quæ nul- lo pacto diuinæ naturæ in abstracto tri- bui possunt.

Verūm appellations officiū, ut me- diator, sacerdos, redemptor, saluator, pa- stor &c. nomina sunt officiū, ideoq; per- sonæ & non naturæ seorsim attribuun- tur.

M 2   Etsi

Etsi autem discernendum est, inter idiomata naturarum: Tamen quia Christus una persona est, communicantur proprietates naturarum, idque in concreto tantum, quo significatur persona: non in abstracto, quo naturae notantur & non persona.

Recte proinde dicimus: Filius virginis condidit cœlum & terram: quia filius virginis est Deus. Et rursus recte dicitur: Filius Dei est passus: quia filius Dei est homo. Non autem recte dicitur, humanitas est diuinitas: aut natura diuina est passa. Christus enim (ut Petrus ait) passus est in carne, hoc est, in natura humana, quæ mori potuit. Et Irenæus ait: Christus crucifixus & mortuus est, quiescente uerbo, ut crucifigi, & mori posset.

*DE QVINTO
Membro.*

Quintum membrum his continetur uerbis: Et uidimus gloriam eius, gloriam

gloriam tanquam unigeniti à pa=

tre.

Gloriam hic procul dubio intelli= git Iohannes, qua & Christi diuinitas & Messiae sublimitas declarata est, & ueluti oculis hominum subiecta. Nam cùm hanc dicit se uidisse, significat eam diuinis factis declaratam & ostensam es= se, ita ut uerè conuincerentur spectato= res, & ipsum esse uerum Deum, & olim promissum Messiam, qui futurus erat reparator generis humani.

Particula, T A N Q V A M, non est improprietatis aut similitudinis no= ta, sed ueræ ac solidæ approbationis de= signatio. Ut in illo Pauli : Tanquam fi= lii lucis ambulate. Significat ergo Io= hannes, conspectam fuisse in Christo glo= riam, quæ filio Dei congrueret, soli= dumq; esset diuinitatis testimonium.

Etsi autem ad hanc Christi glori= am hominibus patefaciendam, faciunt omnia miranda facta Dei in Ecclesia, inde usq; à promissione seminis prima:

Tamen hic Euangelista potissimum lo=

M 3   qui

quitur, de ea gloriæ Christi patefactio-
ne, quam conspexere discipuli. Petrus in
prioris secundo, de hac Christi gloria ita
loquitur : Inspectores facti sumus maie-
statis illius. Accepit enim à Deo patre
honorē & gloriam, uoce perlata ad ip-
sum à magnifica gloria, huiusmodi . Hic
est filius meus dilectus, in quo placatus
sum. Et hanc uocem audiuimus de cœlo
allatam, quando cum illo eramus in mon-
te sancto.

Tametsi autem præcipue, ut dixi,
Euangelista de hoc mirando facto loqui-
tur, quo Deus cœlitus sua uoce testatus
est hunc hominem Mariæ filium , suum
quoq[ue] filium esse : tamen prodest in con-
spectu habere, etiam alios modos quibus
gloria diuinitatis Christi in hoc mundo
comprobata est.

Sunt autem hi modi præcipui ex
Euangelica historia signati.

1. Annuntiatio & conceptio.
2. Testimonium Magorum & stel-
la dux itineris .
3. Vitæ innocentia.

4. Doctrinæ

4. Doctrinæ sublimitas.
5. Miracula uaria.
6. Testimonium patris in baptismo, apertum cœlum & apparitio Spiritus sancti.
7. Transfiguratio in monte, ubi cum Mose & Helia præsentibus tribus discipulis, est collocutus.
8. Ministerium angelorum, qui illum tentatum consolati sunt.
9. Testimonium diuinum in eius morte, quo conuictus Centurio in hanc uocem prorupit. Verè erat is homo filius Dei.
10. Triumphus super morte, & Diabolo per gloriosam ipsius resurrectionem.
11. Ascensio in cœlum aspectabilis.
12. Missio Spiritus sancti super Apostolos, decimo die post ascensionem.
13. Miracula per Apostolos, qui de eo testati sunt, edita.

M 4   14. Mi

4. Doctrinæ

14. *Miranda Ecclesiæ conservatio
in tantis Diabolorum & hominum furo-
ribus.*

Harum partium manifestatæ gloriæ Christi declaratio, & iucundissima est, & utilissima ad confirmandam fidem nostram in hunc Dei filium, qui iam in gloria maiestatis sedens efficax est in electis, per suum uerbum & spiritum sanctum, defendit Ecclesiam, excitat syncteros doctores, arcet Diabolos quos tandem subiect pedibus suis, ac Ecclesiæ suæ communicabit suam gloriam, quando electi omnes in omni æternitate erunt consortes diuinæ ipsius naturæ, & conformes ipsi. Atq[ue] ita percipient iucunditates, quæ sunt in dextra eius in perpetuum. Psalm : 16.

*DE SEXTO
Membro.*

Sextum membrum his effertur uerbis. Plenum gratiæ & ueritatis, hoc est, λόγῳ æternus æterni patris, homo uerus factus, plenitudinem gratiæ & ueritatis

ritatis in mundum attulit. De qua plenitudo, ut Euanglista ait, nos omnes accepimus.

Etsi autem haec uerba plana in se uidentur, perspicua est enim eorum significatio: Tamen plura continent quam prima fronte uidentur polliceri. Nos itaque eorum interpretationem non aliunde petamus, quam ex uerbis Euangelista, qui paulo post clarè indicat, quid gratiae & quid ueritatis uocabulo intellegi uelit, ubi utrumque opponit Legi dicens: Lex per Mosen data est: gratia & ueritas per Iesum Christum. Nec enim dubium est, quin gratia & ueritas utroque in loco, eodem accipiatur modo.

Cum itaque Lex opponitur gratiae & ueritati, necesse est ut accipiatur diversimodè. Aliter enim cum gratiae opponitur, aliter cum ueritati, accipitur. Quid autem sit GRATIA obscurum non est. Nam opponitur & merito nostro & irae Dei. Est enim fauor Dei, quo Deus nos complectitur in filio

M 5 sine

Sine nostro merito , & gratuita bonitas
qua nobis remittit peccatum , & gratis
acceptat credentes ad uitam æternam.

Proinde lex ut opponitur gratiæ ,
significat minas legales , maledictionem
& iram Dei, quæ Mosis ministerio po-
pulo proponebantur, à quibus certè ne-
mo suis uiribus & meritis liberari potu-
it. Nam omnes huius legis damnatoriæ
sententiæ eramus obnoxij : Maledictus
omnis qui non manserit in omnibus quæ
scripta sunt in libro legis. Venit itaq;
æternus λόγος , & contra iram, & ma-
ledictionem legis propositam à Mose ,
ad fert plenam gratiam , perfectam re-
conciliationem , & fauorem æterni pa-
tris omnibus in Christum uiua fiducia
recumbentibus.

Hoc ipsum testatur Diuus Augus-
tinus, cum inquit : Vnus Dei filius
idemq; filius hominis , unus hominis fili-
us , idemq; Dei filius, Non duo filij De-
us & homo, sed unus Dei filius , Deus
sine initio , homo à certo initio. Hic om-
ninō granditer & euidenter Dei gratia
com-

commendatur. Quid enim natura hu-
mana in Christo meruit, ut in unitatem
personæ unici filij Dei singulariter esset
assumta? Quæ bona uoluntas in huma-
na natura præcessit? Cuius boni propo-
siti studium? Quæ bona opera præces-
sere, quibus mereretur iste homo ut una
fieret persona cum Deo? Nunquid an-
tē fuit homo, & hoc ei singulare bene-
ficium præstitum est, ut singulariter pro-
mereretur Deum? Nempe ex quo homo
esse coepit, non aliud coepit esse quā Dei
filius, & hoc unicus & propter Deū uer-
bum, quod illo suscepto, caro factum est,
utic̄ Deus, ut quemadmodū est una per-
sona quilibet homo, anima scilicet ratio-
nalis & caro: Ita sit Christus una perso-
na uerbum & homo. Vnde naturæ hu-
manæ tanta gloria, nullis præcedentibus
meritis, sine dubitatione gratuita: nisi
quia magna hic & sola Dei gratia fide-
liter & sobriè considerantibus eviden-
ter ostenditur, ut intelligent homines
per eandē gratiā se iustificari à peccatis,
per quam factū est, ut homo Christ⁹ nul-
lū possit habere peccatum.

Hæc

Hæc Augustini interpretatio plenitudo[n]inem gratiæ Christi, de qua hic Eu[angelista] concionatur, nobis fidelissime commendat, & ostendit mera Christi gratia, sine omni humano merito crescentes saluari: ut lex Mosis, hoc est, Lex damnans non amplius teneat nos captiuos, qui in Christo Iesu sumus per fidem.

Hactenus de gratia ut opponitur legi Mosis. Sequitur de ueritate, quæ legi per Mosen latæ opponitur, non quidem mentienti aut fallenti: sed umbris ueritatem figuranti, ut ablata (inquit Augustinus) obseruatione umbrarum, quod promissum erat ex fide Dei presentaretur. Quum ergo ueritas opponitur legi per Mosen datæ, ut lex Mosis significat umbras & prædictiones de Christo: Ita ueritas notat ipsum Christum & complementum promissionum, quæ patribus olim sunt factæ.

Cæterum quia ueritas hoc loco opponitur umbris & prænunciationibus de Christo & eius Eu[angelio]: operæ precium

precium esse existimo, huc nonnulla adscribere, ut constet quomodo Moses & Prophetæ umbris & prædictionibus, hanc ueritatem, hoc est, Christum eiusque Euangelium deliniarunt: quò nobis umbrarum & ueritatis collatio fidem augeat de mediatore nostro Christo, atque cius salutari Euangilio.

Facta est autem hæc adumbratio seu figuratio duobus modis, nempe **SIGNIS & DICTIS.** De uue ordine dicendum est,

Signa itaque quibus adumbrata est hæc ueritas, hoc est, Christus & eius Euangelium, sunt in triplici discrimine. Alia enim Sacrificia, alia Sacra menta, alia Typi dicuntur.

In **SACRIFICIIS** spectanda sunt duo: analogia & usus, quæ nobis pulchre ueritatem, id est, Christum & eius Euangelium adumbrant. Analogia est comparatio quædam symbolica umbræ ad ueritatem, quæ analogia duplex in sacrificijs ueteris testamenti consideranda uenit. Prior quod maestatio

mactatio & oblatio cuiuscumque uictime mortem Christi & eius pro peccato satisfactionem adumbret. Vnde etiam haud obscurè resurrectio Christi & triumphus innuitur. Nequaquam enim expiatoria fuisset Christi uictima, si Christus morte uictus non reuixisset. Posterior quod mactatio & occisio animalis adumbrabat naturam humanam morti propter peccatum destinatam fuisse, atque inde non potuisse liberari nisi intercedente uictima aliqua expiatoria.

Usus sacrificiorum uerus & legitimus in his quatuor situs erat. Primum enim per offerentes admonebantur suorum peccatorum, qua ratione uictima erat illis ueluti quedam aspectabilis legis diuinæ concio. Hinc est quod Hebræ: 10. dicitur commemorationem peccatorum factam fuisse in sacrificiis. Secundò, per offerentes reuocabant in memoriam promissam filii Dei uictimam, quae erat futura expiatoria & satisfactoria pro peccato. Hanc igitur promissam uictimam per opponebant magnitudini suorum peccatorum.

catorum. Tertiō ex huius expiatoriæ ui-
ctimæ , quæ fieret per Christum, cogita-
tione, accendebatur fides in mediatorem,
qua fide patres iustificati, & regenerati
sunt in nouos homines. Postremo loco
hac fide iustificati & regenerati patres,
nouam obedientiam Deo præstiterunt.

Sic Abraham intuens suum sacrificium , primū peccatorem se agnoscit.
Deinde uictimam, ut umbram Christi ,
intuetur. Tum cogitatione promissæ
uictimæ accenditur fides in eo. Postremo
ex hac fide ita obedientiam Deo præstat,
ut obedientiam erga Deum omnibus re-
bus mundi anteponat: ut appareat in eo,
quod promptissimus fuerit , mandante
Deo , unigenitum filium suum Isaac im-
molare.

Cæterum hypocritæ, hoc uero usu
neglecto, in externo opere, in quo & cul-
tum Dei collocarunt, hærebant . Vnde
scriptum est. Respexit Dominus ad A-
bel & ad munera eius. Ad Cain autem
non respexit. Significans munera placere
propter Abelem, & non Abelē propter
munera, hoc est, sacrificia. Atque

Atque hoc est quod Dominus apud Esaiam testatur cum ait: Quo mihi multitudinem uictimarum uestrarum , dicit Dominus. Holocausta arietum & adipem pinguium , & sanguinem uitulorum, agnorum & hircorum nolui. Cum ueneritis ante conspectum meum , quis quæsiuit hec de manibus uestris , ut ambularetis in atrijs meis ? Ne offeratis ultrâ sacrificium frustra , incensum est abominatio mihi &c. Huius rei causam subiungit Dominus dicens : Iniqui enim sunt coetus uestri.

Non ergo placebant sacrificia uetera in hypocritis & impenitentibus , qui nec symbolum intelligebant, nec uerum usum habebant : sed solummodò in externa actione occupabantur, & putabant se mereri remissionem peccatorum & fieri iustos opere (ut aiunt) operato. Horum errorem omnibus zetatibus diuinitus excitati Prophetæ taxarunt. Haec tenus de sacrificijs, sequitur de sacramentis.

In

In S A C R A M E N T I S, quæ
lia fuerunt: circumcisio, agnus phase,
aspersio sanguinis, lotiones &c. genera-
tim quidem spectentur, mandatum Dei,
res externa, promissio & fides: quæ qua-
tuor in quolibet Sacramento requirun-
tur. Speciatim uero, symbola singulo-
rum & usus.

Præputij carnis præcisio, significa-
bat ueterem naturam in regeneratione,
uirtute mortis Christi resecandam esse,
& figura erat spiritualis circumcisionis,
de qua Paulus ad Philip: 3. ait: Nos
circumcisio sumus qui spiritu Deum co-
limus, & gloriamur in Christo Iesu, &
non in carne confidimus.

Agnus phase manducatus, Chri-
stum fide & spiritu edendum, quò spiri-
tualiter uiuamus adumbrabat: quem ty-
pum ipse Dominus, Iohan: 6. expli-
cat.

Aspersio sanguinis uitulæ figura-
bat aspersionem sanguinis Christi, quo
à peccatis purgantur fideles. Ita enim

N hoc

In :

194

hoc symbolum explicat Petrus in primo
prioris.

Lotiones eodem pertinebant. Nam
& ablutionem quæ fieret per sanguis
nem Christi figurabant, & sanctificatio-
nem per Spiritū sanctum adumbrabant,
ut interim taceam, eas ablutiones etiam
nostrum baptisma præfigurasse. Usus
horum sacramentorum in pñs prorsus
idem fuit, quem sacrificiorum fuisse
admonui.

Tertium genus signorum quibus
adumbrabatur ueritas, hoc est, Christus
& eius EuangeliuM T Y P O R V M
est, quorum duæ sunt formæ. Nam qui-
dam ordinarij, quidam historici rectè
appellantur. Ordinarij à tempore sumunt
differentiam: nam alij perpetui, alij tem-
porarij sunt.

Perpetuus typus Christi & Eccles-
iæ, est hæc mundi admiranda structura
& administratio, quemadmodum Da-
uid Psalm: 19. pulcrè ostendit. Totus
enim hic mundus est typus regni Chri-
sti, in quo sol ipse, Christum solem iusti-
ciæ

tice signat. Ut enim sol hic aspectabilis
permeat cœlum & suos radios mittit in
omnis terræ partes , atq; res nascentes
uiuificat & fouet : Ita Christus sol iusti=
ciæ, ut à Malachia nominatur , suæ uir=utis
radios mittit in Ecclesiam, quibus
Ecclesia uiuificatur & fouetur, ut sit no=ua
creatura spirituales actiones exercens.
Luna & Stellæ, Apostolos ipsos & alios
pios suo quosq; ordine & gradu notant.
Hunc typum intuens Apostolus, non du=bitauit ex hoc Psalmo testimonium de= promere, quo confirmat Euangeliū la=tè per orbem sparsum esse. Ita enim ait
Rom : 10. An non audiuerunt & atq; in
omnem terram exiuit sonus eorum, & in
fines orbis uerba eorum.

Temporarij typi fuerunt qui du=rabant cum politia Mosaica, quales fue=runt, ut ex multis paucos referam, sa=cerdotium Aaronicum, regnum, arca te=stamenti, &c.

In sacerdotio quatuor potissimum
spectanda occurrit, quæ adumbrant no=

N 2 bis

bis Christum & Ecclesiam, & ea quæ in Ecclesia geruntur, ut sunt : ordo, uncio, uestes sacræ, & consecrandi ritus. Ordo typus erat Christi & Apostolorum. Ut enim summus sacerdos erat umbra ueri sacerdotis Christi: ita cæteri inferioris ordinis sacerdotes, notabant Apostolos. Et ut summus sacerdos semel in anno ingrediebatur in sanctum sanctorum, portans peccata populi in figura: Ita Christus semel obtulit se in ueritate pro populo, & una oblatione consummauit sanctos in perpetuum, cuius facti, testes fuerunt Apostoli. Hunc typum copiosè explicat epistola ad Hebreos. Vnctio typus fuit spiritualis olei, quo Christus unctus est in summum sacerdotem, & quo ipse suos, in spirituales reges & sacerdotes consecrat. Præterea fuit etiam typus spiritualis læticiæ sanctorum, quam habent ex inhabitacione spiritus sancti. Hinc oleum læticiae in Psalmo dicitur. Vestes sacræ, & innocentiam Christi puritatemq; in ipsius sanctissima humanitate, & sanctitatem

tatem Ecclesiæ adumbrabant. Huc il-
lud Dauidis: Sacerdotes tui induant ius-
ticiam & sancti tui exultent.

Consecrandi ritus etiam mysticam
significationem habuit, in quo quatuor
potissimum fiebant. Primum enim con-
secrandi in sacerdotes, corpus aqua
munda abluere debebant. Deinde in-
duebant uestes sacras. Tum ungebant
capita. Postremò implebant manus.

Hæc quatuor adumbrant eos quos
Christus in sacerdotij consortium sibi
assumit. H̄i enim primū debent con-
scientias suas abluere à peccatorum for-
dibus, idq; sanguine Christi qui figura-
tur Baptismate nostro. Deinde induent
uestes sacras, id est, Christi iusticiam,
qua coram Deo consistunt. Tum ungent
capita, hoc est, donati Spiritu sancto
exultabunt gaudio corā Christo suo, atq;
ei se sistent spirituales reges & sacer-
dotes. Postremò implebunt manus, hoc
est, consecrati iam Deo ipsi hostias ueras,
uiuas, spirituales & acceptas Deo offre-
rent per Christum Iesum.

N 3   Regnum

Regnum Mosaicum Ecclesiam Christi figurat, in qua Christus solus Monarcha ~~et universus~~ præsidet, cui populus Christianus iuxta leges sibi præscriptas seruit. In hoc regno Mosaico multæ sunt particulares umbræ Christi & regni eius spiritualis. Et, ut alias omittam, obseruandum imprimis est decretum, de fratribus mortui sine liberis uidua, quā lege tenebatur ducere superstes frater: Et prohibitio ciborum certorum animalium. Has duas umbras breuiter attingam, & cum ueritatis luce conferam.

Fratres duo quorum prior moritur sine liberis, posterior autem fratri semen excitat, typi sunt Adami & Christi. Adam moritur sine liberis, hoc est, non generat Deo filios, sed moritur cum suis carnalibus filijs, & relinquit uxorem uidiuam, hoc est, genus humanum sterile & infoecundum, quantum quidem ad spiritualem sobolem attinet. Huic fratri mortuo secundus Adam semen excitat, dum semine incorruptibili uerbo Dei, generat filios, non carnales quidem illos, sed

Sed spirituales: non ad mortem, sed ad uitam: non ad rerum caducarum posses-
sionem, sed ad cœlestis & æternæ gloriæ
hæreditatem. Sed de hac spirituali ge-
neratione suprà dictum est.

Prohibitio ciborum, spiritualis con-
ditionis eorum quos Christus in suam fa-
miliam asciscit, adumbratio fuit. Nam a-
liqua proprietas animalis cuiuscip̄ à cuius
efu prohibebantur Iudæi, admonebat
fugiendum esse in spirituali Christi re-
gno uitium, quod ea proprietate adum-
brabatur. Exempli gratia. Caro suilla
interdicta fuit Iudæis, quo interdicto
significabatur quod in Christi regno im-
puritatem eam quam suibus uidemus
conuenire, fugiamus. Sues enim lotę mox
redeunt ad uolutabrum, & magis se in-
quinant. Huiusmodi igitur impurita-
tem & redditū ad pristinas fôrdes fugere
admonemur Mosaica illa prohibitione.

Prohibetur quoq̄ efsus Aquilæ,
Gryphi, Haliçeti, Vulturis etc. que pro-
hibitio mysticè, superbiam & crudelita-
tem uitandam adumbrat. Nam iste aues

N 4 ut

Siam Christus Monar-
cui populus
præscriptas
multæ sunt
& regni ex-
mittam, ob-
decrenum, de-
adua, quā lege
frater: Et
orum animalia,
et actiones, &
nam.
in prior monitum
em trahimem
& Christi. As
, hoc est, non ge-
oritur cum suis
per uotum uis-
tum sterile &
quidem ad spis
Huic fratri
enem excitat,
uerbo Dñi,
quidem illos,
sed

ut crudeliores sunt in minores : Ita in sublimia uolant, humilia & ima despiciētes . Prohibitio Milui, rapacitatem fugiendam figurat. Interdictum animalium, quæ super manibus suis gradiuntur, notat crudelitatem & ferocitatem abesse debere à spirituali Christi regno.

Plura de huiusmodi legalibus prohibitionibus legantur in Leuitico , & ut cognoscatur quarum rerum cauendarum nos admoneat singulorum prohibitio: ad hibeantur in consilium qui de naturis animalium scripserunt, & imprimis Procopius sophista, qui multa eruditè scripsit de his rebus in commentarījs suis in Leuitic :

Arca testamenti similiter Christi typus fuit. Nam mysteria quæ latebant in arca , ut ait Procopius , representarunt sermonem Dei. Ligna arcæ non sentiebant ullam putredinem : corpus Christi nullam experiebatur corruptiōnem. Arca inaurata fuit : corpus Christi, diuinitate & sanctitate splendidum.

Auro

Auro corruscāt uestes, annuli & omnia
quæ ad Arcam pertinent: in Christi Ec-
clesia omnia bonitate & splendore glo-
riæ Christi ueluti rutilant. Baiuli ge-
stant Arcam: præcones Euangeliū uoce
sua Christum portant. Operculum ar-
cæ, quod dicebatur propitiatorium,
uirtutem sanguinis Christi adumbrabat.
Ita enim Paulus hunc typum explicans
ait: Quem proposuit Deus propitiato-
rium per fidem in ipsius sanguine.

Huc & illud Iohan: Et ipse est
propitiatio pro peccatis nostris. Nam
sicuti lamina illa aurea quæ propiciato-
rium dicebatur, tegebat Arcam, in qua
lex erat cum sua appendice de maledi-
ctione, quam minatur omnibus trans-
gressoribus: Ita sanguis Christi tegit
nostra peccata, ut non amplius prode-
ant in conspectum Dei, imò tecta, abo-
lita & expurgata sint. Huc illud Dauis-
dis: Beati quorum tecta sunt pecca-
ta.

Hæc sint breuiter de Arca testa-
menti dicta, Omitto incensum iuge, ora-

N s t i o n i s

tionis Christianæ eiusq; perpetuæ sym-
bolum: omitto candelabra, quibus præ-
cones uerbi figurabantur : omitto lumi-
naria, diuini uerbi adumbracula : omitto
innumera alia, quæ pædagogica quædam
rerum spiritualium symbola fuere.

Hactenus pauca de typis ordina-
rīs diximus, ut aliquo modo ostendere-
mus collationem inter umbras Mosaicas
& ueritatem Euangeli: iam nonnulla de
typis historicis attingam : inter quos hi
præcipui occurruunt. Adam, Melchise-
dech, Isaac, Iacob, Ioseph, Iosua, Ge-
deon, Samson, Dauid, Ionas, &c.

Quemadmodum A D A M prim⁹
homo ad imaginem Dei conditus, quod
ad humanam hanc naturam & uitam at-
tinet, sic solus erat, ut nemo reperiretur
ex creaturis omnibus siue Angelis, siue
bestijs, cuius accessione genus humanum
multiplicari posset : Sic & Christus ue-
ra illa & expressa imago Dei, quantum
ad cœlestem uitam & ad fœlicitatem æ-
ternam pertinet, solus erat, nec quisquā
ex toto humano genere, imō ne ex an-
gelorum

gelorum quidem ordine erat, cuius consortio pari ac conformi, filiorum Dei multitudo procrearetur. Quare sicut Deus Adamum noluit permanere solum, quem humani generis caput constituerat: Ita & filium suum Christum, non est passus esse solum, quem ab æterno electorum multitudini caput & principem destinauerat, ut possit dicere: Ego & pueri quos dedit mihi Deus: atq[ue] ita ad saluandorum pertingere multitudinem.

Deinde Adam dormiens & iterum excitatus, typus fuit morituri & reuirari Christi, & ut Adam post soporem surgens, Euam de latere suo formatam agnouit: Ita Christus à morte resurgens ex uulnere lateris sui ædificauit Ecclesiam. Præterea ut Adam solus suo reatu, coniecit totam suam posteritatem in dānationem: Ita Christus solus est autor iustificationis & uitæ.

MELCHISEDECH qui simul & rex fuit & sacerdos, insignis erat Christi regis & sacerdotis typus. Ut ille rex Salem dicebatur: Ita hic uerè & nunquam

nunquam intermorituræ pacis rex est.
 Non enim terrenam sed cœlestem pacem
 adfert. Ut ille ex eo nomen habet, quod
 sit rex iusticiæ: ita hic sempiternam ad-
 ducit iusticiam, qua ueluti stola candi-
 dissima suam ornat sponsam. Ut ille re-
 gia liberalitate obtulit Abrahamo, post
 pugnam cum regibus quinçþ, panem &
 uinum in deserto: Ita hic omnibus A-
 brahami filiis post pugnam cum rege te-
 nebrarum & peccatorum, profert cœle-
 stem refocillationem, ac iam fatigatos
 spirituali reficit nutrimento. Ut ille sa-
 credos erat Dei altissimi qui Abrahamo
 benedixit: Ita hic solus sacerdos est ille
 summus qui filiis Abrahæ benedicit,
 eosq; æternum beatos reddit.

Hunc Christi typum attingit qui-
 dem Dauid, Psal: 110. ubi ita in spiritu
 Christum alloquitur: Tu es sacerdos æ-
 ternus secundum ordinem Melchisedech,
 sed Epistola ad Hebræos eundem copi-
 osè prosequitur, & in pluribus circum-
 stantijs eum Christo accommodat.

Quod

Quod autem Papistæ è typo Melchisedechi offerentis panem & uinum Abrahamo, suum missaticum sacrificium comprobare contendunt, foedissimus error est. Primùm enim confundunt regnum & sacerdotiū Melchisedechi : protulit quidem panem & uīnum , ut rex liberalis , sed benedixit ut sacerdos Dei altissimi. Deinde uim faciunt Grammaticæ: non enim ibi est, obtulit , hoc est , sacrificauit ut interpretantur Papistæ , sed protulit , seu fecit produci , seu aduehi . Præterea impij sunt in sanctum uirum Dei Melchisedechum , quem apertè criminis idololatriæ reum peragunt . Nam si Melchisedechus obtulit Abrahamo sacrificium panis & uini, profectō impius fuit idololatra : cūm soli Deo sit offerendum. Postremō sanctissimo patri Abrahamo , notam sacrilegij injurunt, qui sibi diuinos honores usurpauit : permittens sibi à Melchisedecho offerri sacrificiū: quod ne angeli quidem sibi offerri passi sunt. Iudicūm 13.

Isaac

Quod

ISAAC uarijs modis adumbras
hat Christum. Natus est Isaac matre non
serua, sed libera : & Christus non ex
Hagar, aut alia ethnica foemina , sed ex
Sara libera secundum carnem natus est,
carnem enim ex semine promissionis ac-
cepit. Isaac natus est per miraculum ,
præter vires naturæ ex nonagenaria ma-
tre : Christus quoq; præter naturæ cur-
sum miraculosè è uirgine natus est. Isaac
post præcedentes promissiones multis
annis expectatus , tandem in senectute
parentum natus est. Christus consimili
modo diu antè promissus & expectatus,
in senectute Israëlis secundum carnem
natus est.

Isaac unicus fuit Saræ libere filius,
ideoq; unicus paternorum bonorum hæ-
res : Christus unigenitus tam patris se-
cundum diuinitatem , quam matris se-
cundum humanitatem , à Deo hæres est
constitutus omnium bonorum. Isaac præ-
dicatur à seruo Abrahæ ad hoc misso, ut
nuptias illi conciliaret: Christus prædis-
catur

tatur ab Apostolis seruis Dei in hoc missis , ut illi Ecclesiam despōsent .

Isaac fuit patri uolenti se immolare obediens: Christus suo æterno patri usq; ad mortem crucis est obsecutus . Isaac impositus est rogo ut mactandus immolarentur , sed in columnis euasit : Christus impositus arę crucis uerè mortuus est , sed tertio die reuixit & mortem ita euasit , ut non moriatur ultrà .

In Isaco facta est promissio seminis Abrahamo . In Christo uis est generationis filiorum Dei . Breuiter Abraham Isaac & Sara mysticè regnum Christi adumbrant : sicuti Ismael & Hagar Iudaicam gentem figurant .

I A C O B Patriarcha cum sua familia , multis uarijsq; modis Christum ac ipsius Ecclesiam adumbrat . Iacob iter ingreditur solus , relictis parentibus , domo , amicis : Christus de cœlo descendit , & non habet quo caput suum inclinat , cuius quoq; Ecclesia in sua peregrinatione , nequaquam crucis est expers .

Iacob

Iacob fatigatus ac præuentus tenebris, antequam ad amicos uenit quō iter instituit, in lapidem recumbit: Fideles fatigati uarijs temptationibus, in hac uita peregrinantes, in Christum lapidem uiuum recumbunt, super quo refocillantur à laboribus peregrinationis suæ.

Iacob in somnis uidit scalam stan-tem super terram, cuius cacumen cœlum tetigit, uidit angelos Dei descendentes & ascendentess per eam, & Dominum innixum scale dicentem sibi: Ego sum Deus Abraham, Isaac patris tui. Et pau-
lò post: Benedicentur in te & in semi-ne tuo omnes tribus terræ. An non hic pulchrè etsi ænigmaticè adumbratur re-gnum Christi & an non hoc præclarum uisum & admirandum centinet myste-rium reparationis nostri & Hanc itaque umbram Mosis, paulo fusius cum Chri-sti ueritate conferamus.

Scala itaque à Patriarcha uisa, Chri-
stum figurat. Scala mediatrix est con-
iungens locum infernum & supernum.
Scala infernè quidem terram, supernē
uerò

uerò cœlum attingit. Quid hæc sibi uo-
lunt : Christus solus mediator est , qui
coniungit Deum & homines. Terram
cœlo, cœlum terræ coniungit. Homines
angelis, angelos hominibus conciliat. Per
Christum solum ascensus in cœlum pa-
tet, ut ipse testatur : nemo ascendit in
cœlum nisi qui descendit, filius hominis,
qui est in cœlo. Item, Ego sum uia, &c.
Christus supernè coniungitur cœlo , id
est, Deus est de Deo natus, infernè con-
iungitur cum terra, uera humanitate as-
sumta.

Angeli per scalam hanc ascendunt
& descendunt , hoc est, præcones uerbi
adducunt in cœlum innitentes scalæ , id
est, credentes in Christum claudunt cœ-
lum n̄s qui absq; hac unica scala cœlum
conscendere moliuntur. Per hanc igitur
scalam , qui est Christus mediator, con-
scendunt omnes electi . Parata est hæc
scala ad finem usq; mundi, per quam so-
lam uia est ad arborem uitæ , à qua per
peccatum exclusi fueramus , nec uni tan-
tū terræ loco innititur , sed basis illius

O

sic

Sic est dilatata , ut quocunq; totius orbis
loco consistat , copiam illius ad ascen-
dendum habeas . Ascendimus per hanc
scalam ad Deum supernè illi innitentem.

Sed quomodo quæso ascendimus ?
Ascendimus primùm corde per fidem ,
quo corde ascensio fit , ut nostra conuer-
satio sit in cœlo . Vnde Paulus: nostra
conuersatio est in cœlo. Ascendimus de-
inde gemitibus,suspirijs & precationis-
bus nostris , quas ad cœlestem patriam
per scalam Christum perferimus, dum
patrem in illius nomine inuocamus. As-
cendim⁹ anima,quādo corpore hoc mor-
tali liberati, animā Deo patri per Chri-
stum reddimus. Ascendimus tandem &
corpore & anima, quando à mortuis ex-
citati rapiemur in nubib⁹ obuiam Chri-
sto. Fusius hanc uisionē explicat Augu-
stinus lib: 12.contra Faustum Manichæū.

Jacob duas sorores in uxores dicit.
Christus duos populos Gentiles & Iude-
os in suam familiam recipit , & utrosq;
tanquam sponsam sibi despondet. Vtraq;
uxor Jacob fit foecunda , sed non eodem
omnino .

omnino tempore: Vt ergo populus Christo
parit, sed iuxta dispensationem diuinam.

Quod autem uenit Iacob ad Iordanem, & transmissis omnibus ipse solus remansit, & luctabatur cum viro usque dum ueniret aurora, non caret mysterio. Iacob (inquit Augustinus) in illa collectatione, Iudeorum populum figurauit. Angelus qui cum eo luctabatur, typum saluatoris Domini præferebat. Luctatur Iacob cum Angelo, quia populus Iudeorum luctaturus erat cum Christo. Vincentebat Iacob angelum, quia Iudeorum populus Christum usque ad mortem persecutus erat, & quia non totus Iudeorum populus infidelis extitit Christo, sed non parua multitudo in nomine eius legitur crescidiisse: ideo angelus tetigit femur Iacob, & claudicare coepit: pes enim ille in quo claudicabat, Iudeos qui in Christum non crediderunt figurabat, ille uero qui sanctum remansit, illorum typum gessit qui Christum Dominum receperunt. Benedictionis quam petit Iacob ab angelo, significatio est, quod Christus ueris Israelitis benedictionem

O 2 &

& salutem adferet : qui Christus sola fide retinetur , ne à nobis discedat priusquam nos cœlestibus benedictionibus donauerit. Multa sunt alia typica in Iacobō Patriarcha, quæ breuitatis gratia omitto .

ΙΟΣΕΡΗ , ut alios Iacobi filios taceam , uarijs modis Christum repræsentat. Ioseph accusat fratres propter impia illorum facta : Christus Iudæis suam impietatem exprobrat. Ioseph exponitur à fratribus : Christus à suo populo reñcitur . Tunica preciosa Ioseph tingitur sanguine hoedi , & mittitur patri : Christi castissimum corpus proprio sanguine tingitur , & fit patri hostia. Ioseph uenditur uiginti argenteis: Christus à Iuda discipulo pro pecunia proditur Iudæis. Ioseph sollicitatus ab impura fœmina , castus manet : Christus tentatus à Satana uictor euasit. Ioseph innocens in carcerem coniçitur. Christus in mortis carcere inclusus tenetur. Ioseph egreditur gloriose de carcere : Christus

Christus egreditur liber de sepulcro,
per gloriosam suam resurrectionem.

Ioseph egressus de carcere, accipit
a Pharaone totius Ægypti potestatem,
ut ad os eius cibaretur omnis populus,
essentq; ipsi subiecta, cum in domo re-
gia, tum in uniuersa Ægypto, solo Pha-
raone excepto qui ipsi subiecit omnia:
Christus uictor mortis accipit a Deo po-
testam, ut illi omnia subiecta sint in
cœlo & in terra. Ioseph annulo regio,
ueste byssina, & torque aurea ornatur,
& præterea curru regali uehitur præ-
cone clamante: Christus potestatem
& autoritatem a patre accepit: quæ
potestas annuli symbolo significatur: ac-
cepit splendorem gloriæ & diuinis suis
miraculis & uoce patris ad illum perla-
ta: Hic est filius meus dilectus. Hic
splendor omni ueste byssina & torquib;
aureis splendidior est. Currus quo Chri-
stus circumuehitur, ministerium Euangeli-
j est. Præconium est uox prædicanti-
um Euangelium, quo præconio omnes

O, admo-

hristus sola si-
dilcedat pri-
enditionibus
a typica in le-
uitatis gratia

Ios Iacobi filios
Christum repræ-
fratres proprii
Christus iudas
obrat. Ioseph av
Christus a suo po-
ca preciosa Ioseph
di. Il minister pa-
rum corpus proprio
fit patri hoita.
in argenteis: Chri-
sto pecunia praeditus
liberatus ab impus-
to: Christus tenet
exalt. Ioseph in-
seritur. Christus
ius tenetur. Ioz
ie de carcere:
Christus

admonet, ut filium Dei adorantes genua
cordis flectant.

Omitto somnium Ioseph de Sole
& Luna, & undecim Stellis eum ado-
raturis, quod uerè completum est in no-
stro Ioseph, id est, Christo post resur-
rectionem, quando Maria mater & Io-
seph patris munere functus, & undecim
discipuli eum adorarunt, quo respexis-
se uidetur Psalmus. Laudate eum Sol
& Luna, laudate eum omnes Stellæ, &
lumen. Hæc Augustinus.

I E H O S V A anteā dictus Ho-
sea, nouum nomen à Mose accepit, præ-
posita ueteri nomini prima tetragram-
mati litera Iod, ut qui anteā dicebatur
Hosea nunc Iehosua dicatur, ut uel ipso
nomine Iesum figuret. Nomen itaç hoc
nouum, adumbrationem quandā Chri-
sti habet: qui Deus & homo est, ac sui
populi uerus saluator: ut qui à perdi-
tissimo statu suos uindicet, atç illis sa-
lutem impertiat. Iehosua succedit Mosi
ac regit populum Dei, Mose mortuo:
Christus succedit legi, ac mortua lege
fideles.

fideles suo Spiritu regit. Iehosua per Iordanem traducit Israelitas, quod præstare Moses nequaquam potuit: Christus à morte traducit suos ad uitā, quod lex præstare nequaquam potuit. Iehosua eligit uiros fortes & strenuos ad debellandū Amelech: Christus eligit Apostolos ad debellandos principes & potestates tenebrarum. Iehosua pugnat contra hostes populi Dei, eosq; uincit: Christus pugnat aduersus peccata eaq; abulet. Iehosua lapidibus de cœlo missis in hostes, sit superior: Christus diuinis miraculis se uictorem Satanæ declarat. Iehosua Israélitas carnales in hæreditatem terrenam induxit: Christus Israelitas spirituales in hæreditatem cœlestem introducit. Iehosua carnalibus Iudæis distribuit terram Canaan: Christus spiritualibus Israelitis se cognoscentibus cœlestem hæreditatem distribuit, ut ita, hæreditate cœlesti acquisita, ab omnibus laboribus liberati, requie fruanatur æterna, & perpetuo gaudeant sabatismo.

O 4 Gedeon

GEDEON quoque Christum adumbravit. Etsi autem huius viri erat haud leuia in scripturis leguntur : nihil tam*en* uetat quo minus Christi typum gerat. Neque enim omnia quae typis tribuuntur , antitypo accommodari debent , sed ea solummodo quae congruunt. Prim*um* ergo Gedeon in hoc representauit Christum, quod quemadmodum Gedeon , Oreb & Seth principes Madianitarum, cum ipsis Madianitis trucidauit, atque ita populum à servitate liberauit : Ita Christus Diabolum et infernum superat , ac suos in pristinam libertatem uendicat.

Augustinus de Gedeone hæc ex Ambrosio adducit : Commotus, ait, oraculo Gedeon, cùm audisset quod defientibus licet populorum millibus, in uno uiro Dominus plebem suam ab hostibus liberaret : obtulit hoedum caprærum , cuius carnes secundum præcepta angeli, & azyma supra petram posuit , & ea iure perfudit, quæ semel ut uirgæ cacumine quam Angelus Dei gerebat , contigit,

contigit, de petra ignis erupit, atq; ita sacrificium quod offerebatur absumtum est. Quo indicio declaratum uidetur, quod petra illa typum habuerit corporis Christi, quia scriptum est: Bibeant de consequenti eos petra, petra autem erat Christus, quod utic; non ad diuinitatem eius, sed ad carnem relatum est, quæ sitientium corda populorum, per henni riuo sui sanguinis inundauit.

Iam tunc igitur in mysterio declaratum est, quia Dominus Iesus in carne sua totius mundi peccata crucifixus absuleret. Nec solum delicta factorum, sed etiam cupiditates animalium. Caro enim hoedi ad culpam facti refertur, ius ad illecebras cupiditatum, sicut scriptum est: Quia concipiuit populus cupiditatem pessimam, & dixerunt: Quis nos cibabit carne? Quod autem ostendit angelus uirgam, & tetigit petram, de qua ignis exiit, ostendit quod caro Domini Spiritu repleta diuino, peccata omnia humanæ conditionis exureret. Hactenus

O s nus

nus Augustinus ad uerbum ex Ambrosio.

Vellus præterea Gedeonis, mystrium magnum continet. Primum fuit ros in solo uellere ad petitionem Gedeonis, reliqua terra in circuitu sicca. Deinde uellere sicco, ros fuit in tota terra. Primum (ut ait Chrysostomus) adumbrat populum Iudaicum solum fuisse cultorem Dei, reliquo mundo manente in sua impietate. Secundum, ut populum Iudaicum in totum abiecisse cultum Dei notat: ita figurabat cultum Dei per prædicationem Apostolorum diuulgansdam fuisse per totum terrarum orbem. Vellus enim symbolum sacrificiorum fuit, & ros efficaciam Spiritus notat, qui ad prædicationem Euangelij est efficax in ihs qui conuertuntur.

S A M S O N præterea Christum multis modis adumbrat, de quo Augustinus in hunc modum loquitur. Samson, fratres dilectissimi, Christum figurauit. Verum mihi dicere uideor, sed continuo occurrit cogitantibus. Et
Christus

ex Ambros
onis, myste
Primum fuit
nem Gedeon
sicca, De
tota terra,
mus adum
sum fuisse cul
lo manente in
m, ut populum
e cultum Dei
clum Dei per
lum diuina
erratum ordem,
i sacrificiorum
Spinos notat,
Evangeli est
notatur.
præterea Chris
titat, de quo
lum loquitur.
tu, Christum
ficere videor,
gantibus. Et
Christus

Christ⁹ uincitur blandic⁹s muliebribus:
Et Christus quomodo intelligitur ad
meretricem intrare potuisse: Dein
de & Christus capite nudatur, capil
lo raditur & uirtute spoliatur, alliga
tur, excæcatur, illuditur & Eugila
fides, attende quid sit Christus, non
solum quid fecerit, sed etiam quid
passus sit Christus. Quid fecit &
operatus est ut fortis, passus est ut in
firmus. In uno intelligo utrumq⁹, ui
deo fortitudinem filij Dei, video infir
mitatem filij hominis.

Accedit & aliud, quia Christus
totus, quomodo eum scriptura commen
dat, & caput & corpus est. Sicuti
Ecclesiæ caput est Christus: Ita Chri
sti corpus Ecclesia est. Habet ergo Ec
clesia in se fortis, habet infirmos, ha
bet iustos, habet & iniustos, modō
corpus Christi quod iustis area est, po
stea horreum erit: tamen cum area est,
non recusat paleas sustinere, cūm tem
pus aduenerit reponet triticum & à pa
leis segregabit.

Quædam

Quædam ergo fecit Samson ex persona capitis : quædam ex persona corporis: totum autem ex persona Christi. In eo enim quod uirtutes & miracula operatus est Samson , caput Ecclesiæ Christum significabat. In eo enim quod prudenter fecit illorum qui in Ecclesia iustè uiuunt imaginem gessit. Vbi forte præuentus est & incautè egit , eos , qui in Ecclesia peccatores sunt , figurauit.

Meretrix quam Samson in coniugium sumit , Ecclesia est , quæ ante agnationem unius Dei, cum idolis fornicata fuit: quam postea sibi Christus adiunxit. Postquam autem ab eo illuminata fidem suscepit , etiam hoc meruit, ut per eum salutis sacramenta cognosceret , & ab eodem reuelarentur ei mysteria cœlestium secretorum. Nam questio ipsa, quæ continet. De edente exiuit cibus & de forti egressa est dulcedo : quid aliud significat quam Christum à mortuis resurgentem ? De edente utique , id est de morte quæ cuncta deuorat atque consumit, exiuit cibus ille qui dicit. Ego sum panis

panis uiuus qui de cœlo descendit : quem humana exacerbavit iniquitas , eiç aceti & fellis amaritudinem propinavit , atç ab eo plebs gentium uitæ dulcedinem conuersa suscepit, ac sic de mortui leonis ore, id est de Christi morte qui accubans dormiuit ut leo, apum, id est , Christiaz norum, exiuit examen.

Quod autem dicit : Non inuenis setis propositionem meam , nisi arassetis in uitula mea. Hæc uitula, id est Ecclesia, reuelata sibi à uiro suo secreta fidei mysteria trinitatis, resurrectionis, iudicij, pariter & regni in fines terræ & Apostolorum doctrina , & prædicatione pulgauit , & intelligentibus atç cognoscensibus æternæ uitæ præmia repromisit.

Sequitur autem: iratus est Samson, quia duxit sodalis uxorem eius. Sodalis iste omnium hæretorum figuram gesit. Magnum secretum est fratres mei : Nam hæretici qui Ecclesiam diuiserunt, uxorem domini sui ducere & abducere uoluerunt

Samson ex persona Christi miraculat Ecclesia enim quod in Ecclesia ita. Vbi forte ergo, eos, qui figurauit, in coniuncti, que ante agudis fortitatem adiunxit, illuminata figura, ut perognaretur, & ei mysteria coenitatio ipfa, emacibus & fo: quid aliud in mortuis resurgit, id est de hoc consuevit. Ego sum panis

uoluerunt. De Ecclesia enim & de Euāgelijs exierunt, qui impietatis adulterio Ecclesiam, id est, Christi corpus in partem suam conantur inuadere. Vnde fidelis ille seruus & amicus dominicæ sponsæ loquitur. Despondi enim uos uni uiro uirginem castam exhiberi Christo. Vis deamus mysterium. Iste Samson quid fecit offensus : cepit enim uulpes , id est, adulterantes sodales, de quibus dicitur in cantico canticorum , Capite nobis uulpes paruulas exterminantes uineas . Quid est , capite : id est , comprehendite , conuincite , confutate , ne extermi- nentur Ecclesiasticæ uineæ. Quid est aliud uulpes capere , nisi hæreticos diuinæ legis autoritate reuincere & sanctarum scripturarum testimonij , ueluti quibusdam uinculis , alligare atq; constringere : Vulpes capit , ligatis caudis , ignem apponit. Quid sibi uolunt caudæ uulpium colligatae : caudæ uulpium quid sunt , nisi posteriora hæreticorum , qui prima habent magna & blanda & deceptoria opera , posteriora ligata , id est , damna- ta

ta & in ignem in fine trahentia , ut eorū
fructus & acta consumant , qui suis se-
ductionibus acquiescunt.

Et paulò post : Vbi surrexit (in-
quit) media nocte exiuit , abstulit por-
tas ciuitatis ipsius cum seris , & eas
dem portas in cacumine montis posuit .
Ab allophylis teneri non potuit. Portas
ciuitatis quibus ad meretricem intravit,
abstulit , & in monte leuauit . Quid est
hoc & infernum & amorem mulieris u-
truncę scripture coniungit . Inferni ig-
nem tenebat domus meretricis . Pro in-
feris ponitur domus meretricis : recte
pro inferis ponitur , quia neminem re-
pellit , omnem intrantem ad se trahit .
Agnoscimus hoc loco redemptoris no-
stri opera . Postquam synagoga ad quam
uenerat , à se per Diabolum separata est:
posteaquam eum decaluauit , id est , in
loco caluariæ crucifixit , ad infera descen-
dit & inimici custodiebant locum dor-
mientis , id est , sepulcrum & capere
uolebant , quem uidere non poterant .

Ille

Ille autem dormiebat ibi, hoc ideo dixit: quia uerè mortuus erat. Et dictum est, media nocte surrexit, hoc significauit, quia in secreto surrexit: aperte enim passus est, solis autem discipulis & certis quibusdam resurrexisse manifestatus est. Ergo quod intravit, omnes uiderunt: quod surrexit pauci cognoverunt, tenuerunt & palpauerunt. Tollerit tamen portas ciuitatis, id est, aufert portas inferni. Quid est portas inferni tollere: nisi mortis imperium removere: recipiebat enim non remittebat. Quid autem fecit Dominus Iesus Christus, ablatis portis mortis: ascedit in caccum montis. Nouimus enim eum & resurrexisse, & in coelos ascendisse.

Quid est autem quod & in capillis uirtutem habebat: & hoc fratres diligenter aduertite. Virtutem non habuit in manu, non in pede, non in pectore, non in ipso capite: sed in capillis, in crinibus. Quid sunt capilli: & quid comæ: & nos uidemus, & interrogatus Apostolus respondit nobis. Coma uelamentum

mentum est , & in uelamento Christus habebat uirtutem , quando umbræ ue teris legis eum tegebant. Cùm ergo Sā son in uelamento erat, quia in Christo a liud videbatur, aliud intelligebatur.

Quid sibi autem uult, quòd proditum est secretum & decaluatus est Samson & contemta est lex , & passus est Christus. Christum enim non occiderent, si legem non contempsissent . Nam nouerant & ipsi, quòd eis Christum non licebat occidere : dicebant iudici, nobis non licet interficere quenquam. Decaluatus est Samson : reuelata sunt condensa , remotum est uelamentum , & Christus qui latebat apparuit. Capilli autem rediuiui, caput iterum uestierunt, quia Iudæi nec resurgentem Christum agnoscere uoluerunt.

Fuit quidem in molendino , fuit cæcatus, fuit in domo carceris . Domus carceris uel molendinum, labor est huius seculi. Excæcatio autem Samson illos indicat, qui infidelitate cæcati , Christum nec uirtutes operantem , nec ascenden-

P tem

tem ad cœlestia cognouerunt. Cæcitas quoq; Samson quam intulerunt, cæcitas Iudæorum significabat, Christus autem à Iudæis & comprehensus est, & occisus.

Adduxerunt autem eum inimici, ut illudarent ei. Iam hic imaginem crucis attendite. Expansas enim manus ad duas columnas, quasi ad duo ligna crucis extendit, sed aduersarios suos interemptos oppressit, & illius passio imperfectio facta est persequantium, & ideo scriptura concludit: Plures mortuos occidit, quam uiuus occiderat. Nam hoc mysterium in Domino nostro Iesu Christo impletum est. Redemptionem nostram quam ipse uiuus celebrauerat, mortuus consummauerat. Hæc Augustinus.

DAVID quoq; nunc Christum, nunc Ecclesiam adumbrat. Dauid inter suos fratres præ cæteris contemptibilis uidebatur: Christus à suis Iudæis Samaritanus appellatur. Dauid pugnans cum Goliath, Christum contra Diabolum pugnantem figurat. Dauid solus adolescens

adolescens, parvus, inermis, uno lapidis
 ictu prostrauit Goliath gigantem, mag-
 num, robustum, armis terribilem, in-
 gentiꝝ turba munitum: Christus solus
 & pro nihilo ferè habitus à suis, Diabo-
 lum illum magnum robustum, armisꝝ
 terribilem prostrauit, totaꝝ hostis ca-
 stra turbavit, & fugavit. Quid autem
 aliud petra contra Goliath (inquit Au-
 gustinus) manu Dauid missa, quam
 Christum ex semine Dauid nasciturum
 contra Diabolum significat: Dauid una
 pugna qua prostrauit Goliath, gloriam
 securitatemꝝ regno, regi & populo cō-
 parauit: Christus prostrato Diabolo
 gloriam regi cœlorum & securitatem
 suo populo æternam acquisiuit. Dauid
 persecutionem à Saule & eius regno pa-
 titur: Christus à Diabolo & eius
 stris, pontificibus, principibus & regi-
 bus, qui contra eum concilia inierunt,
 illuditur & tandem cruci affigitur. Da-
 uid à Doech proditur: Christus à Iuda
 proprio discipulo traditur in manus ho-
 stium.

P 2   Dauid

Dauid, mortuo Saule , rex agnoscitur :
 Christus uicta morte rex regum & Do-
 minus dominantium prædicatur.

De Dauide typum Christi geren-
 te, Cyrillus in hunc modum scribit :
 Quod hic huius profectionis Christi ad
 gentes & subiectionis earum per doctrinam
 Euangelicam ad fidem, figura expo-
 scitur : in 2. libro Regum admodum ap-
 ta occurrit , offerturque legentibus , ubi
 Dauid in regno Israel & Iuda stabilitus ,
 regionem Moab , Palestinos & uniuersal-
 em Idumæam, legitur subegisse sibi, atque
 in seruitutem redigisse : quod planè in-
 sinuabat Christum, qui uerus est Dauid,
 & manu fortis , uultuque desiderabilis ,
 post annunciatum per totam Iudæam
 Euangeliū, acceptumque spirituale re-
 gnum transisse ad gentes , ut filios Dei
 qui erant dispersi congregaret in unum.

Gessit præterea Dauid typum
 Ecclesiæ Christi. Dauid uarijs erat ob-
 iectus discriminibus in hac uita : Eccles-
 sia Christi nunquam secura est à perse-
 cutionum & temptationum procellis , do-
 nec

nec in hac uita peregrinetur. Sed ut Dauid clypeo nominis Domini euasit uictor : Ita Ecclesia armis spiritualibus fit superior. Dauid saepe imbecillitate lapsus est, atq[ue] iterum agens poenitentiam in gratiam est receptus : Singuli in Ecclesia saepe labuntur, sed rursus manu Dei eriguntur, dum peccatorum poenitentiam agunt, & seriō ad Christi gratiam configunt. Et sicut Deus de Dauid eide dicit, Inueni uirum secundum cor meum : ita coelestis pater singulos in Ecclesia fideles charos habet in dilecto. Et si enim multis modis rei sumus : tamen placemus in Christo, eius uestiti iusticia. Licet enim secundum cor Dei non erat, quod Dauid peccauit : tamen secundum cor Dei fuit, quod Dauid per poenitentiam ad ueniam configuit.

Psalmi Dauidici , saepissimē nobis Dauidem proponunt, nunc Christi, nunc Ecclesiæ typum gerentem , idq[ue] cūm in afflictione & cruce , tum in gloria & liberatione.

P 3 Solo-

SOLOMONEM filii Dauidis prætereo qui & nomine ipso, quod si interpreteris, pacificum sonat: & regni administratione & structura templi, Christum adumbrat.

I O N A S Propheta etiam fuisse typus Christi legitur, quemadmodum ipse Dominus Matth: 12. testatur. De hoc Augustinus, conferens umbram cum ueritate, in hunc modum loquitur. Quid (inquit) figurauerit, quod Prophetam belua illa deuoratum tertia die uiuum reddidit: cur à nobis quæritur, cùm hoc Christus exponat & generatio, inquit, praua & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in uentre Ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Sicut ad conuertendos Niniuitas de gentibus missus erat Ionas: Sic Dominus Iesus in hunc mundum ad prædicandum gentibus uenit à patre missus. Ut mare (quo significatur hic mundus) tur-

turbatum est propter Ionam : Ita & hic mundus turbatur propter prædicatio[n]em Christi . Sicut Ionas pro his qui tempestate periclitabantur , orauit : Ita Christus pro his qui in hoc seculo flu[er]uant.

Et Eusebius . Nisi Ionas perdix[tum] detur , naufragæ nauis periculum non sedatur : Sic & non liberatur Ecclesia , nisi Christi morte saluetur . Sicut Ionas ex naui in aluum Ceti projectus est : Ita Christus de ligno crucis in sepulcrum , uel in mortis profundum conjectus est .

Et Ambrosius : Cæterum ut Iōnæ signum typus dominicæ passionis fuit . Ita etiam grauium quæ Iudæi commiserint , testificatio peccatorum est .

Hæc sînt breuiter de personis dicta , quæ Christum & eius Ecclesiam obscurius abumbrarunt . Sunt etiam res aliæ historice , quæ etiam Christum atq[ue] eius regnum repræsentant : quales sunt ut ex multis paucas referam , arbor uitæ , creatio lucis , arca Noë ,

P 4   transi-

transitus per mare rubrum & per Iordanem, petra in deserto , Manna , serpens æneus &c. de his breuiter dicam , ut collatio umbræ & ueritatis clarius conspiciatur .

A R B O R V I T Æ cōsideretur & historicē & mysticē. Historicē arbor uitæ fuit sacramentum immortalitatis , quam obtinuissent perpetuò primi parentes cum sua posteritate , si in cultu Dei persistissent , & mandatum non uiolassent , comedendo ueritæ arboris fructu. Hoc ita esse satis indicat Dominus ipse,cūm post lapsum intercludit Adam & Euxæ uiam ad arborem uitæ , ne comedentes uiuant.

Huc accedat testimonium Auguſtini qui ita ait : De ligno autem uitæ proptereā gustabatur , ne mors eis unde quaç̄ subreperet, uel senectute defeceti , decursis temporum ſpacij interierent , tanquam cætera eſſent alimento, illud Sacramento. Atç̄ hic uſus ligni uitæ historicus fuit , in corporali paradiſo.

Mysticē

Mysticē autem arbor uitæ adumbrabat sapientiam Dei, de qua scriptum est: Lignum uitæ est omnibus amplectentibus eam, seu ut Augustinus etiam interpretatur: Lignum uitæ est sanctū sanctorum, utiç Christus ipse, qui nobis à Deo natus est sapientia.

Hæc Augustini interpretatio confirmatur testimonio Iohannis Apocal: 22. Vbi in hunc modum de spirituali Ierusalem loquitur. In medio plateæ eius & ex utraç parte fluminis lignum uitæ, adferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium. Horum uerborum sensus hic est. In medio plateæ ciuitatis, id est, Ecclesiæ quæ est Christi regnum, est arbor uitæ, hoc est, Christus ipse mortis destructor. Huius enim uitæ facti participes, permanent immortales. Nam in ipso, uitæ origo est, imò ipse uiuentium uita est. Huius arboris palmites sunt Prophetæ, Apostoli, Euangelistæ, Doctores, Pastores, perpetuò uirentes & fructus uberrimos

P s &

Mysticē

& immarcessibiles, cūm doctrinæ puræ, tum uitæ sanctæ, pér singulos menses, hoc est, incessanter, quamdiu hic uiunt, proferentes: quibus fructibus, inter seculi huius ærumnas & uarios labores, recreatur uita fidelium. Huius arboris folia dicit Iohannes conferre ad sanitatem gentium, uidelicet, ut gustatis dulcissimæ arboris fructibus & agnitis redemptoris beneficijs gentes sanatæ Deū prædicent, beata immortalitate donatæ.

Præterea ut Paradisus terrenus adumbrat uitam beatorum post iudicium: Ita arbor uitæ figura est beatæ immortalitatis, qua donabuntur credentes, quando fruentur perpetuo Christi conspectu & beatorum spirituum.

Porrò ut in Paradiso non solum fuit arbor uitæ, uerum etiam arbor scientiæ boni & mali, quæ arbor probationis quoddam sacramentū erat. Vt itaq; hæc arbor fuit in corporali paradiso ueluti quoddam probationis sacramentū: Ita in Ecclesia hac militante, qui contumaciter Christi uocem contemnunt, olim propria ex=

experientia docebuntur, quām sancta sit
res obedientia, & contrā quam detestan-
da sit inobedientia contumax, quæ fa-
cit ut ab arbore uitæ contumaces exclu-
dantur.

Quid prohibet huc ascribere pul-
cherrimam imaginem beati Macarij de
spirituali Paradiso : Quemadmodum
(inquit) secreta consilia Dei prospici-
untur ex operibus manifestis : sic ex his
quæ fiunt ab anima, eloquia scripturæ
licet intelligere. Hoc autem non om-
nes capiunt. Cūm igitur scripturam au-
dieris enarrantem quæ pertinent ad Pa-
radisum, ad Adamum, ad serpen-
tem, omnibus affectionibus semotis ad
cor tuum conuerte animum, & reperi-
es Paradisum, nempe uerbum Dei : de-
lectationem autem quę percipitur in eo,
participationem Spiritus sancti : arbo-
rem uitæ, ipsum Christum uitæ auto-
rem; Serpentem quoq; uoluptatem car-
nalem, quæ propter conuictum quem
habet nobiscum, irrepit & dolosè nos
prouocat ad gustandum de ligno,

hoc

xtrince pure,
ulos menses,
ndiu hic ui-
s fructibus, i-
X uarios labo-
a. Huius arbo-
conferre ad fas-
set, ut gustatis
tibus & agnitis
mtes famæ Dei
orribilitate donare,
tus terrenus ad-
am post iudicium:
ct: beata immor-
unca credens,
eruo Christi con-
stitutum.
hō non solim fu-
tiam arbor scientiæ
arbor probationis
rat. Ut itaq; hac
paradiso veluti
i sacramentū: Ica in
qui concuiciter
in, alia propria
ex:

hoc est, de curis huius uitæ, qui quidem serpens per inobedientiam interimit. Ut igitur Adam expulsus est, quia gustauit de ligno scientiæ : Ita qui terrena sapient & implicantur curis huius uitæ, non reuertentes ad arborem uitæ Iesum Christum, permanere non possunt in Paradiso uerbo Dei, quo circa iubet scriptura, unumquenq; hominem, omni custodia seruare cor suum, ut conseruans in eo uerbum tanquam Paradisum, fruatur delectatione & gratia, nec audiat serpentem intus se implicantem & consulentem quæ faciunt ad carnis desideria perficienda, unde omnium malorum colluies manat.

C R E A T I O L V C I S non caret mysterio, quod Apóstolus explicare uidetur 2. Corinth : 4. ubi ait : Quoniam Deus qui dixit, ut è tenebris lux splendesceret : is est qui splenduit in cordibus nostris, ad præbendum lumen cognitionis in facie Iesu Christi. Hic Apóstolus ignorantiam secutam lapsum primorum parentum confert tenebris, quæ

quæ erant ante creationem lucis : & lu-
cem quæ post tenebras creata est , com-
parat Euangeliu Iesu Christi , qui nobis
ueluti faciem Christi proponit ob oculos . Huiusmodi ergo est applicatio.
Quemadmodum Deus uerbo suo lucem
creauit , quasi ex tenebris erutam : Ita
spiritualiter nos illuminat luce Euange-
lij , qui anteà in densissimis tenebris uelu-
ti sepulti eramus .

Huc quoq; Petrus respexisse uide-
tur, cùm ait : Habemus firmiores Pro-
pheticum sermonem, cui benefacitis at-
tendentes quasi lucernæ lucenti in cali-
ginoso loco, donec dies illucescat & luci-
fer oriatur in cordibus nostris.

A R C A M N O E fuisse ty-
pum baptismatis, testatur Petrus 1. Pet: 3.
cùm ait : In arca paucæ animæ , hoc est,
octo, seruatæ sunt in aqua, cui nunc cor-
respondens exemplar baptismi nos quoq;
seruat. Hoc loco Arca Noë non compa-
ratur cum ueritate ipsa, cuius ueritatis
typus quoddam exemplar est : sed cum
secundario eiusdem rei & ueritatis typu-
seu

qui quidem
interimit. Ut
quia gustas
qui terrena se
huius uitæ,
in uitæ Iesum
possunt in Pas-
ca uerbo scrips-
sem omni custo-
ut conseruans in
anadatum, frus-
trata, nec auctat
dicantem & con-
siderantem desideria
iuris malorum col-

LVCIS non
Apostolus expli-
cit: 4. ubi ait:
ut, ut è tenebris
si quisplenduit in
zendentum lumen
Christi. Hic A-
secutam lapsum
uertit tenebris,
quæ

seu exemplari. Nam & liberatio illa in diluvio & baptismus adumbrant unam & eandem ueritatem, uidelicet, Ecclesiae liberationem, sanctificationem, & emersionem è peccati & mortis gurgite. Ut igitur liberatio in diluvio, fuit typus baptismi : Ita baptismus est typus redemtionis nostræ per Christum. Verum, in hoc discrimen est, quod arca illa fuerit typus exhibendi redemptoris, baptismus uero exhibiti.

Summa proinde huc reddit. Quemadmodum Noë uitam adeptus est per mortem, cum in arca non secus atque in sepulcro inclusus fuit, & toto mundo pereunte, seruatus est cum exigua familia: Sic hodie mortificatio, quæ in baptismo figuratur, nobis ingressus est in uitam: & ut salus non contigit Noë nisi incluso in Arca, & ab alijs hominibus prophanis separato : Ita nec nobis salus speranda est, nisi in arca Ecclesiae inclusis & à mundo segregatis.

T R A N S I T V M per mare rubrum, similiter Paulus baptismo comparat; sicuti & nubem quæ protegebat

Ifra-

Israelitas ab æstu solis in deserto. Ita enim ait 1. Corinth : 10. Nolo autem uos ignorare fratres , quod patres nostri sub nube fuerunt , & omnes mare transierunt , & omnes per Mosen baptisati sunt in nube & in mari . Hic Paulus temporalia beneficia exhibita populo Israelitico , typos fuisse æternorum & spiritualium testatur . Temporale beneficium fuit , quod nubes in deserto protexerit Israelitas à feroore solis: quæ nubes typus fuit præsentiae Dei apud suos , qua eos protegit & defendit , peccato urente & necante animam . Huic ergo nubi correspondet baptismus noster , in quo Christo , ueluti umbraculo quodam , tegimur aduersus oestum peccati . Similiter temporale beneficium fuit , quod Moses per mare rubrum traduxerit Israelitas , ut euaderent manus Pharaonis eos persequentis . Sed hæc traductio temporalis , fuit typus spiritualis traductionis nostri è regno Diaboli : cui typus noster etiam baptismus ex aduerso respondet , & clari pingit quod obscurius transi-

Seratio illa in
 vibrant uocem
 dicit , Ecclesie
 cationem , &
 mortis gurge
 diluvio , fuit
 illius est typus
 Christum . Ve-
 sti , quod arca
 nū redemptoris ,
 i.
 ut reddit . Quemadmodum
 typus di per nos
 res in sepulcro
 erando pertinet ,
 familiam . Sic hodie
 baptismus figuratur ,
 ut falsos crea-
 tos in Arca , & ab
 agnos separato : la-
 da di , nulli in arca
 sumto segregatis .
 V. M. per mare
 is baptismus con-
 querit protegebat
 illius

240

transitus per mare rubrum adumbrat
uit. Nec aliud uult transitus per Iordanem.

P E T R A M in deserto, de qua bibebant patres, Paulus Christum fuisse pronunciat : quatenus uidelicet Christum adumbrabat. Bibebant, inquit, ē spirituali, quæ eos conseqüebatur, petra : petra autem erat Christus. Augustinus hunc typum hisce uerbis exponit. Petra autem erat Christus, quod utiqꝫ non ad diuinitatem eius, sed ad carnem relatum est : quæ sitientiū corda populi orum perhenni riuo sui sanguinis inundauit. Iam tunc igitur in mysterio declaratum est, quia Dominus Iesus in carne sua totius mundi peccata aboleret, nec solum delicta factorum, sed etiam cupiditates animorum.

Est quoqꝫ memorabile quod idem Augustinus, de hac petra referat, typum Ecclesiæ accommodans. Bibit, inquit, de petra populus, & statim bellum in̄t cum Amalech. Videte fratres quia posteaquam quisquam de petra bibet,

berit, id est, Christi sacramenta suscep-
perit, necesse est illi ad pugnam proce-
dere. Tam diu enim aliquis Diabolum
contra se pugnantem non sentiet, quām
diu opera illius exercere uoluerit: qui
uerò illum reliquerit, & de petra bis-
bens Christum sequi elegerit, necesse
est, ut illum patiatur infestum, cui isto
iudicio uoluerit præponere Christum.
Quisquis ergo Christo coniungitur, non
ad delicias, non ad uoluptates, sed ad
prælum præparetur: quia omnes qui
uolunt piē uiuere in Christo, persecuti-
onem patientur.

M A N N A diuinitus populo da-
tum in deserto, Paulus confert cœnæ do-
minicæ, cuius quidem typus erat. Nam
corporalis ista manducatio, spiritualis
manducationis, quam manducarunt qui
fidem adferebant in deserto, symbolum
fuit: & simul nostram spiritualem &
sacramentalem manducationem in Chri-
sti Ecclesia adumbravit. Cūm autem
Paulus dicit, omnes eandem nobiscum
escam edisse, significat sacramenta Ius-

Q   dæorum

242

dæorum non fuisse nuda signa : sed ha-
buisse ueritatem coniunctam. Eundem
quidem cibum spiritualem edebant &
eundem spiritualem potum potabant,
sed in modo post Christum exhibitum,
discrimen est. Nostra enim manducatio
& nostra potio substancialis est , illorum
tantum fuit spiritualis.

SERPENS ÆNEVS quem
Domini iussu erexit Moses in deserto,
etiam Christi typum gessit : quemad-
modum ipse Dominus testatur, Iohann: 3.
cum inquit : Sicut exaltauit Moses ser-
pentem in deserto : Sic oportet exaltari
filium hominis, ut omnis qui credit in
eum, non pereat, sed habeat uitam æter-
nam. Quid tunc , ait Augustinus, in de-
serto factum sit nouimus. Serpentum
morsibus multi moriebantur , tunc po-
pulus peccata sua confitens per Mosen
deprecatus est Deum, ut hoc ab eis uirus
auferat . Ac sic Moses ex præcepto do-
mini exaltauit in deserto æneum serpen-
tem, admonuitq; populum, ut illum ex-
altatum quisquis à serpente mordere-
tur

tur attenderet, hoc facientes sanabantur continuo. Quid est exaltatus serpens, nisi mors Christi, eo significandi modo, quo per efficientem id quod efficitur, significatur? A serpente quippe mors uenit, qui peccatum, quo mori merebatur, homini persualisit. Dominus autem in carnem suam, non peccatum transtulit in se, tanquam uenenum serpentis: sed tantum transtulit mortem, ut esset in similitudine carnis peccati poena sine culpa. Vnde in carne peccati & culpa solueruntur & poena. Sicut ergo tunc qui conspiciebat exaltatum serpentem, & a ueneno sanabatur, & a morte liberabatur: Sic nunc qui conformatur similitudini mortis Christi per fidem baptismumque, & a peccato per iustificationem, & a morte per resurrectionem liberatur, hoc enim est quod ait: Ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Ut enim Serpens æneus in ligno positus, uenena uiuorum serpentum superauit: Sic Christus in cruce suspensus & mortuus, antiqua Diaboli uenena

Q. *restrin-*

244

restrinxit, & omnes qui ab eo percussi
fuerunt, in se fide intuentes libera=

uit.

Hactenus de umbris egimus, quib⁹
Christus & eius regnum adumbraba=

tur, quas umbras signis tanquam gene=

ra subiecimus, atq⁹ ea diuisimus in sacri=

ficia, sacramenta & typos, eosq⁹ ordina=

rios & historicos, personarum & rerum.

Restat & alter modus quem proposui=

m⁹, qui in sermone Prophetico de Chri=

sto positus est, quem Propheticum ser=

monem Petrus confert lucernæ splen=

denti in caliginoso loco. Primū itaq⁹

uideamus quid Moses de Christo dicat,

Deinde iustum partitionem circumstā=

tiarum proponamus, eamq⁹ declare=

mus.

Prima itaq⁹ concio de Christo, ha=

betur Geneseos 3. hisce uerbis : Inimi=

citas ponam inter te (alloquitur Do=

minus serpentem præsente Adamo) &

mulierem, & inter semen tuum, & se=

men illius : ipsum conteret caput tuum,

& tu insidiaberis calcaneo eius . Hanc

pro=

promissionem, Adam, Abel, Seth & alij patres ante diluum diligentissime perpenderunt, ac ex ea summam hausere sapientiam. Hinc enim facile concluderunt, duo potentissima regna esse, nempe Christi & Satanæ, longè diuersissimis studijs occupata: eaq[ue] adeò sibi mutuo aduersari, ut nulla unquam inter eos stabiliri posset concordia. Deinde etsi credentes huic promissioni stauerunt certo Christum promissum, fore Satanæ uictorem: tamen perpetuam imminere Ecclesiæ in hoc mundo persecutionem intellexerunt, idq[ue] à Satana & membris eius. Tum regni utriusq[ue] administrationem cogitauerunt, uidelicet, quod ut Satan suum stabiliret regnum peccato, maledictione & morte: Ita Christus eius hostis & uictor iusticia, benedictione & uita esset regnatus.

Adhæc haud dubiè sapientissimi homines ratiocinati sunt, non posse primum hominem uictorem Diaboli fieri: cùm eis constaret Diabolum omnibus re-

Q,   liquis

liquis creaturis potentiores , & callidiores esse : quarē aliunde etiam ortum habere statuerunt Messiam, quām à mulieris semine. Hinc absq; dubio Messiam Deum fore intellexerunt , ut qui posset Satanam uincere & uitam æternam suis donare. Hac sublimi sapientia se recrearunt patres ante diluuium, & se fide in hunc humani generis reparatorē erexerunt. Huius promissionis summam Iohannes Apostolus hisce uerbis proponit: Christ⁹ apparuit ut destruat opera Diabolici. Latēt quidē plura mysteria in hac prima promissione, ut sacerdotij, mortis et resurrectionis domini, extremi iudicij, sed ea breuitatis gratia omitto.

Hæc promissio repetita est post diluuium, cūm Deus uocaret Abraham de Ur Chaldeorum : Benedicentur, dicit Dominus ad Abraham , in te omnes cognationes terræ. Geneseos 12. In T E, dicit, propter semen ab Abrahamo nascitum: sicut ipse Dominus Geneseos 22. se interpretatur ubi repetit promissionem & ait ; Benedicentur in semine tuo omnes

nes gentes terræ. Hæc promissio rursus repetitur, & commendatur Isaaco, Genesi: 26. Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Et iterum Genes: 28. Ipsi Iacobo proponitur. Benedicentur, dicit Dominus, in te & in semine tuo cuncte tribus terræ.

In hac promissione toties repetita eadem proponuntur, et si alijs uerbis, quæ habet prima promissio facta Adamo. Primū enim semē promissum opponitur Satanę & ei⁹ regno. Deinde promittitur huic semini uictoria, quæ uictoria uoce benedictionis significatur. Opponitur enim benedictio maledictioni, in q̄ propter peccatum primi parentes inciderūt, & peccati regno. Tū ostenditur quinam sint futuri huius uictoriæ participes, nimirū omnes gentes, quæ in hoc semine per fidem inueniūtur. Nā ut Abrahamo credenti promissioni, imputata est fides ei⁹ in iusticiā: Ita & reliquis qui crediderint huic promissioni, imputabitur fides eorū in iusticiā. Hi enim promissionis hui⁹ filij hoc est, hæredes dicuntur. Rom: 4. & ad Galat: 3.

Q 4   Quod

Quod autem Christus sit semen illud Abrahæ promissum, Paulus ad Galat: testatur ubi ait: Abrahæ dictæ sunt promises, & semini eius, non dicit, & seminibus, ut de multis, sed ut de uno, & semini tuo, qui est Christus.

Hæc promissio renouatur per Patriarcham Iacob Genesis 49. hisce uerbit: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de foemore eius, donec ueniat Siloh, hoc est, ut reddidit Chaldaeus interpres, donec ueniat Messias cuius est regnum, & ipse erit expectatio gentium. Vocatur autem hic Messias Siloh, quia non ex uiri & mulieris commixtione nasci debuit, sed ex uirgine matre, quæ ex semine Abrahæ duceret originem. Præterea hoc testimonium refutat Iudeos, qui adhuc Messiam frustrè expectant: & confirmat uocationem gentium ad gratiam Euangelij, quam suis communicaturus erat Messias.

Hæc sint in genere dicta de promisso Messia, hoc est, de Christo Domino. Verum ut certus sit nobis oracu-

oraculorum Propheticorum de ipso , sex circumstantias proponam , easq; Propheticis dictis illustrabo . Sunt autem hæ circumstantiæ: persona, officium, aduentus, acta, beneficiorum applicatio & fructus.

P E R S O N A æterna est : in qua considerentur naturæ & ortus. Naturæ duæ sunt , diuina & humana . Ortus secundum naturam diuinam ab æterno est sine principio : Secundum humanam autem in tempore est .

Naturam diuinam Christi, Prophetæ hisce dictis, ut ex multis pauca attin gam, astruunt .

Geneseos primo. In principio creauit Deus cœlum & terram, dixitq; Deus fiat lux , & facta est lux. Et paulò post: Spiritus ferebatur super aquas. Hic pri mūm habemus unitatem diuinæ naturæ. Deinde tres distinctas personas, Patrem, λόγον & Spiritum sanctum : neq; enim solus est Pater, sed dicit uerbum , quod uerbum erat apud ipsum in principio,

Q 5   ut

250

ut suprà declaratum est. Additur postea
tertia persona Spiritus sanctus, qui una-
cum patre & λόγῳ res creat & creates
sustentat.

In hunc modum etiam Dauid di-
ctum Mosis intelligit cùm inquit. Verbo
Domini cœli creati sunt, & spiritu oris
eius omnis uirtus eorum. In quo dicto
complectitur Dauid unum Deum crea-
torem omnium & fatetur tres personas.
Dominum, Verbum & Spiritum. Hanc
etiam interpretationem confirmat Euā-
gelista noster in principio 1. capituli, quē
admodum suprà declaratum est.

Psal : 2. Tu es filius meus, ego ho-
die genui te. Hoc dicto Epistola ad He-
bræos cap : 1. Christi diuinitatem pro-
bat.

Psal 44. Sedes tua Deus in seculum
seculi, uirga regni tui &c. Hic Dauid
agit de regno Christi, quem Deū nomi-
nat.

Psal : 68. Iehoua nomen illi, exultate
in conspectu eius.

Isaiae

Isaiæ 9. Vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis.

Isaiæ 54. Iehoua exercituum nomen eius, & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ uocabitur.

Hieremijæ 23. Hoc est nomen quod uocabunt eum, Iehoua iustificator noster.

Hanc Christi diuinitatem, officiū quoq; eius & cultus concludunt. Si iustificator est, si uictor Satanæ est, si pater æternitatis est, si inuocandus est, est utiq; Deus. Psalm⁹ tribuit ei cultum inuocatio-
nis, cùm inquit: Adorabunt eum omnes
reges terræ, omnes gentes seruient ei. Ex
huius psalmi testimonio ita cōcludit Ful-
gentius. Si filius secundū diuinitatem un⁹
Deus cum patre non esset, unius cum eo
naturæ utiq; non fuisset. Et si naturæ al-
terius esset, sine dubio creatura esset. Si
autem creatura esset, seruiendum ei san-
ctorum scripturarum autoritas non iu-
beret, sed potius prohiberet. In primo
enim Decalogi mandato sicut unius Dei
cultura seruitusq; manifestissimè præci-
pitur; ita omni creaturæ adoratio ac
seruitus

lliae

seruitus à fidelibus exhibenda, uehemens-
tissimè prohibetur. Hæc de natura di-
uina Christi dicta sufficient.

Humanam autem naturam assu-
mendam fuisse à λόγῳ æterno, compro-
bant omnia testimaⁿtia, quæ predicebant
Christum nasciturum ex semine mulie-
ris, Abrahami & Dauidis, cuius gene-
ris suprà nonnulla recensuimus. Quod
autem nasci debuerit ex uirgine, quem-
admodum historia Euangelica factum
esse demonstrat, inter multa hæc sunt
testimaⁿtia.

Genes : 3. promittitur semen mulie-
ris non uiri.

Genes : 49. promittitur Siloh, id
est, filius mulieris.

Esaïæ 7. clarius adhuc extat uati-
cinium de uirgine paritura. Ita enim ait
Propheta. Ecce uirgo pregnans pariet
filium, & uocabitur nomen eius Emanu-
el. Hoc Esaïæ testimonium non solùm
docet Christum nasciturum ex uirgine :
Verum etiam complectitur utrancque na-
turam Christi. Nam cùm dicit Messiam
uocan-

uocandum Emanuel, significat quidem Messiam unam personam esse, sed interim quoque constare duabus naturis, diuina & humana. Hoc enim uult quod ait: Vocabitur nomen eius Emanuel, id est, Deus nobiscum, seu Deus & homo, siue ut Greci aptius loquuntur Θεόνθεως, ut uirgo mater recte, propriè & Dei & hominis mater dicatur, qui Deus & homo una est persona.

Vtrancque similiter naturam & unitatem personæ complectitur Micheas his uerbis cap: 5. Et tu Bethlehem Ephrata paruula es, ut sis in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, ut sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus seculi. Quod autem Mathew uertit: Nequaquam minima es in principibus Iuda, respicit non ad quantitatem, sed ad dignitatem & celebritatem Bethlehem, propter natum Christum Dominum. Quæ cùm Micheas Prophetaret minor fuit, quam ut annumerari inter urbes milium Iuda digna haberetur.

Quod

Quod autem Propheta subiungit,
 Egressus eius ab initio , à diebus seculi,
 diligenter obseruandum est . Continet
 enim illustre testimonium de diuina &
 humana natura Christi . Primūm enim
 dicit, Egressus eius , hebraicē Mozaō=
 thaf in plurali numero : quo duæ natu=br/>
 ræ in Christo significantur , diuina &
 humana . Cūm addit, Ab initio , indi=br/>
 cat incarnationem Christi , qui iam ab
 initio mundi promissus fuit, ut suo tem=br/>
 pore secundum carnem nasceretur . Cūm
 subiungit , à diebus seculi , hebraismus
 est qui hoc modo recte explicatur , à die=br/>
 bus seculi , id est ante secula , hoc est ante
 mundum conditum . Hac ergo particula
 significat Propheta , emanationem illam
 æterni filij ab æterno patre ante secula .

Hactenus de æterna Christi perso=br/>
 na , qui iuxta uaticinia prophetarum , de=br/>
 buit assumere humanam naturam , ut fie=br/>
 ret uictima pro peccatis nostris . His
 Prophetarum uaticinijs pulcherrimè re=br/>
 spondet euentus , sicuti testatur Euan=br/>
 gelica historia , & Paulus ad Gala : 4.

Quando

Quando uenit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum natum ex muliere factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptemur in filios.

OFFICIVM Messiae promisi:
si etiam a Mose & Prophetis describitur, qui pronunciauerunt Christum fore regem nostrum, sacerdotem, doctorem, magistrum, lumen gentium, reconciliatorem, mediatorem, redemptorem & suminum iudicem.

De regio titulo, testantur inter multa, sequentia oracula. Psal : 2. Ego autem constitui regem meum, super Sion montem sanctum meum, narrabo decretum: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminosterræ.

Psal : 44. Thronus tuus Deus in seculum seculi, sceptrum regni tui directum, dilexisti iusticiam & odisti impietatem.

Psalm : 72. Deus iudicium tuum da regi & iusticiam tuam filio regis.

Dani-

Danielis 2. In diebus regnorū illorum, suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur, commissuet autem & consumet uniuersa regna hæc, sed ipsum stabit in æternum.

Zachariæ 9. Exulta filia zion, iuxtila filia Ierusalem: ecce Rex tuus ueniet tibi iustus & saluator.

Esaïæ 9. Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cuius principatus super humerum eius, & vocabitur admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater æternitatis, princeps pacis, ut multiplicetur imperium & pacis nullus finis, super solium Dauid & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud & corroboret in iudicio & iusticia amodo & usq; in semperitum.

Ezechielis 37. Erunt mihi populus, & ero eis Deus, & seruus meus Dauid Rex super eos, & pastor unus erit omnium eorum.

Regnum Christi describitur Esaïæ 2. In postremis diebus euueniet, ut sit mons

mons domus Domini solidē constitutus
in capite montium, & eleuctur supra
terræ celsitudines & fluent ad eum om-
nes gentes, & ibunt populi multi & di-
cent: Venite ascendamus ad montem
Domini, & domū Dei Iacob, & docebit
nos de uījs suis, gradiemurq; in semitis
eius. Nam de Sion exibit lex, & uerbū
Dei de Ierusalem. Et iudicabit inter gē-
tes, & arguet populos multos, & contū-
dēt gladios suos in ligones, & lanceas su-
as in falces. Nec leuabit deinde gens con-
tra gentem gladium, & non instituentur
posthac ad bellum. Domus Iacob uenite
& ambulemus in luce Iehoua.

Sceptrum huius regis, est uox Eu-
angeliū, Psal: 110. Sceptrum fortitudinis
tuæ emittet Dominus ex Sion, quod I-
saias uidetur explicare cūm inquit: De
Sion exibit lex, & uerbum Domini de
Ierusalem. Huius sceptri meminit etiam
Psal: 44. Vbi uocatur sceptrum direc-
tionis, quia subditos dirigit in semitis
regis, quod sceptrum David Psal: 2. cō-
parat ferreo sceptro regum huius mun-
di:

R

di:

regnorū illos
egnum, quod
ir, & regnum
betur, commis-
nivera regna
ternum.
a filia zion, ius
Rex tuus veniet

us est nobis, filius
principatus super
cabitur admirabi-
foris, pater ete-
s, & multiplicetur
lus inis, super so-
regnum eius sedes
d & corroboret in
odo & usq; in semis

mihi popu-
lernus meus Da-
pator unus erit

describitur Esa
sueniet, ut sit
mons

di . Quemadmodum enim reges mundi ,
sua potestate regia & armis cogunt gen-
tes, ut dicto obedient : Ita noster Rex
Christus Dominus, prædicatione Euans-
gelij facit , ut gentes erudiantur, ac ser-
uiant sibi in timore , & exultent cum
tremore.

Isaiæ ii. Vindicabit pauperes per
iusticiam, & iudicabit in æquitate secū-
dum afflitos terræ , terram percutiet
sceptro oris sui, & spiritu labiorum su-
orum percutiet impium.

De Sacerdotio Christi , inter alia
hæc habent Prophetæ. Psal : 110. Iurauit
Dominus, & non pœnitabit eum , tu es
Sacerdos in æternum, secundum ordinem
Melchisedech .

i. Reg : 2. Suscitabo mihi sacerdos-
tem , qui iuxta cor meum , & animam
meam faciet.

Doctor prætereā & magister præ-
dicatur Messias à Prophetis , Iohelis 2.
Filiæ Zion exultate præ gaudio in Do-
mino Deo uestro, quia doctorem iusti-
ciæ dedit uobis . Hinc est quod Isaias
Chris-

Christum appelle lumen gentium, ut
qui cunctos sua doctrina & spiritu illus-
minet.

Reconciliator, mediator, redemp-
tor, saluator sepiissimè prædicatur Chri-
stus à Prophetis. Isaïæ 51. Propè est ius-
tus meus, egressus saluator meus, salus
mea in sempiternum erit, & iusticia
mea non deficiet.

Isaïæ 52. Paravit Dominus brachis
um suum sanctum in oculis omnium gen-
tium, & uidebunt omnes fines terræ sa-
lutare Dei nostri.

Isaïæ 43. Ego sum, ego sum Do-
minus, & absq; me non est saluator.

Isaïæ 54. Dominabitur tui qui fe-
cit te, nomen eius Iehoua, & redemptor
tuus sanctus Israel Deus omnis terræ uo-
cabitur.

Isaïæ 59. Iis qui sunt in Sion ueniet
redemptor, & h̄s qui redeunt ab iniquita-
te in Iacob.

Oseæ 13. De manu mortis liberabo
te, & de morte redimam te. Mors, ubi
est mors tua? Inferne, ubi est perditio
tua?

R 2 Appel-

Appellatur & Pastor multis in locis.
Psal : 105. Venite adoremus & genua fle-
ctamus, & procidamus coram Domino,
qui fecit nos, quia ipse est Deus noster,
& nos populus pascuae eius, & oves gres-
gis eius.

Isaiae 40. Sicut Pastor suum gregē
pascit, in brachio suo congregabit agnos
& in sinum suum tenebit, fœtas ipse por-
tabit.

Hieremiae 31. Qui dispersit Israel
congregabit eum, & custodiet eum sicut
pastor gregem suum. Redemit enim Do-
minus Iacob, & de manu potentioris li-
berauit eum.

Isaiae 37. Erunt mihi populus &
ero ipsis Deus, & seruus meus David rex
super eos, & Pastor unus erit omnium
eorum.

Quod Christus futurus esset summus
Iudex in regno Dei indicatur, Psal: 9. Pa-
rauit Dominus in iudicio thronum suum,
& ipse iudicabit populos in iusticia. Hęc
sint breuiter de officio & eius partibus
dicta.

Aduen-

ADVENTVS Christi à Propheticis quoq[ue] prænuntiatuſ est. In hoc prædictio, modus & tempus spectentur. Etsi autem testimonia suprà adducta, prædictionem aduentus Messiae in mun-
dum continent: tamen hoc loco pauca, eaq[ue] clarissima uaticinia, de Messiae pro-
missione adiūciam.

Deut : 18. Moses ad populum lo-
quitur hoc modo. Prophetam de gente
tua & de fratribus tuis, sicut me, fuscis-
tabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum au-
dies. Qui autem uerba eius quæ loque-
tur in nomine meo, audire noluerit, ego
ultor existam. Hanc prophetiam Petrus
Acto : 3. Christo accommodat, & addit
Prophetæ uerbis hanc declarationem.
Futurum est ut omnis anima quæ non au-
dierit Prophetam illum exterminetur ē
populo Dei.

2. Regum 7. Nathan Propheta hanc
ipsam promissionem repetens ait: Cūm
completi fuerint dies tui (alloquitur au-
tem Propheta Dauidem regem) et dor-
mieris cum patribus tuis, fuscitabo se-

R , men

men tuum post te, quod egredietur de u-
tero tuo, & firmabo regnum eius. Ipse
ædificabit domum nomini meo, & stabi-
liam thronum regni eius, usq; in sempit-
ernum, ero ei in patrem, & ipse erit
mihi in filium. Hæc promissio repetitur
in Psal : 131. Iuravit Dominus Dauid ue-
ritatem & non frustrabitur cum: de fru-
ctu uentris tui ponam super sedem tu-
am.

Huc respexit Isaías cap : II. Egre-
dieruntur (inquit) uirga de radice lessē , et
flos de radice eius ascendet, & requies-
cet super eum Spiritus Domini.

Modus aduentus Messiae similiter
à Prophetis prænunciatus est, qui memi-
nerunt duplicitis aduentus : Prioris quidē
humiliationis, Posterioris uero gloriæ et
maiestatis. De priore , quæ humiliatio-
nis fuit , hæc sunt inter multa Prophe-
tarum uaticinia.

Zachariæ 9. Exulta filia Sion, iubi-
la filia Ierusalem , ecce rex tuus ueniet
tibi iustus , & saluator, ipse pauper &
ascendens super asinam, & super pullum
filium

filium asinæ. Non dispergam quadrigam
ex Ephraim, & equum de Ierusalem &
dissipabitur arcus belli, & loquetur pa-
cem gentibus, & potestas eius à mari ad
mare, & à fluminibus usq; ad fines terre.
Tu quoq; in sanguine testamenti tui , e-
misisti uinctos tuos , & de lacu in quo
non est aqua.

Hoc oraculum concionatur de hu-
mili aduentu Christi secundum carnem ,
cui tamen spirituale imperium tribuit ,
ut discriminat statuat perspicuum inter
regnum Christi , & regna principum
mundi. Ille externè humilis & pauper
apparet : sed intus latent immensæ di-
uinitæ, & summus gloriæ splendor. Hi
externè splendent, sed intus non nisi pul-
uis & cinis sunt. Ille spiritualiter do-
minatur in cordibus suorum : hi tantum
rebus externis & perituris imperare
possunt.

Hieremix 14. Domine multæ sunt
auersiones nostræ , tibi peccauimus, ex-
pectatio Israel saluator noster in tempo-
re tribulationis. Quarè quasi colon? futu-

R 4 rus

rus es in terra, quasi uiator inclinans ad manendum, quarè futurus es ueluti uir uagus & fortis, qui non potest saluare. Tu autem in nobis es Domine, & nomē tuum inuocatum est super nos, ne derelinquas nos. Hæc prophetia, sicuti eam sancti patres rectè interpretantur, testatur Christum tanquam aduenam & peregrinum obambulaturum in terris. Huic prophetiæ & euentus respondit: Filius hominis (inquit ipse de se) non habet, quo inclinet caput suum.

De Tempore aduentus, duo tantum adducam uaticinia, unum Iacobi Patriarchæ, alterum Danielis. Iacob Patriarcha tempus aduentus Messiæ, Gene: 49. indicat his uerbis. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux siue magister de fœmore ei^o, donec ueniet Siloh. In hoc uaticinio clarissimè indicatur tempus, quo expectandus erat Messias. Diligenter autem obseruandum est, quod duplicitis hic potestatis mentio fiat, nempe regiæ & iudiciariæ. Sceptri nomine regia potestas significatur, Dux siue magistri,

Hebrae

Hebraicè Mechokek, iudiciaria potestas,
quæ erat septuaginta uirorū, quos Mo-
ses ordinauit, Numer: ii. & dicebantur
Sanhedrin forte à græca uoce συνέδριον.

Ex prophetia autem hac, depro-
mitur demonstratio huiusmodi de aduētu
Christi priori. Si eo tempore Christus
omnino uenturus erat, cum simul & re-
gia potestas & iudicandi autoritas, pe-
nitus apud Iudæos deficerent: eum ue-
nisce ante mille quingentos & triginta
annos certissimum est. Nam & longè an-
tè regia potestas amissa erat, & iudi-
candi autoritas prorsus defecit quadra-
gesimo fermè anno, ante templi secundi
euersionem, id est, eo anno quo Christus
Dominus est passus. Quod autem tum
temporis amiserant iudiciariam potesta-
tem, præter historiam testatur ipsorum
testimonium, qui Pilato dicunt: non licet
nobis interficere quenquam. Plura de
hoc argumento lege apud Galatinum.

Danielis 9. Septuaginta hebdoma-
des abbreviatæ sunt super populum tuū
& super urbem sanctam tuam, ut con-

R 5 sum-

clinans ad
ueluti vir
est saluare.
e, & nomē
os, ne deres
, sicuti eam
tanctur, tes
aduenam &
am in terris.
nos respondit:
ipse de le Jon
et bonum
tes, duo tractum
an Iacobi Paris
& Jacob Paris
Mense, Gene:
Non adiretur
in fine magister
part Siloh. In hoc
discatur tempus,
Iesus. Diligenz
est quid dupli-
cat, nempe res
in nomine regia
s fine magistris;
Hebras

summetur prævaricatio, & finē accipiatur peccatum, & deleatur iniquitas, & ad-
ducatur iusticia sempiterna, & impleat-
ur uisio, & prophetia, & ungatur san-
ctus sanctorum. Scito ergo & animad-
uerte ab exitu sermonis, uidelicet, quod
iterum reædificabitur Ierusalem usque
Christum ducem, hebdomades septem
sunt, & hebdomades sexaginta duxæ, &
rursus ædificabitur platea & muri in an-
gustia temporum. Et post hebdo-
mades sexaginta duas occidetur Chri-
stus, & non erit populus qui eum ne-
gaturus est, & populus ducis ueniet
ciuitatemque & sanctuarium dissipabit,
& finis eius uastitas & post finem belli
statuta desolatio. Confirmabit autem
pactum multis hebdomada una, & in
dimidio hebdomadis deficiet hostia &
sacrificium. Et erit in templo abomina-
tio desolationis, & usque ad consumma-
tionem & finem perseverabit desolatio.

Hæc Danielis Prophetia etiam aperte contra Iudæos concludit Christum
apparuisse ante annos mille quingentos
&

& ultrà . Nam cùm exhiberi Christum
adhuc stante republica Mosaica oportu-
erit , & iam collapsa ea republica , anni
ultra mille quingentos elapsi sint , mani-
festum est errare Iudæos , qui adhuc na-
citurum Messiam expectant . Hebdo-
mades hoc loco aliter accipi nō possunt ,
quam Leuit : 25. Vbi una hebdomas fa-
cit septē annos , quarè decem hebdoma-
des erunt anni septuaginta , & 70. hebdo-
mades , faciēt annos quadringentos nona-
ginta : quorū finis incidit in temp⁹ Pente-
costes proximē secutæ passionē Domini .

Quis sit exitus sermonis , à quo in-
choanda est supputatio hebdomadum
Danielis , facile intelligetur , modo to-
tam prophetiam consideremus , ac eius
partes coniungamus . Non enim tan-
tum dicit ab exitu sermonis , uidelicet
quod ædificabitur Ierusalem , sed paulò
post addit , & rursus ædificabitur . Er-
gò non ab eo exitu sermonis inchoanda
est supputatio , quando ædificatio est im-
pedita , ut contigit post edictum Cyri :
sed ab eo , quando non est impedita .

Quarè

Quarē hoc modo prophetia intelligenda est: Ab exitu sermonis , scilicet Dei per Haggæum & Zachariam . Esdr: 5. & 6. Hag: 1. & 2. Zach : 1.

Hoc anno exacti fuerunt 70. anni à destructione Ierusalem, post quos instauratum erat templum iuxta uaticinium Iesu remix cap : 25. Philippus ergo rectè orditur ab exitu sermonis, non Cyri regis, sed Dei per Haggæum & Zachariā qui contigit anno 2. Longimani , à quo anno usq; ad mortem Alexandri secundū Metasthenem anni sunt 145. Addantur iuxta Philonem à morte Alexandri usq; ad 30. Herodis annum, quo natus est Christus, anni trecenti & decem. His addantur trigesima ad Baptismum Christi, quibus simul computatis emergunt anni 485.

Sunt igitur iuxta uaticinium Danielis ad Christi baptismum , sexaginta nouem hebdomades & dimidia. Et in dimidio ultimæ, id est , trium annorum & dimidi spacio, Christus publicè cōcionatus est , edidit miracula , interfex
Etus

Etus est, & surrexit. Atq[ue] ita in pentecoste proxima post resurrectionem, finis hebdomadum Danielis est. Vide Chronica Philippi.

A C T A Christi sequuntur ut prænunciata sunt à Prophetis. Hic considerentur miracula, doctrina & benefacta, conuersatio, mors, resurrectio, triumphus.

Miracula fuerunt & signum iam exhibiti Messiae, & testificatio de doctrina. De his in hunc modum prædixit Isaias cap: 35. Deus ipse ueniet & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorū & aures surdorum patebunt, tunc saliet claudus sicut ceruus, & aperte erit lingua multorum. Hinc est quod Christus quærentibus discipulis Iohannis an Messias esset, dixerit: Renunciate Ichanni que auditis & uidetis, tæci uisum recipiunt, claudi ambulant, leprosi mundantur, & surdi audiunt, mortui extitantur, & pauperes Euangelizantur. Hinc etiam est, quod cæcus sanitati restitutus, Iohann: 9. Iudæis dicentibus se ignorare

phetia in
onis scilicet
Lachariam.
Zach: 1.
v. anni à de
uos instaurā
otinuum le
rgo recte or
on Cyri regis,
Zacharia qui
ni, à quo anno
in secundo Me
Adventus iux
tandi dicit ad
opus est Christ
em. His ad dan
am Christi qui
emergunt anni
gatiniū Das
um, sexaginta
tridū. Et in
trium annorum
is publicè cons
ulta, interfe
etus

ignorare unde Iesus esset , responderit:
 Hoc mihi mirabile est, quod uos nescitis
 unde sit, & tamen aperuit mihi oculos:
 quasi diceret, factum ipsius cum respons
 deat uaticinio Isaiae, meritō uos docere
 deberet , hunc Iesum qui mihi oculos a
 peruit , Messiam esse olim promissum.

Summa doctrinæ & benefactorum
 Christi, adeoq; finis aduentus ipsius, pre
 nunciatur Esaiæ 61. his uerbis . Spiritus
 Domini super me, eō quod unxerit me,
 ad annunciatum humilibus misit me, ut
 mederer contritis corde, & prædicarem
 captiuis indulgentiam, & claudis aper
 tionem, ut prædicarem annum placabi
 lem Domini & diem ultionis Dei nostri,
 ut consolarer omnes lugentes , ut pones
 rem fortitudinem lugentibus in Sion, ut
 darem eis coronam pro cinere , oleum
 gaudij pro luctu , pallium laudis pro
 spiritu moeroris, et uocabuntur in ea for
 tes . Uaticinæ plantatio Domini ad glorifi
 candum.

Hoc uaticinum in summa ostendit
 doctrinam Christi eō pertinere, ut adfes
 rat

rat remedium aduersus peccatum & legis damnationem, ut peccato deleto, & damnatione abolita, humiles, contriti, captiui, claudi, lugentes, hoc est, poenitentes & confugientes ad Christum, aeterna immortalitatis gloria donentur.

Isaiæ 42. Hæc dicit Dominus Deus, creans cœlos & extendens eos, firmans terram & quæ germinent ex ea, dans flatum populo qui est super eam & spiritum calcantibus eam. Ego Dominus uocauit te in iusticia, & apprehendi manu tuam & saluaui te, & dedi te in foed' populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cœcorum, & educeres de conclusione uincum de domo carceris, sedentes in tenebris.

Et rursus idem Propheta cap. 49. Audite insulæ, & attendite populi de longe. Dominus ab utero uocauit me, de uentre matris meæ recordatus est in nis mei, & posuit os meum quasi gladium acutum, umbra manus suæ protexit me, & posuit me sicut sagittam electam in pharetra abscondit me, & dicit mihi

mihi seruus meus es tu Israel , quia in te
glorificabor, & ego dixi in uacuum la-
boraui & uanè fortitudinem meam con-
sumsi, quamuis iudicium meum cum do-
mino & opus meum cum Deo meo &
nunc hæc dicit Dominus, formans me ex
utero seruum sibi, ut reducam Iacob ad
eum & ne Israel ē medio tollatur. Hinc
glorificatus sum in oculis Domini, et Deo
meus factus est fortitudo mea & dixit :
Parum est ut sis mihi seruus ad suscitan-
das tribus Iacob & reliquias Israel con-
uertendas , sed dedi te in lucem gentiū,
ut sis salus mea ad extreum terræ.

Hoc uaticinium beneficia Christi
erga Ecclesiam proponit, & clarè præ-
dicit Ecclesiam congregandam esse ex
Iudæis & gentibus, idq; per prædicati-
onem Euangelij, quod Euangeliū ab
effectu lumen gentium uocat. Ad hanc
prophetiam respexit sanctus ille Simeon
in suo cantico, ubi ita canit. Lumen ad
reuelationem gentium, & gloriam ple-
bis tuæ Israel. Quod parasti, ante faci-
em omnium populorum. Hæc prophe-
tia

tia compleri cœpit dato Apostolis hoc mandato : Ite in mundum uniuersum & proclaimate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Atq[ue] hoc est quod Propheta dixit , ut sis salus mea usq[ue] ad extremum terræ. Est ergo summa beneficiorum Christi adferre salutem h[oc]i, qui propter sua peccata perdit[ur] erant & damnati.

Conuersatio & uita Christi qualis erat futura, etiam à Prophetis prædictū fuit. Isaias cap : 42. Ecce seruus meus, suscipiam eum, electus meus complacuit sibi in illo anima mea , dedi spiritū meū super eum, iudicium gentibus proferet , non clamabit neq[ue] accipiet personam , neq[ue] audietur uox foris. Calatum quasfatum non conteret , & linum fumigans non extinguet , in ueritate educet iudicium, non erit tristis, neq[ue] turbulentus , donec ponet in terra iudicium & legem eius insulæ expectabunt. Hic graphicè prædicitur qualis futura erit Christi conuersatio & uita, nempe humana & misericordissima, ut qui summo amoris affectu

S   omnes

, quia in te
 vacuum las
 mi meam con
 sum cum do
 Deo meo &
 exmans me ex
 tam iacob ad
 tollatur. Hinc
 Domini et De
 mea & dixi:
 uis ad suscitare
 gnos linel con
 in latem geniu,
 emem ferre.
 eneficia Christi
 it, & clari pre
 gaudiā esse ex
 per prædicatiō
 Euangelium ab
 locat. Ad hanc
 chus ille Simeon
 u. Lumen ad
 gloriam ples
 sti, ante faci
 Hac prophes
 tia

omnes esset affecturus, ut nemo ab illo abhorreret, sed omnes potius consolatiōnem & opem acciperent.

Huic prophetiæ respondet dulcisimā illa inuitatio, qua omnes ad se uocat Matth : ii. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego refocillabo uos. Testis est quoque Euangelica historia, quæ testatur Christum humanissimè excepisse omnes, & neminem contempsisse qui suam implorauit opem, neminem territasse minis, neminem repulisse quin factus sit uoti compos, quemadmodum plura exempla Euangelicæ historiæ docent.

Passio præterea Christi & Mors prædicitur à Prophetis, quorum pauca quedam testimonia exempli gratia ascribam, idque potissimum ex Psalmis & Isaia. Psalmus 22. adeò graphicè describit passionem Christi Domini, ut narrare potius rem gestam uideatur, quam prædicere futuram. Incipit autem à quærela Christi in cruce. Deus meus, Deus meus quarè dereliquisti me. Et infrà.
Ego

Ego uermis sum & non homo , opprobrium hominum & cōtemtio plebis, omnes uidentes me subsannant me , distendunt labia , mouent caput. An non história huic prophetiæ clarissimè respondit : Pependit in cruce contemptissimus & uix apparebat in ipso hominis forma, derident suspensum , mouent caput & flectunt genua dicentes : Aue rex Iudæorum, confidit in Dominum liberet eum, eripiet eum quoniam complacet sibi in eo. Et infrā uersu 13. Aperuerunt aduersum me os suum, sicut leo rapiens & rugiens . Hæc completa sunt cùm in domibus Pontificum, Herodis & in prætorio , tum posteā donec in cruce expirauit. De perforandis manibus sequitur uaticinium : Perfoderunt manus meas , & pedes meos, & diuisionem uestimentorum: diuidunt uestimenta mea sibi, & super tunica mea miserunt sortem.

Psal: 69. præter alia meminit etiam fellis & aceti , quod illi milites essent exhibuti bibendum in cruce .

S 2 Postres

Postremō meminit Psalm⁹ commendatio⁹
nis animæ Christi in manus patris . In
man⁹ tuas domine cōmendo Spiritū meū.

Isaiæ 53. Non erat forma ei neçp deſ-
cor, aspeximus autem eum, ſed non erat
aspectus & non deſiderauimus eum ui-
dere , deſpectus fuit & reiectus inter
uiros, uir dolorum et expertus infirmita-
tem, & ueluti abſconsio faciei ab eo, de-
ſpectus inquam fuit, & non reputauim⁹
eum. Et infrā. Nos reputauimus eum
plagis affectum , percusſum à Deo , &
humiliatum. Et rursus. Oppreſſus fuit
& ipſe afflictus & non aperuit os ſuum,
ſicut agnus ad mactationem ductus eſt ,
& uelut ouis coram tondente ſe obmu-
tuit, nec aperuit os ſuum. Quid aper-
tiuſ hac prophetia eſſe potest & an non
historia Euangelica eam ueriſſime com-
pletam eſſe conuincit .

Cur autem hanc contumeliosam
mortem pati uoluerit Dominus , ſuprā
dictum eſt , cūm de fine aduentus eius in
mundum ageretur : quarē hic tantum
pauca ex eodem Isaiæ capite attingam ,
quæ

quæ nobis fructum passionis Domini
ponunt ob oculos. Verè languores
nostros ipse tulit, & dolores nostros
ipse portauit (id est, reatum nostrum
luit) omnes nos sicut oves errauimus, u=
nusquisq; ad uiam suam declinavit, & Ie=br/>houa coniecit in illum iniquitates omniū
nostrum. Et rursus. Propter scelus po=br/>puli mei percussi eum. Item. Sacrifici=br/>um pro delicto anima eius. Hunc fru=br/>ctum mortis Domini, breui admodum a=br/>phorismo complectitur Paulus, cùm in=br/>quit, 2. Corin : 5. Eum qui non nouit
peccatum fecit peccatum, ut nos fieremus
iusticia Dei in ipso.

Resurrectionis Domini plurimæ
sunt Propheticæ conciones, quarum pau=br/>cas attingam. Psalm : 16. Posui Domi=br/>num in conspectu meo semper. Quoni=br/>am à dextris meis est, non mouebor,
idcirco lœtatum est cor meum, & exul=br/>tauit gloria mea, quin & caro mea re=br/>quiescit in spe, quoniam non derelinquis
animam meam in inferno, nec permit=br/>tes sanctum tuum uidere corruptionem.

S 3 Notam

Notam mihi facies semitam uitæ, abundantiam lœticiarum uultum tuum, iucunditates quæ sunt in dextra tua in perpetuum.

His uerbis Dauidis Petrus Actorum 2. confirmat resurrectionem Christi, debuisse fieri priusquam caro ipsi putresceret in sepulcro. Etsi autem corp' Christi iacēs in sepulcro expers sensus & doloris fuit, tamen à corruptione fuit liberum, iuxta hoc uaticinium, & excitatum est tertio die, quo uiuus de sepulcro prodidit Dominus, atq[ue] hoc est quod Petr' ait: Quem Deus suscitauit solutis doloribus mortis, hoc est, quē Deus eripuit à morte doloribus plena, non quod in morte ipsa sit sensus, sed quia non sine doloribus ingentibus anima discedat de corpore, post cuius deceßum mortuum relinquatur corpus expers sensus & motus animalis.

Quod autem quidam nostro seculo ex uerbis Dauidis & Petri nouum dogma antea in Ecclesia inauditum fabricari

cari conati sunt, uidelicet animam Christi apud inferos à Diabolis passam fuisse eo tempore, quo corpus iacuit exanime in sepulcro: etsi friuolum est, tamen ut uideantur aliquo fundamento niti, tres potissimum sui dogmatis rationes adferunt. Prima. Petrus dicit, quem suscitauit Deus solutis doloribus mortis: Ergo sensib[us] dolores usq[ue] ad resurrectionem, idq[ue] non in corpore exanimi, sed in anima apud inferos. Secunda. Non derelinques animam meam in inferno: Ergo anima Christi apud inferos passa est, alioqui opus non habuisset opitulatorem, qui se eriperet de inferno. Tertia. Si Christi anima non est passa apud inferos, non erit plena ipsius pro nobis satisfactio.

Respondeo ad primam, & consequentiam nego. Nam antecedentis hic sensus est. Deus excitans filium soluit eum ab imperio mortis, quam mortem non sine magnis doloribus expertus est.

S 4   Deinde

Deinde cùm mors ipsa nihil aliud uide-
retur, quàm ipsorum cruciatum ac do-
lorum uictoria, adeoç̄ plenum imperi-
um: Christus meritò tū demum dolores
istos mortiferos superasse dicitur, cùm
mortuus mortem uicit, ut in æternum
cum suis Deo uiuat.

Ad secundam, dico similiter con-
sequentiam falsam esse. Sensus uerborū
est. Non derelinques corpus meum ma-
nere mortuum in sepulcro. Hanc inter-
pretatio nem requirit scopus concionis
Petri, & ipse hebraismus eam compro-
bat. Nam ut Nephes, quo uocabulo u=
sus est Dauid, sæpe corpus exanime no-
tat, ut Leuit : 19. 21. Num : 5. 6. 9. Ita
Scheol sepulcrum usu scripturæ signi-
ficit, ex eo dictum quod semper uidea-
tur noua cadauera postulare.

Tertia ratio eodem laborat uitio.
Nā si animę Christi passio apud inferos,
ad plenam requiritur satisfactionem pro
peccatis nostris, profectò corpus quoç̄
h̄sdem pœnis subiectum esse oportuit.
Siquidem nostrum corpus non minus
obnoxi-

obnoxium fuit poenis æternis quam anima nostra. Quid uero cum Christus paueret, cum sanguinis grumos sudaret, cum se a Deo derelictum clamaret, non liebat ipsius anima poenas peccatis nostris debitam. Non est itaque fas arbitrari Christum postquam semel Spiritum emitit, in illis doloribus fuisse uersatum.

Quantum autem ad descensum Christi ad inferos attinet, credendum est iuxta symboli uerba, eum uere descendisse ad inferos, non quidem ut ibi puniretur, sed ut se uictorem mortis & inferni declararet, ut descensus Christi ad inferos, non ad humiliationem, sed ad glorificationem & uictoriam Christi referatur. Plura testimonia de resurrectione Domini non ascribo, sed hoc tantum admoneo, quod omnes promissiones de Christi æterno regno & perpetuo sacerdotio, contineant in se resurrectionis necessitatem. Qui enim fieret ut is qui certa morte tolleretur et medio, regnare posset æternum, nisi a mortuis resurgeret?

S 5   Trium-

aliud uide:
tuum ac do-
num imperi-
um dolores
dicitur, cum
in æternum

similiter con-
sensus uerboru-
rum meum ma-
ro. Hanc inter-
scopus concionis
in eam compre-
quo vocabulo us-
pus exanimi no-
num: 5. 6. 9. In
scripture signis
d semper uide
tulare.
laborat uitio.
apud inferos,
efitionem pro
corpus quoque
esse oportuit.
os non minus
obnoxie-

Triumphus sequitur qui etiam in Psalmis & in Prophetis prænunciatus fuit. Psalm: 68. Ascendi in altum captiuasti captiuitatem, accepisti dona pro hominibus. Hæc uerba Paulus ad Ephes: accommodat ad triumphum Christi, quo super peccato & regno Satanae triumphans ascendit in cœlum, & sedet ad dexteram patris in æquali gloria & maiestate. Testimonium & effectus huius triumphi est missio Spiritus sancti, super Apostolos in die Pentecostes, de qua Iohel Propheta in hunc prædixit modum. Erit in ultimis temporibus & effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii uestri, & filiæ uestræ. Et paulò post idem Propheta fructum huius triumphi subiungit. Et futurum ut quicunq; in uocauerit nomen Domini saluus fiat.

In partitione nostra sequitur. BENEFICIORVM CHRISTI APPLICATIO ET FRVCTVS. Hanc applicationem fieri per

per fidem multa testimonia ostendunt.
Psalm : 2. Beati omnes qui confidunt in
ipsum.

Psal : 84. Domine Zebaoth, beatus est homo qui confidit in te. Vtrumque dictum & instrumentum quo nobis applicamus beneficia mediatoris, & frumentum continet. Instrumentum est fiducia, fructus autem beatitudo, hoc est, beata immortalitas. Vtrumque etiam Iohel complectitur cum inquit. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. In hoc dicto fides è suo proprio effectu, qui est inuocatio Dei, designatur, fructus uero salutis uoce notatur.

Huc & illud Isaiae 53. In scientia sua iustificabit seruus meus multos. Scientia fidei quæ oritur ex noticia & ab ea dependet, notat. Iustificationis uox per Synecdochen salutem ipsam & beatitudinem comprehendit. Sunt enim duæ salutis partes, iustificatio & glorificatio.

Isaiae 45. Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ.

Hic

ui etiam in
renunciatus
ti in alcum
cepili dona
a Paulus ad
triumphum
& regno Sa
in celum, &
in æquali glo
monium & es
t missio Spir
los in die Pen
epheta in hunc
in ultimis tem
Spiritu meo sus
ceptabantur
Et paulo post
huius triumphi
ut quicunq; in
i salutis fiat.

sequitur. BE:
CHRISTI
ET FR V;
icationem fieri
per

Hic similiter & fides instrumentum &
salus fructus coniunguntur. Cum his di-
ctis Propheticis multa congruunt in no-
uo testamento, quæ quia nota sunt omit-
to.

Porrō fructus plenus triumphi
Christi tum demum percipietur, ubi Do-
minus uenerit ad iudiciū excitatis mor-
tuis, & omnes inimicos suos posuerit sca-
bellum pedum suorum. Psal : 110. Tunc
enim donabit immortalitate & æterna
beatitudine, omnes qui in se crediderūt.

De hoc iudicio triumphali pauca
ex Prophetis testimonia ascribam.

Zachariæ 14. Ibi tunc ueniet Ie-
houa Deus meus, & omnes sancti cum
eo.

Isaiæ 3. Dominus ad iudicium ue-
niet cum senioribus sui populi, & prin-
cipibus eius.

Psalm : 9. Parauit in iudicio thronū
suum.

Isaiæ 45. Per memetipsum iuraui,
egredietur de ore meo iusticiæ uerbum,
&

& non reuertetur, quia mihi curuabunt
omnia genua.

Psal : 61. Tu reddes unicuique se-
cundum opera sua.

Cum his prophetis conueniunt di-
cta Christi, & Apostolorum. Matth :
24. & 26. Luc : 17. Iohan : 5. Ro : 14.
2. Corin : 5. 1. ad Thessa : 4. 1. Pet : 3.

Hoc iudicio peracto uidebimus, iuxta
Psalmum 17, faciem Christi in iusticia, &
satiabitur cum euigilauerim⁹ ad simili-
tudinem eius, hoc est, ut Iohannes &
Paulus interpretantur, erimus confor-
mes filio Dei. Primū quo ad a-
nimam iusticia & innocentia. Deus enim
erit omnia in omnibus. Deinde quo ad
orpora. Nam saluator quem expecta-
mus de cœlo aduenturum, reddet nostra
corpora conformia suo glorioso corpori,
idque ea potentia qua potest sibi subhuncere
uniuersa. Atque deinde celebrabimus
perpetuum sabbatum in omni æternita-
te per Iesum Christum, Regem, Sacer-
dotem, & saluatorem nostrum unicum
cui

286

cui cum Patre & Spiritu sancto sit benedictio, & gloria, & sapientia, & gratiarum actio, & honor & uirtus, & robur in secula seculorum,

A M E N.

*HAFNIÆ
Excudebat Laurentius
Benedict.*

*ANNO 1562.
Mense Septembri.*

